

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**MADDE KULLANIM BOZUKLUĞU OLAN/OLMAYAN BİREYLERDE
KARDEŞ İLİŞKİSİ, PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE İLİŞKİLERLE İLGİLİ
BİLİŞSEL ÇARPITMALAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Kübra ÇATALBAŞ

GAZİANTEP – 2021

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**MADDE KULLANIM BOZUKLUĞU OLAN/OLMAYAN BİREYLERDE
KARDEŞ İLİŞKİSİ, PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK VE İLİŞKİLERLE İLGİLİ
BİLİŞSEL ÇARPITMALAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Kübra ÇATALBAŞ

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ MEHMET DİNÇ

GAZİANTEP – 2021

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "**Madde Kullanım Bozukluđu Olan/Olmayan Bireylerde Kardeř İlişkisi, Psikolojik Dayanıklılık ve İlişkilerle İlgili Biliřsel Ćarpıtmalar**" başlıklı Ćalıřmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

13/01/2020

Kűbra ĆATALBAř

ÖNSÖZ

Bu çalışmada madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerde kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamın gerçekleşmesinde geribildirimlerini, tecrübelerini esirgemeyen değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Dinç' e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Maddi manevi desteklerini her daim hissettiğim, beni cesaretlendiren canım aileme sevgilerimi sunarım. Hayatımın her alanında olduğu gibi bu süreçte de her aşamada bana yardımcı olan sevgili eşime sonsuz teşekkür ederim.

Gaziantep, 2021

Kübra ÇATALBAŞ

ÖZET

Günümüzde madde kullanımı ve buna bağı olarak madde kullanım bozukluğu oranı giderek artmakta birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Madde kullanım bozukluğuyla ilgili değişkenleri belirlemek tedavi ve önleme çalışmalarına yön verebilir. Literatürde madde kullanım bozukluğu ve aile arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar vardır. Fakat madde kullanımı ve kardeş ilişkisi hakkında çıkarım yapılabilecek sayıda çalışma bulunmamaktadır. Aynı zamanda psikolojik dayanıklılığın zorlu yaşam olaylarına etkisini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Toplumda madde kullanımı olan kişilerin ilişkilerinin kopuk olduğuna dair yaygın genellemeler mevcuttur. Bu çalışmada madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerde kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında, Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi Amatem kliniğine başvuran madde kullanım bozukluğu tanısı almış opiyat ve methamfetamin kullanan 150 birey ile daha önce madde kullanım öyküsü bulunmayan 150 bireye “Kişisel Bilgi Formu”, “Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği”, “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” ve “İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği” uygulanmıştır. Anketlerden elde edilen veriler betimsel ve ilişkisel tarama modelleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda madde kullanım bozukluğu olan bireylerin madde kullanım bozukluğu olmayan bireylere kıyasla kardeş ilişkilerinin daha az olumlu olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kendilik algılarının daha düşük, geleceğe yönelik bakış açılarının daha az olumlu, yaşama biçimlerinin daha az motive edici, sosyal yeterliliklerinin ve aile uyumlarının daha az, sosyal kaynaklarının daha verimsiz olduğu görülmüştür. Ayrıca ilişkilerde yakınlıktan daha fazla kaçındıkları, ilişki kurdukları bireylerden gerçekçi olmayan beklenti içine daha fazla girdikleri saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: madde kullanımı, kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık, bilişsel çarpıtmalar.

ABSTRACT

Currently, the rate of substance use and, accordingly, substance use disorder is increasing, which brings with it many problems. Determining variables related to substance use disorder can guide treatment and Prevention Studies. There are studies in the literature that examine the relationship between substance use disorder and family. But there are not many studies that can be inferred about substance use and sibling relationships. At the same time, there are studies that examine the impact of psychological endurance on difficult life events. There are common generalizations in society that people with substance use have broken relationships. The aim of this study was to examine the relationships between sibling relationships, psychological endurance and cognitive distortions related to relationships in individuals with and without substance use disorders.

The scope of the research, Antep 25 Aralık State Hospital Amatem clinic, previously diagnosed with a substance use disorder who uses opiates and meth 150 150 individuals without a history of substance use with individuals with “personal information form”, “the scale of lifelong sibling relationships”, “Durability Scale for adults” and “about relationships cognitive distortions Scale” was applied. The data from the surveys were analyzed using descriptive and relational screening models.

As a result of the study, it was found that people with substance use disorders had less positive sibling relationships compared to people without substance use disorders. In addition, the lower the sense of self, future-oriented perspective less positive, motivating less of a way of life, of family harmony, fewer social skills and more social resources is inefficient. In addition, it was found that they avoid intimacy more in relationships, more enter into unrealistic expectations from the people with whom they have a relationship.

Key words: substance use, sibling relationship, psychological endurance, cognitive distortions.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi ve Önemi	1
1.1.1. Problem Cümlesi	3
1.1.2. Alt Problemler	3
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Varsayımları	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
KAVRAMSAL VE KURAMSAL AÇIKLAMALAR.....	6
2.1. Madde ile İlişkili Bozukluklar ve Bağımlılık Bozuklukları.....	6
2.1.1. DSM-5'e Göre Madde Kullanımı Tanı Ölçütleri.....	6
2.1.2. Madde Kullanımına İlişkin Bozukluklar.....	7
2.1.3. Uyuşturucu Madde Kavramı ve Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılması	8
2.1.4. Madde Bağımlılığına Neden Olan Faktörler	9
2.1.4.1. Biyolojik nedenler	9
2.1.4.2. Sosyoekonomik nedenler	10
2.1.4.3. Ailesel nedenler.....	11
2.1.4.4. Kişilikle ilgili nedenler.....	12
2.1.4.5. Akran veya akran grubu etkisi	12
2.1.5. Madde Yoksunluğu	14
2.1.6. Bağımlılık Risk Faktörleri.....	14
2.1.6.1. Çevresel Faktörler	14
2.1.6.2. Psikolojik Faktörler	15
2.1.6.3. Biyolojik Faktörler	16
2.2. Kardeş İlişkisi.....	16

2.2.1. Teorik Bakış Açıları	16
2.2.1.1. Psikanalitik Bakış Açısı	16
2.2.1.2. Sosyal Öğrenme Teorileri	17
2.2.1.3. Aile Sistemleri Yaklaşımı	18
2.2.2. Kardeş İlişki Kalitesi	19
2.2.3. Kardeş İlişki Kalitesini Etkileyen Faktörler	20
2.2.3.1. Kardeşler Arasındaki Yaş Farkı	21
2.2.3.2. Doğum Sırası	21
2.2.3.3. Kardeşlerin Ebeveynleri Arasındaki Evlilik ilişkisi	22
2.2.3.4. Ebeveynlerin Farklılaşan Muameleleri	22
2.3. Psikolojik Dayanıklılık	22
2.3.1. Psikolojik Dayanıklılığı Etkileyen Faktörler	23
2.3.1.1. Psikolojik Dayanıklılık ve Risk Faktörleri	24
2.3.1.2. Psikolojik Dayanıklılık ve Koruyucu Faktörler	24
2.3.2. Psikolojik Dayanıklılığa Sahip Bireylerin Özellikleri	26
2.3.3. Psikolojik Dayanıklılığın Sonuçları	27
2.4. Bilişsel Yaklaşım	27
2.4.1. Bilişsel Model	29
2.4.1.1. Temel İnançlar	29
2.4.1.2. Ara İnançlar	30
2.4.1.3. Otomatik Düşünceler	30
2.4.2. Bilişsel Çarpıtmalar	30
2.4.3. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar	32
2.4.4. İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalara İlişkin Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	35
YÖNTEM	35
3.1. Araştırma Modeli	35
3.2. Evren ve Örneklem	35
3.3. Veri Toplama Araçları	35
3.3.1. Ölçekler	36
3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	38
3.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması:	38
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	39

BULGULAR	39
4.1. Katılımcıların Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı.....	39
4.2. Madde Kullanım Bozukluğu Olan Katılımcıların Madde Kullanımı İle İlgili Alışkanlıklarının Dağılımı.....	41
4.3. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Dağılımı	42
4.4. Madde Kullanan/Kullanmayan Bireylerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Madde Kullanma Durumuna Göre Farklılaşma Durumlarının İncelenmesi	45
4.5. Madde Kullanan/Kullanmayan Bireylerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Birbiri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	48
BEŞİNCİ BÖLÜM	71
TARTIŞMA	71
4.1 Madde kullanan bireylerin demografik özelliklerinin değerlendirilmesi.....	72
5.2. Madde kullanan bireylerin madde kullanım alışkanlıkları ile ilgili özelliklerinin değerlendirilmesi	74
5.3. Bireylerin kardeşleri ile olan ilişkileri madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?.....	75
5.4. Bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?.....	76
5.5. Bireylerin ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma yaklaşımları madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?	76
5.6. Madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerde kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık, ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasında ilişki var mıdır?.....	77
ALTINCI BÖLÜM.....	78
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	78
6.1. Sonuçlar.....	78
6.2. Öneriler.....	79
KAYNAKÇA	82
EKLER.....	98
Ek 1.Kişisel Bilgi Formu.....	98
Ek 2. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği	100
Ek 3. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği.....	102
Ek 4. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği.....	104

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılmasına İlişkin Tablo.....	9
Tablo 2. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri Dağılımı.....	39
Tablo 3. Araştırmaya Katılım Gösteren Madde Bağımlılarının Madde Kullanımı İle İlgili Özelliklerinin Dağılımı (N=150).....	41
Tablo 4. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği Alt Boyutlarından Alınan Puanların Dağılımı	42
Tablo 5. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Alt Boyutlarından Alınan Puanların Dağılımı.....	43
Tablo 6. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği Alt Boyutlarından Alınan Puanların Dağılımı.....	44
Tablo 7. Katılımcıların Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Alt Boyutu Puanlarının Madde Kullanma Durumlarına Göre Farklılaşma Durumları	45
Tablo 8. Katılımcıların Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği 'Nin Alt Boyutu Puanlarının Madde Kullanma Durumlarına Göre Farklılaşma Durumları.....	46
Tablo 9. Katılımcıların İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği 'Nin Alt Boyutu Puanlarının Madde Kullanma Durumlarına Göre Farklılaşma Durumları	47
Tablo 10. Madde Kullanan Bireylerin Ölçeklerden Almış Oldukları Puanların Birbiri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	63
Tablo 11. Madde Kullanmayan Bireylerin Ölçeklerden Almış Oldukları Puanların Birbiri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	67

KISALTMALAR LİSTESİ

- AMATEM : Alkol ve Uyuşturucu Madde Bağımlıları Tedavi ve Araştırma Merkezi
LSD : Liserjik asit dietilamid/ light speed distribution
PCP : Phencyclidine

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi ve Önemi

Geçmişten günümüze madde kullanımı tüm dünyada endişe kaynağı olarak görülmektedir. Birçok ülkede madde bağımlılığıyla mücadele etme çalışmaları yapılmaktadır. Ülkemizde madde bağımlılığı bir toplum sorunu olarak ele alınmakta ve tüm boyutlarıyla araştırılmaya çalışılmaktadır. Bağımlılık kavramı; kişinin bir maddeye tolerans geliştirmesinden dolayı maddeyi giderek artan oranlarda alması bunun sonucunda işlevselliğinin düşmesine rağmen kullanıma devam etmesi ve maddeye ulaşamadığı zamanlarda kişide yoksunluk belirtilerinin gözlenmesi olarak açıklanabilir (Toker Uğurlu, Balcı Şengül ve Şengül, 2012). Madde kullanım bozukluğu görülen bireyler maddeyi, yaşam alanlarında(kişisel ve kişiler arası yaşam, iş, kontrol, sağlık ve güvenlik, fizyolojik sonuçlar) sürekli problemlere neden olacak düzeyde kullanmaktadır (Morrison, 2016). İşlevsellik bozularak sosyal ve mesleki olarak sorumlulukların yerine getirilemediği görülmektedir bu durum zamanla birçok problemi beraberinde getirerek fiziksel ve ruhsal sağlığı olumsuz yönde etkilemektedir (Güvaç, 2019). Birey günlük yaşamında madde tedarik etme, madde kullanma ve madde etkisinden kurtulma üzerine kısır bir döngüye girmektedir (Bayrak, 2018).

Aile, kendi içindeki bireylerin yakın ilişkili olduğu toplumun temel yapısını oluşturan sosyal sistemdir(Erginoğlu, 2015). Bu sistem içerisinde anne-babalık, eş olma durumu, kardeşlik gibi birçok farklı alt sistem yer almaktadır. İnsanın anne babasıyla kurduğu bağın yanı sıra kardeşiyle kurduğu bağ da bir çok açıdan birey için önemli bir ilişki türüdür (Topaloğlu, 2011). Bu ilişki, çocuklar için anne ve baba ile kurulan ilişkiden daha uzun ömürlü olması ve arkadaşlarla kurulan ilişkiden daha derin olması özelliği nedeniyle farklılık gösterir (Öngider, 2013).

Kardeşlik ilişkilerinin içeriği yaşla birlikte farklılaşmakta ilk değişimler ergenlik döneminde yaşanmaktadır(Topaloğlu, 2011). Ergenlerin anne ve babaları ile olan ilişkileri giderek azalmaya akranları ile olan ilişkileri ise artmaya ve önem kazanmaya başlamaktadır (Sarıkaya, 2015). Dolayısıyla ergenlerin bu dönemde farklılaşan ihtiyaçları kardeşlerinden beklentileri ve onlarla olan ilişkilerini de etkilemektedir. Kardeşler arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli görülen ilk boyutun kardeşler arasındaki bağlanma olduğu görülmektedir.

Bazı kuramcılara göre kardeşler arasında kurulmuş olan bağ anne-bebek arasındaki kurulmuş olan bağ ile benzerlik taşımaktadır (Buist, Dekovic ve Prinzie, 2013).

Kardeşler arasındaki ilişkinin niteliğini belirleyen birçok değişken vardır. Kardeşlerin cinsiyetleri, aralarındaki yaş farkı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, kardeşlerden birinin yetersizliğe sahip olması ve anne-babanın çocuk yetiştirme tutumları kardeşler arasındaki ilişkiyi şekillendiren önemli değişkenler arasında yer almaktadır (Bascoe, Davies ve Cummings, 2012).

Olumsuz yaşantılar, günlük hayatta her an herkesin başına gelebilmektedir. Zorlu yaşam şartlarına rağmen yaşamı devam ettirebilmek, psikolojik olarak sağlıklı kalabilmek önemli bir unsurdur. Bir kişi için tehdit içermeyen durum başka bir kişi için tehdit edici olabilir bu noktada devreye giren psikolojik dayanıklılık zorlayıcı durumlarda psikopatoloji geliştirmeden zorluğun üstesinden gelme kendini geliştirme olarak ifade edilebilir (Ekiz, 2020). Psikolojik dayanıklılık, zorlayıcı durumlarda risk faktörleri ve koruyucu faktörler arasında oluşan etkileşim sonucuna uyum gösterebilmenin önemini vurgular (Sarıkaya, 2015). Burada düşünülen husus, olumsuz sonuçlara yol açabilecek tek bir risk faktörüne odaklanılmasının değil, birçok risk faktörünün varlığının kabul edilmesidir ve koruyucu özelliklerin bu risk faktörlerinin olduğu ortamlarda nasıl kullanılabilceğinin farkına varılmasıdır. Her zaman öngörülemez risklerin bulunabileceği ve riski ortadan kaldırmanın tam anlamıyla yeterli olmadığı bilinerek, koruyucu faktörleri de yaşam koşulları içinde etkin tutmanın doğru olduğu düşünülmektedir. Bu durumlarla beraber düşünüldüğünde, risk faktörleri, çeşitli psikolojik etkileri de beraberinde getirebilmektedir (Akdoğan, 2017; Aktaş, 2016).

Dayanıklılık, olumsuz durumlar içindeyken stresle başa çıkabilmek için bireyin sergilediği olumlu içsel ve dışsal uyumu tanımlamak için kullanılmaktadır. Birey yaşadığı hayatın zorluklarıyla yüzleştğinde dirençli olma ihtiyacı hisseder. Problemlerle mücadele ederken, hayatın getirdiği zorunlu değişimlerle başa çıkmak için sergilediği, bireyin yaşamına devam etmesini sağlayan bireysel kuvvete dayanıklılık denir (Yalçın, 2013). Psikolojik dayanıklılığı gelişmiş olan bireyler, hayatlarında karşılaştıkları sorunlarla daha iyi başa çıkabilmekte ve kontrol edebilmektedirler. Bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri arttıkça gelecek beklentileri de artmaktadır. Psikolojik dayanıklılık seviyesi yükseldikçe kişilerin öznel iyi oluş seviyeleri de yükselmektedir (Sarıkaya, 2015).

Psiko-sosyal bir varlık olan insanlığı, başkaları ile iletişime geçme ve iletişimde olma

ihtiyacı duymaktadır (Aytekin, 2019). Fakat bazı nedenlerden dolayı bu ilişkiler bozulabilmektedir. İlişkilere dair yanlış veya çarpıtılmış düşüncelerin ve beklentilerin ilişkilerdeki bu bozulmalar üzerinde büyük bir etkisi olduğu bilinmektedir. Bilişsel çarpıtmalar, bireyde işlevsel olmayan duygu ve davranışların gelişmesine neden olmaktadır, bireyin psikolojik sağlığında etkili bir mekanizmadır aynı zamanda bilişsel çarpıtmalar kişinin kendisine, diğer bireylere ve durumlara karşı olumsuz anlamlar yüklemesine yol açar (Turan,2010).

Madde kullanımının önlenmesinde koruyucu faktörlerin saptanması ve uygulanmasının risk faktörlerini azaltabileceği düşünülmektedir (Gökçen,2015).

Türkiye’de madde kullanımı konusunda birçok çalışma olmakla birlikte kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların bir arada incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma ile literatürden ve veri analizinden elde edilecek bilgiler sayesinde kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların ele alınması, değişkenlere göre incelenmesi ve bulguların ortaya konularak tartışılması, önerilerde bulunması ve literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

1.1.1. Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir:

"Bireylerin kardeş ilişkileri, psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma yaklaşımları madde kullanma durumlarına göre farklılık göstermekte midir?"

1.1.2. Alt Problemler

Araştırmanın amacı ve problem durumuna göre oluşturulan alt problemler şu şekildedir:

1-Bireylerin kardeşleri ile olan ilişkileri madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

2- Bireylerin psikolojik dayanıklılıkları madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

3- Bireylerin ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaları madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

4-Madde kullanan bireylerin kardeş ilişkileri ile psikolojik dayanıklılıkları arasında ilişki var mıdır?

5-Madde kullanan bireylerin kardeş ilişkileri ile ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaları arasında ilişki var mıdır?

6-Madde kullanan bireylerin psikolojik dayanıklılıkları ile ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaları arasında ilişki var mıdır?

7-Madde kullanmayan bireylerin kardeş ilişkileri ile psikolojik dayanıklılıkları arasında ilişki var mıdır?

8- Madde kullanmayan bireylerin kardeş ilişkileri ile ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaları arasında ilişki var mıdır?

9- Madde kullanmayan bireylerin psikolojik dayanıklılıkları ile ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaları arasında ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerde kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmada bireylerin kardeş ilişkileri durumunun, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin ve ilişkilere yönelik bilişsel çarpıtma yaklaşımlarının madde kullanma durumlarına göre farklılık gösterme durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1.3.Araştırmanın Varsayımları

Seçilen örneklem grubunun evreni yansıttığı varsayılmıştır. Çalışmaya katılan kişilerin cevaplarda samimi oldukları ve soruların hepsini okuyarak cevapladıkları varsayılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Gaziantep il sınırları içerisindeki 25 Aralık Devlet Hastanesine bağlı Amatem kliniğine başvuran madde kullanım bozukluğu tanısı almış kişiler ve Gaziantep'te yaşayan madde kullanım öyküsü olmayan kişilerle sınırlıdır. Araştırma bulguları; araştırma kapsamında kullanılacak olan Kişisel Bilgi Formu, Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği ile toplanacak

verilerle sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL AÇIKLAMALAR

2.1. Madde ile İlişkili Bozukluklar ve Bağımlılık Bozuklukları

2.1.1. DSM-5'e Göre Madde Kullanımı Tanı Ölçütleri

Mental Bozukluklar Tanı ve İstatistik El Kitabının 5. Baskısında (DSM-5) tanımlanmış Madde kullanım bozukluğu tanı kriterleri şu şekildedir (Association, 2013);

A. 12 aylık bir dönem içinde, aşağıdakilerden en az ikisi ile kendini gösteren, (ya da daha fazlası), klinik olarak belirgin bir sıkıntıya ya da işlevsellikte düşmeye yol açan sorunlu bir madde kullanımı örüntüsü:

1. Çoğu kez, istendiğinden daha büyük ölçüde ya da daha uzun süreli olarak madde alınır.

2. Madde kullanmayı bırakmak ya da denetim altında tutmak için sürekli bir istek ya da sonuç vermeyen çabalar vardır.

3. Madde elde etmek, madde kullanmak ya da yarattığı etkilerden kurtulmak için gerekli etkinliklere çok zaman ayrılır.

4. Madde kullanmak için çok büyük bir istek duyma ya da kendini zorlanmış hissetme.

5. İşte, okulda ya da evdeki konumunun gereği olan başlıca yükümlülüklerini yerine getirememeye ile sonuçlanan, yineleyici madde kullanımı.

6. Maddenin etkilerinin neden olduğu ya da alevlendirdiği, sürekli ya da yineleyici toplumsal ya da kişiler arası sorunlar olmasına karşın madde kullanımını sürdürme.

7. Madde kullanımından ötürü önemli birtakım toplumsal, işle ilgili etkinliklerin ya da eğlenme ve dinlenme etkinliklerinin bırakılması ya da azaltılması.

8. Yineleyici bir biçimde tehlikeli olabilecek durumlarda madde kullanma.

9. Büyük bir olasılıkla maddenin neden olduğu ya da alevlendirdiği, sürekli ya da yineleyici bedensel ya da ruhsal bir sorunu olduğu bilgisine karşın madde kullanımını sürdürülür.

10. Aşağıdakilerden biriyle tanımlandığı üzere dayanıklılık (tolerans) gelişmiş olması;

a) Esrikliği (intoksikasyonu) ya da istenen etkiyi sağlamak için belirgin olarak artan ölçülerde madde kullanma gereksinimi;

b) Aynı ölçüde madde kullanımının sürdürülmesine karşın belirgin olarak daha az etki sağlanması.

11. Aşağıdakilerden biriyle tanımlanması üzere, yoksunluk gelişmiş olması;

a) Kullanılan maddeye özgü yoksunluk sendromu

b) Yoksunluk belirtilerinden kurtulmak ya da kaçınmak için madde ya da yakından ilişkili başka bir madde alınması.

2.1.2. Madde Kullanımına İlişkin Bozukluklar

Madde; duygusal, bilişsel ve davranışsal süreçleri etkileyen, vücutta kalıcı hasarlara neden olan, yaşam için gerekli olmadığı halde kullanılmaya devam edinilen ve farklı kullanım şekillerine sahip kimyasallardır (Demiral, 2007). Sinir sistemi üzerinde dopamini arttırıcı bir etki bırakırlar ve bu yüzden tekrar ihtiyaç duyulurlar. Bu maddelerden bazıları; opiyatlar, uyarıcılar, sedatif hipnotikler, psikomotor stimulanlar, halüsinojenler, uçucular vb'dir (Kutlu, 2011).

Madde bağımlılığı, maddelerin kötüye kullanımı ile kişiye verdiği bilişsel ve davranışsal tatmin duygusundan dolayı, farklı kullanım çeşitleri ile tıbbi bir gerek olmadan bireyin kendisinin maddeyi kullanmasına sebebiyet veren bir beyin hastalığıdır (Ögel ve Erol, 2005.). Madde bağımlılığın en temel özellikleri; madde kullanımının kontrol edilememesi, bilişte ve davranışta sorunlar ve maddenin meydana getirdiği fiziksel belirtilerdir. Kişiler, madde kullandıkça eşik değeri artar. Kullanımı azalttığında da yoksunluk belirtileri oluşur. Uzun vadede kullanım ardından psikolojik ve fiziksel hastalıklar ortaya çıkmaktadır (Uzbay, 2015).

DSM-IV ve DSM-IV-TR'de madde bağımlılığına yönelik vurgulanan nokta, madde kullanımının kişide oluşturduğu sorunlar değil; madde kullanmaya devam edeceğine yönelik fiziksel ve psikolojik belirtilerdir. DSM-5'te esrar kullanım bozukluğu, fensiklidin kullanım bozukluğu, uçucu madde kullanım bozukluğu, opiyat kullanım bozukluğu, sedatif hipnotik kullanım bozukluğu, uyarıcı kullanım bozukluğu, diğer (ya da bilinmeyen) bir maddeye ilişkin bozukluklara ait tanı kriterleri bulunmaktadır (Karataş, 2020).

2.1.3. Uyuşturucu Madde Kavramı ve Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılması

Uyuşturucu maddeler gerçekte kişiyi uyuşturan, hareketsiz kılan, kişinin kontrolünü kaybettiren maddelerdir (AMATEM,2020). Ülkemizde ise uyuşturucu madde kavramı genel bir kavram olarak kullanılmaktadır. Yalnızca uyuşturucu etki gösteren maddeleri değil aynı zamanda bağımlılık yapan, uyarıcı etki gösteren maddelerin tümü bu kavram içerisinde incelenmektedir(Akbulut,1997). Bağımlılık yapıcı maddelerde kişi üzerindeki bağımlılık etkisi; uyarıcı maddelerde merkezi sinir sistemi üzerinde yaratılan etki ön plana çıkmaktadır. Bağımlılık yapan tüm maddelerin uyuşturucu etkisinden söz etmek yanlış olur. Ancak uyarıcı maddelerin de uyuşturucu maddeler gibi bağımlılık oluşturma etkisi bulunmaktadır (Ögel, 1997).

Uyuşturucu maddelerin değişik tanımları yapılmıştır. Ögel (1997), uyuşturucu maddeleri; kullanım sonrasında vücutta ruhsal, bedensel ve davranışsal değişikliklere neden olarak bağımlılık geliştiren maddeler olarak tanımlamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre maddeyi kullanmaya yönelik engellenemeyen istek duyulması, kullanılan miktarı zamanla artırma davranışı olması ve fiziksel/ruhsal bağımlılığa yol açan maddeler uyuşturucu madde kavramı içine girmektedir (İçli, 2007).

Uyuşturucu maddelerin farklı alanlarda değişik sınıflandırılmaları yapılmıştır. Uyuşturucu maddeler öncelikle kaynağına göre doğal ve sentetik olmak üzere ikiye ayrılır. Ayrıca maddeyi kullananların merkezi sistemleri üzerindeki etkisine göre de merkezi sinir sistemini yavaşlatanlar, uyaranlar ve faaliyetini bozanlar olmak üzere üçe ayrılır (İçli, 2007).

Koçanlı 'nın (2005), İçli 'nin (2007) sınıflamaları temelinde iki sınıflamayı birleştirerek oluşturduğu, uyuşturucu maddelerin sınıflandırılmasına ilişkin tablo aşağıdadır.

Tablo 1. Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılmasına İlişkin Tablo

Uyuşturucunun Kaynağı ve Yaratılan etki	Doğal Uyuşturucular	Sentetik Uyuşturucular
Merkezi Sinir Sistemini Yavaşlatanlar	Afyon	Barbituratlar
	Morfin	Trankilizanlar
	Eroin	Sedatifler
	Kodein	Metadon
		Uçucu Çözücüler
Merkezi Sinir Sistemini Uyarılar	Koka Bitkisi	Amfetaminler
	Kokain	Crack
Merkezi Sinir Sistemi Faaliyetini Bozanlar	Meskalin Hint	LSD
	Keneviri	PCP

Bu sınıflandırmaya göre uyuşturucu maddeler; uyuşturucunun kaynağı ve merkezi sinir sisteminde yarattığı etkiler bakımından birleştirilerek sınıflandırılmıştır.

Sigara ve alkolün de bağımlılık yaratıcı etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla madde bağımlılığı ile ilgili çalışmaların çoğunda, sigara ve alkol bağımlıları araştırma örnekleme dâhil edilmiştir. Ancak yürütölmekte olan tez çalışmasında sigara ve alkol bağımlıları kapsam dışında tutulmuş ve örnekleme dâhil edilmemiştir.

2.1.4. Madde Bağımlılığına Neden Olan Faktörler

2.1.4.1. Biyolojik nedenler

Bağımlılığa sebep olan maddelerin, kullanıcıların beyinlerinde veya biyolojilerinde bağımlılık belirtilerine yol ačan etmenler süregelen araştırmalarca incelenmiştir ve incelenmeye devam edilmektedir. Uyuřturucu maddeler, kullanıldıkları süreç boyunca kullanan bireylerin beyninin yapısına müdahale etmektedir ve değişime yol açmaktadır(Tosun,2020). Bozuluma uğramış beyin yapısı ise kısa sürelerde bağımlı olabilmektedir. İnsan vücudu morfin benzeri, “endorfin” olarak anılan bir kimyasal salgılayabilmektedir. Bu tür salgılar vücudun kendisi tarafından salgılanan opiyatlardır. Ağrıyı yok etmek gibi çeşitli durumlarda belirli düzeylerde vücut tarafından salgılanmaktadır. Buna karşılık dış kaynaklardan gelen aşırı derecedeki opiyatlar ise bir süre sonra vücudun dengesini bozucu etkiler göstermektedir (Ögel, 1997).

Amigdala öğrenilmiş davranışlardan sorumludur ve korku ile motive olan davranışları belirlemesine ek olarak tetikleyicilerin farkına varır ve nöroadrenerjik nörotransmisyon ile bağımlılık ile ilişkili stres ve kaygıda yer alır (Öztürk ve ark., 2019).

Hamilelikleri sırasında uyuşturucu maddeleri kullanan kadınların çocuklarında bazı fiziksel değişiklikler olduğu öne sürülmüştür. Buna örnek olarak düşük kilo, küçük kafa yapısı ve anlayışta güçlük çekmek verilebilir bu özellikler ayrıca madde kullanımında birer risk faktörü olarak da değerlendirilmektedir (Albayrak, 1989 akt., Şahin ve ark., 2015). Madde bağımlılığı konusunda yapılan çalışmalar genellikle uygulama aşamasında sınırlılık gösterir. Bu çalışmaların sonuçlarında maddelerin etkileri belirlenmiştir. Beyinde oluşan hasar ise kullanımın bırakılması sonrasında geri düzeltilmektedir. Ancak bireyler madde kullanımına geri dönebilmektedir(Ögel, 1997).

2.1.4.2. Sosyoekonomik nedenler

Bireyler kötü giden ekonomik koşullardan dolayı depresyona girerek zaman içinde kendini sorgular bir hale gelebilir. İşte bu noktada kısa süreli de olsa rahatlamak ve hayatın zorluklarından geçici de olsa kurtulmak düşüncesiyle madde kullanmaya yönelebilir (Taylan, 2018). Uyuşturucu madde bağımlısı birey, madde ihtiyacı ortaya çıktığı zaman maddeyi elde edecek ekonomik duruma sahip değilse maddeyi temin etmek için meşru olmayan yollara eğilim gösterebilmektedir. Bu noktada kişi gasp, hırsızlık ve benzeri suçlar ile madde ihtiyacını karşılamak için çeşitli suç olaylarına karışabilir (Çetin, 2013).

Madde bağımlısı bireyin maddeyi elde edecek maddi imkanı yoksa ve suç işleme davranışında bulunmuyorsa madde ihtiyacından doğan yoksunluğu karşılayabilmek için daha kolay elde edebileceği alternatif uyuşturucu veya uyarıcı maddelere yönelebilmektedir. (Ögel, 2017). Bu noktada, çevresinde kolaylıkla bulabileceği sanayi tipi yapııştırıcılar ya da tiner gibi maddeler tercih edilebilmektedir. Üretilmesi ve kullanım amacı insan vücudunda tüketilmek olmayan bu maddeler, ciddi hasarlara yol açmakta ve ölümcül sonuçlar doğurabilmektedir (Karataşoğlu, 2009).

Önemli bulgulardan bir diğeri ise uyuşturucu madde bağımlılığına vasıfsız işçilerde daha yaygın olarak karşılaşıldığıdır. Gümüş ve ark. (2002) çalışmasında eroin bağımlılarının %52,5'inin herhangi bir gelirin olmadığı saptanmıştır. Bu bulgulara göre, birey kötü giden ekonomik koşulları yüzünden bu durumla başa çıkabilmek için madde kullanımına yönelebilir.

Kişinin ekonomik durumunun yaşamını sürdürmede yetersiz olması gibi sebepler maddenin kötüye kullanımını tetikleyen faktörler arasındadır. Kırsaldan kente göç ile birlikte plansız kentleşme, işsizlik oranlarındaki artış, ekonomik ve sosyal sorunlar ve bağımlılık tedavisi sonrasında hastanın rehabilitasyonu için imkânların bulunmaması, madde bağımlılığının aile içindeki üyelere de yayılmasına ve bağımlılığın kronik hale gelmesine sebep olmaktadır (Özcan, 2015).

Sonuç olarak, kişinin maddeyi kötüye kullanımına yönelmesindeki temel sebeplerden biri olarak gösterilebilecek ekonomik durum, aslında kişiyi bir bunalıma itmekte ve ruhsal durumunu zedeleyebilmektedir. Bu noktada ekonomik durum, dolaylı olarak kişiyi maddeyi kötüye kullanımına iten bir faktör olarak değerlendirilmesi mümkündür (Taylan, 2018). Ekonomik durumun şekillenmesinde rol oynayan çeşitli sosyal sebepler, maddenin kötüye kullanılmasını tetikleyen farklı bir alan olarak ifade edilebilir. Sosyoekonomik çevrenin alkol ve madde bağımlılığı üzerindeki etkisi bulunmaktadır. Madde kullanımı, kişilerin daha düşük sosyo-ekonomik statüde olmasına yol açabilmektedir (Kaylı, 2016). Düşük sosyo-ekonomik koşullar altında büyüyen çocuklar ve ebeveynlerinin uzun çalışma saatleri gibi nedenlerle daha az bakım ve koruma altında yetişmek durumunda kalabilmektedir. Bu topluluklar sıklıkla yüksek işsizlik, madde kullanımı ve maddeye erişebilir olma ve suç olgusu ile karakterizedir (Onur, 2000). Sosyoekonomik koşulları daha düşük olan ailelerde genç yetişkinlerin, daha fazla ve daha sık alkol tükettiği sonucu bulunmuştur (Caroll ve Raunsavilla, 1995).

2.1.4.3. Ailesel nedenler

Aile, toplumu oluşturan birim olarak kendi içinde etkileşim halinde bir mekanizmadır. Ailenin anlaşılması, çocuk ya da diğer bireylerin tek tek ele alınıp incelenmesiyle mümkün olmamaktadır; çünkü aile parçalarının bir araya gelmesinden farklı bir bütünü oluşturmaktadır (Barış,2008). Aile içindeki bireyler arası etkileşimin anlamı bireylerin bu etkileşim içinde aldıkları yerden çok, etkileşimin kendi içindedir. Örneğin babanın alkol ya da madde bağımlısı olması, aile etkileşimi içinde dışarıdakinden çok farklı bir anlam taşımaktadır. Ailenin her bireyi babanın bu özelliğine farklı bir tepki gösterebilmektedir (Onur, 2000).

Genç bireyler ile aile arasındaki iletişim faktörü, çatışmanın ve şiddetin önlenmesinde önemli bir yere sahiptir. İletişimsizlik sonucunda çıkan şiddet, genç bireyin aile ortamından uzaklaşmasına ve genci aile ortamından kaçmaya itmektedir (Tomanbay, 2018). Bu sebeple birey ulaşabildiği her kaçış yolunu düşünmeden tercih edebilmektedir. Madde kullanımı da bu

kaçış yollarından birisidir. Özellikle genç birey madde kullandığı andaki trans halini, çatışmanın ve kavgaların olduğu gerçek yaşantısına tercih etmektedir (Özcan Demir, 2006).

Ebeveynlerin ve kardeşlerin madde bağımlısı olmaları ailenin diğer genç üyelerinin de madde kullanım davranışlarını etkileyebilmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin çocuk ve genç bireylere rol model olması konusunda bilinçlendirilmesi, aile içindeki madde kullanım alışkanlıklarını da değiştireceği söylenebilir (Barış,2008). Ebeveynlerinden birinin bağımlı olma durumunda çocuklarının bağımlı olma ihtimali, bağımlı olmayan ebeveynlerin çocuklarına oranla üç veya dört kat daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bağımlılık durumunun “genetiklik” bağlamında %58 oranına kadar aktarılabilceği ifade edilmiştir (Kalyoncu, 2012). Bu sebeple anne ya da baba adaylarının madde kullanımının, dünyaya gelecek çocuklarının da madde kullanma eğilimini arttırabileceği söylenebilir. Bu açıdan potansiyel bağımlılıklara yol açmamak için anne ve baba adaylarının bu konuda bilinçlendirilmesi önemlidir.

2.1.4.4. Kişilikle ilgili nedenler

Kişilik, farklı durumlarda ve zaman içinde değişmeyen bireye özgü olan düşünce, duygu ve davranış örüntüsüdür(Morris, 2013). Madde kullanımında bazı kişilik özellikleri ve biyolojik temelli mizaç özellikleri önemli rol oynamaktadır. Heyecan arayışı yüksek ve riskli davranışlar sergilemeye eğilimli olan bireylerde ve kontrolsüz davranış biçimi olarak tanımlanan dürtüsellik eğilimi yüksek olan bireylerde madde-alkol kullanımı yüksek boyutlara ulaşmaktadır (Evren, 2004).

Madde kullanımı olan bireylerin çoğunlukla düşük özgüvene sahip oldukları, bağımlı özellikler gösterdikleri, sınır konulmasına karşı aşırı duyarlı ve reddedici tutum içinde kaygılı ve otorite ile sorun yaşayan kişiler oldukları saptanmıştır (Şahin, 2017).

Madde bağımlılığı ile ilgili olarak görülen en yaygın kişilik özelliği ise antisosyal kişilik bozukluğudur. Antisosyal kişilik bozukluğunda kişi, otorite figürü olan her şeye karşı saldırgan bir davranış sergiler ve bu kişilerin başı sıklıkla yasalarla derde girer. Bunun yanında, bu kişiler eleştiriye ve engellenmeye karşı da önemli ölçüde tahammülsüzlük gösterirler (Evren, 2004).

2.1.4.5. Akran veya akran grubu etkisi

Akranlar, yaş ve olgunluk seviyeleri aynı olan bireylerdir. Çocuk ve ergenlerin arkadaşları ve akranları tarafından sevmeye ve kabul edilmeye ihtiyaçları vardır. Buna karşılık arkadaşları ve akranları tarafından kabul edilmeme ve dışlanma, kişide stres ve kaygı oluşturur.

Bir ergenin madde kullanımı ile arkadaş grubunun madde kullanımı ve diğer davranışları arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Onur, 2000).

Özellikle ergen bireylerin akran grupları, zorunlu eğitim sebebiyle daha çok okul arkadaşlarından oluşmaktadır. Bireyin giyim tarzından, dinlediği müzik türüne kadar birçok faktörün şekillenmesinde baskın role sahip olabilen arkadaş çevresi, bireyi madde kullanımına da yönlendirebilmektedir. Zastrow, madde kullanımına başlamada arkadaş çevresinin ciddi bir etkisinin olduğuna ve aynı zamanda kişinin madde kullanımına devam edip bağımlılığa giden yolda da arkadaş çevresinin kötü yönlendirmelerde bulunduğuna işaret etmektedir (Zastrow, 2014).

Ergenlik sürecinde bir sosyal grup içerisine dâhil olmanın, o gruba ait hissetmenin genç bireyde yeri doldurulamaz bir önemi vardır. O grup içinde kendine yer edinmek için grubun benimsediği kuralları ve sahip olduğu değerleri kabul etmek gerekir. Aksi takdirde genç gruptan dışlanır. Eğer üyesi olunan grupta madde kullanımına bir değer atfedilmişse ve madde kullanmak o grubun üyesi olmanın bir yolu haline gelmişse, genç birey madde kullanımına başlayabilir ve ilerleyen süreçlerde ise madde bağımlısı olma riski ile karşı karşıya kalabilir (Karataşoğlu, 2009).

Eğitim öğretim imkanlarının kişiye kendisini rahatlıkla ifade edebileceği ve kendi eğilimleri ve özellikleri doğrultusunda eğitim alabileceği bir ortam sağlaması, ergenin madde kullanımına başlamasını engelleyebilmektedir. Benzer şekilde boş zaman aktivitelerini spor ve sanat gibi çeşitli ilgi alanlarında harcayan ergenlerin madde kullanma eğilimlerinin, bu imkanlardan uzak olanlara göre daha düşük olduğu belirtilmektedir. Diğer yandan gerek çevre gerekse aile, ergende bir gelecek endişesi oluşturulabilmektedir. Bu durumda kişi gelecekte iş bulma olasılığı ve diğer belirsizlikler sebebiyle gerilim ve endişe hissedebilir; bu bunalımdan kurtulmak ve bir süreliğine de olsa rahatlamak için madde kullanımına başvurabilir (Uzbay, 2009).

Hızla artan büyük şehir nüfusu, çarpık kentleşme ve toplu konutların spor ve benzeri aktiviteler için gerekli olan mimari düzenlemelerden eksik olması, ergenlerin kendilerini rahatlatmak için bulamamasına neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda ergenin rahatlama ihtiyacını ertelemesi anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla gencin, sosyal ihtiyacını erteleme durumunda bu ihtiyacı karşılayacak farklı bir ikame aracı bulma eğilimi tetiklenmektedir (Tamar ve Ögel, 1997).

Yine bazı araştırmalar olumsuz aile yapısının ergenin madde kullanma eğilimini artırdığına işaret etmektedir. Aile yapısının aşırı disiplin, şiddet ve baskı unsurları içermesi durumu, ergenin kendini ifade etmesini ve gerçekleştirmesini sınırlayabilmekte, kişi bu durumda madde kullanımına yönelebilmektedir. Dolayısıyla gencin kendini rahatça ifade edebileceği, sağlıksız bir kısıtlamaya maruz kalmayacağı bir ortamın sağlanması oldukça önemlidir (Uzbay, 2009).

2.1.5. Madde Yoksunluğu

Bireyin uzun süreli ve aşırı ölçüdeki madde kullanımını sonlandırmasının veya azaltmasının sonucu olarak ortaya çıkan bedensel ve ruhsal belirtiler bütünü madde yoksunluğu olarak tanımlanmıştır (DSM 5, 2013). Kullanılan maddelere göre çeşitli yoksunluk belirtileri olmaktadır.

Opiyat kullanımından kaynaklanan yoksunlukta; pupillerde genişleme, bulantı-kusma, kaslarda ağrı, gözyaşı dökme-burun akıntısı, disforik duygu durum, terleme-piloereksiyon, uykusuzluk, ateş, esneme ve diyare görülmektedir(Bölek, 2013). Yoksunluk tanısı koyabilmek için sayılan bu belirtilerden en az üçünün kişide bulunması gerekmektedir(Guliyev,2012).

Amfetamin türevi olan metilendioksimetamfetamin (MDMA); amfetamine benzer etkiler göstermekle birlikte halüsinojenik etkiler de göstermektedir. Enerji artışı, güven duygusu, algı değişikleri, karşı cinse yakınlık gibi değişimlere neden olur. Yoksunluk belirtileri arasında baş dönmesi-baş ağrısı, boşlukta hissetme, halsizlik görülmektedir (Ögel vd., 2003). Merkezi sinir sistemi, dokular ve organlara zararları olduğu bilinmekte hatta ölüme yol açabilmektedir (Eslek,2019).

2.1.6. Bağımlılık Risk Faktörleri

Madde bağımlılığında risk faktörleri ile ilgili farklı araştırmalar mevcuttur.

2.1.6.1. Çevresel Faktörler

Ailede bağımlı olan birinin olup olmaması, kişinin bağımlı olmasında güçlü bir risk faktörüdür. Evren ve Ögel'in 2003'te Bakırköy AMATEM'de alkol bağımlılarıyla yürüttüğu bir araştırmada kişilerin birinci dereceden akrabalarının %40.6'sının alkol, %21.9'unun madde kullandığı bulunmuştur (Evren ve Ögel, 2003).

Nebioğlu ve arkadaşlarının 2013'te Akdeniz Üniversitesi Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde yaptığı çalışmaya göre ise kişilerin %78.6'sının ailesinde alkol/madde kullanma öyküsü bulunmaktadır (Öztürk ve ark., 2016).

Aynı zamanda kişinin ebeveynleri ya da farklı bir aile üyesinde madde bağımlılığı ya da yasaları çiğneme davranışı görülüyorsa, bu durumun da kişinin gelecekte madde bağımlısı olma riskini arttırdığı gözlenmiştir (Volkow, 2010).

Yaşlıların veya arkadaş çevresinin madde kullanıyor olması, kişinin sosyal becerilerinin düşüklüğü nedeniyle arkadaş çevresinin olmaması ya da okulda zorlanıyor olmak da kişiyi madde denemeye ve bağımlılığına iten sebeplerdendir (Volkow, 2010).

Yüksek suç oranlarının olduğu, uyuşturucuya ulaşımın kolay olduğu, suça karışmış yaşlıların bulunduğu ve madde kullanımı ve bağımlılığının kabul edilebilir olduğu yerlerde yetişen ve yaşayan kişilerin madde bağımlılığına daha yatkın olduğu bulunmuştur. Yüncü ve arkadaşlarının 2006'da yaptığı bir çalışmaya göre görüşülen bağımlıların %81.7'si şehirlerde, %17.3'ü ilçelerde, %0.9'u ise köylerde yaşamaktadır (Yüncü ve ark., 2006).

2.1.6.2. Psikolojik Faktörler

Kurallara uymama, dürtüsel olma gibi karakteristikler, erken çocuklukta görülmeye başladığında yetişkinlikte problemler madde kullanımı açısından risk oluşturmaktadır (Ögel, 2002). Bunların erken yaşlarda fark edilebilmesi, yetişkinlikteki madde sorununun önlenmesi açısından önemlidir. Çocukluk davranış örüntülerinin incelenmesi, genetik yatkınlık ve ailesel faktörlerin öngörüsünden daha kuvvetli şekilde yetişkinlikteki madde bağımlılığı riskini yordamaktadır (Thatcher ve Clark, 2008).

Ruhsal bozukluklar, madde bağımlılığı için oldukça büyük bir risk faktörüdür (Volkow, 2010). Ancak kimi araştırmada bağımlılığın kişilik bozukluklarına neden olduğu, kimi araştırmada ise kişilik bozukluğu olan insanların maddeye yöneldiği düşünülmüştür. Karakuş ve arkadaşlarının 2012 yılında Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği'nde madde kullanıcılarıyla yaptığı bir çalışmada kişilerin %55'inin psikotik bozukluğu olduğu, %61'inin duygudurum bozukluğu olduğu, %81'inin ise anksiyetesinin olduğu bulunmuştur (Karakuş ve ark, 2012).

Anksiyete ve depresyon yaşayan kişilerin, tıknırcasına içme (binge drinking) riski diğerlerine göre daha fazla bulunmuştur (Wilsnack ve ark., 2018).

Stres ve madde bağımlılığı arasında döngü şeklinde bir ilişki bulunmaktadır. Maddeler, kişinin stresini arttırabilir. Aynı zamanda kişinin vücudunda glukokortikoid gibi stres hormonları arttığında beyin ödül sistemini devreye sokmak istediği için madde kullanımı tetiklenebilir (Wand, 2008).

2.1.6.3. *Biyolojik Faktörler*

Bağımlılıklar, tamamen olmasa da kısmi bir oranda genetik faktörlerden etkilenmektedir. Hem alkol hem de madde bağımlılığı açısından bakıldığında çalışmalar, genetik faktörlerin %50 ya da daha fazla bir oranda bu hastalıklar üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Dick ve Agrawal, 2008). Yapılan çalışmalara göre genler ve çevresel faktörlerin kişinin genetiği üzerindeki etkisi anlamına gelen epigenetik, kişinin bağımlılık riski üzerinde %40-60 arası etkili olmaktadır. Cotton tarafından 1979 yılında yapılan bir çalışmaya göre alkol bağımlısı anne ya da babaların çocukları, bağımlı olmayanların çocuklarına göre 3-4 kat daha fazla bağımlılık riski altındadır (Cotton, 1979).

2.2. Kardeş İlişkisi

Kardeşlerden birisinin diğerinin farkına varmasından başlayan birbirleri ile ilgili her şey (bilgi, algı, tutum, kanılar, hisler) yani iki kardeş arasında olan bütün etkileşimler kardeş ilişkisi olarak tanımlanmıştır (Cicirelli, 1995). Kardeşler arasında başlayan bu süreç yaşamın tüm dönemlerinde devam etmektedir (Yıldırım ve Sezer, 2018).

Çeşitli teorik bakış açıları kullanılarak kardeş ilişkileri detaylı olarak incelenebilir. Kardeş ilişkilerini çeşitlendirmek ve anlamak için psikanalitik, sosyal öğrenme ve aile sistemi olarak üç farklı bakış açısı kullanılabilir.

2.2.1. Teorik Bakış Açıları

2.2.1.1. *Psikanalitik Bakış Açısı*

Kardeş ilişkilerinin dinamiklerinin psikanalitik incelenmesi Adler'in teorisi ile yapılabilir.

Adler'in Bireysel Psikoloji Teorisi, Adler'in psikanalitik yaklaşımına göre bireylerin kişilik gelişimi sırasında sosyal etkileşimlerin önemi göz ardı edilemez. Adler, kardeş ilişkilerinin de bir parçası olduğu aile sistemini incelemeyi temel hedefi olarak görmüştür.

Adler için kardeşler arasında yaşanan etkileşimlerin kişilik gelişimine etkileri; doğum-sırasının bireysel gelişime olan etkisini temel almaktadır (Altıntaş, 1992). Kardeşlerin ebeveynlerinin dikkatini, zamanını ve kaynaklarını kazanmak için yaşadıkları rekabetin temel olduğu ilişki süreçlerinde, doğum-sırası etkileri açıkça görülebilmektedir. Bu yaklaşımda, aile içerisinde herhangi bir kardeşin tam olarak aynı koşullarda büyümediği savunulur. Aynı aile ortamında bile her çocuğun hissettiği atmosfer birbirinden farklı olabilir. Buna örnek olarak ilk çocuğun kardeşi doğduktan sonra aile ortamlarında yaşadığı değişiklikler verilebilir (Selvi, 2018). Öncesinde tek çocuk olarak bütün ilginin merkezinde iken, daha sonra bunu genellikle hoşuna gitmese de kardeşi ile paylaşmak durumunda olur. İkinci çocuğun da durumu birinci çocuktan farklı olur; ikinci çocuklar da her zaman bir yarışın içindedirler. Çocuklarda bulunan inatçılık eğilimleri veya otoriteyi kabul etmemeleri gibi özelliklerinin, aile içerisinde yaşadıkları konumdan kaynaklandığı söylenebilir (Brett, 1997). Zayıf kardeş ilişkilerinin incelendiği çalışmalarda da temelde Adler'in teorisine uygun olarak ebeveynlerin kardeşlere karşı farklı yaklaşımlarından dolayı bir kardeşin diğerine göre "favori" olmasından kaynaklandığı gösterilmiştir (Whiteman ve ark., 2011).

2.2.1.2. Sosyal Öğrenme Teorileri

Sosyal öğrenme teorisi de kardeş ilişkilerinin açıklanmasına kullanılan en çok tercih edilen metotlardan birisidir. Bandura (1997) ortaya attığı sosyal öğrenme teorisinde; bireylerin davranış kazanımını başka bireylerin davranışlarını gözlemleyerek ve pekiştirme yoluyla olduğunu savunmaktadır (Whiteman ve ark., 2011). Ebeveynlerin kardeşler arasındaki ilişkilere olan etkisi; kendi evlilik ilişkileri ve çocuklarla olan etkileşimleri esnasında çocuklara model olmaları yoluyla olur. Buna örnek olarak, ebeveynlerin çatışma yaşadığı bir evlilik ortamında, çözüme ulaşmak için etkili bir yöntem uygulanması çocuklar için olumlu davranışlara bir model olurken, böyle bir çözüme ulaşılmazsa tam aksine olumsuz davranışlar model olur. Buna göre, çatışmalı bir evlilik ilişkisinin sonuç olarak düşmanca ve olumsuz kardeş etkileşimlerine yol açması beklenir. Fakat Jenkins ve Smith(1990) ise çalışmalarında, sorunlu bir evlilik ortamının kardeşler arasında duygusal desteğin geliştiğini bulmuşlardır. Sonuç olarak, kardeş ilişkilerinin oluşmasında ebeveynlerin etkisi olduğu fakat burada etkili tek etmenin gözlemsel öğrenme yoluyla olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Yapılan çalışmalara göre, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkiler, evlilik ortamı ve kardeş ilişkilerinin kalitesinin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır (ör; Brody, Stoneman, ve McCoy, 1994). Brody ve arkadaşları (1994), ebeveynler arasında yaşanan çatışmaların

ebeveyn-çocuk ilişkilerini de olumsuz yönde etkilediği hatta reddedici seviyeye gelebileceğini çalışmalarında görmüşlerdir. Sonuç olarak, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkinin olumlu bir düzeyde seyretmesi, kardeşler arasındaki etkileşimin de olumlu veya olumsuz olabilmesini etkileyebilmektedir.

Aile ortamında bireylerin her birisi sosyal öğrenme için diğer üyelere model olabilmektedir. Çocuklar büyüme süreçleri boyunca birbirleri ile daha fazla iletişim içerisinde oldukları için, birbirlerini çeşitli olumlu veya olumsuz davranışlar, uyumlarının şekillenmesi konularında karşılıklı olarak daha fazla etkileyebilmektedirler (McHale, Updegraff ve Whiteman, 2012). Çocukların sosyal yetkinliklerini öğrenmeleri genellikle diğer aile fertlerinin birbirleri ile olan etkileşimlerini gözlemleyerek olur. Kardeşler arasındaki model alma durumu ise, kardeşlerin büyük-küçük kardeş olmasına, aynı veya farklı cinsiyette olmalarına göre değişiklik gösterebileceği de sosyal öğrenme kuranımında öne sürülmüştür.

2.2.1.3. Aile Sistemleri Yaklaşımı

Evlilik, ebeveyn-çocuk ve kardeşler alt sistemlerinden oluşan aile sisteminde kardeşler arasındaki etkileşimin önemi aile sistemi yaklaşımının önemli isimlerinden olan Minuchin tarafından vurgulanmıştır. Kardeşlerin arasındaki ilişki; kardeşleri direkt olarak, evlilik ve ebeveyn-çocuk alt sistemlerini de dolaylı olarak etkileyen aile içerisindeki önemli alt sistemlerden birisidir (Kim, McHale, Osgood ve Crouter, 2006). Aile sistemleri teorisinin temel aldığı şekilde aile içerisindeki alt sistemlerin birbirleri ile olan ilişkileri karşılıklıdır. Buna bağlı olarak yapılan çalışmalarda, kardeşler arasındaki ilişkinin aile içerisindeki diğer alt sistemler ile karşılıklı bir etkileşim içerisinde olduğunu göstermiştir (Yu ve Gamble, 2008). Kardeş ilişkilerinin aile içerisindeki diğer ilişkileri de etkilemesi, onun birey ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Buna ek olarak, kardeş ilişkileri güçlü bir şekilde psikososyal işlevselliği de pekiştirmektedir (Buist, Dekovic ve Prinzie, 2013).

Yayıma hipotezine uygun olarak, evlilik alt sisteminde yaşanan çatışmaların ve düşmanca tavırların aile sistemindeki ebeveyn-çocuk ve kardeş ilişkilerini olumsuz yönde etkilediği gözlemlenmiştir (Kim ve ark., 2006). Fakat bazı bireylerde ise evlerinde yaşanan olumsuzluklar daha sonrasında kardeşler arasında yakınlaşmaya yol açarak, onları uyum problemlerinden koruyucu bir rol de oynayabilmektedir (Jenkins ve Smith, 1990).

Çeşitli çalışmalarda ebeveyn-çocuk ilişkileri ile çocuklar arasındaki kardeşlik ilişkileri arasındaki bağlantı detaylı olarak incelenmiştir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiler

incelenirken genellikle anne ve çocuk arasındaki ilişki baz alınmıştır; baba-çocuk ve kardeş ilişkileri hakkında ise sınırlı miktarda bilgi bulunmaktadır (Volling ve Belsky, 1992). Anne ve çocuklar arasında olan olumsuz bir ilişki, kardeşler arasında çatışmalı ve rekabete dayalı bir ilişki ile bağdaştırılmıştır. Bir diğer yandan, yakın bir anne-çocuk ilişkisi ise kardeşler arasında daha sıcak ve destekleyici bir iletişim ile bağlantılıdır (Stocker, Dunn ve Plomin, 1989). Buna zıt olarak, ebeveynler ile sınırlı veya zor ilişkileri olan çocuklarda da kardeşler arasında sıcak ve yakın bir ilişki olabileceği çeşitli araştırmacılar tarafından savunulmuştur (Hetherington, 1988, akt; Brody, 1998).

Son olarak, aile sistemleri yaklaşımından kardeş ilişkileri, ebeveynlerin çocuklara farklı davranmaları üzerinden de ele alınmıştır. Örnek olarak, anne veya babanın kardeşlerden birisine daha ayrıcalıklı davranması, ebeveyn çocuk ilişkilerine veya anne ve baba arasındaki ebeveynlik dengesinde problemlere yol açabilir. Buna bağlı olarak, olumsuz kardeş ve evlilik ilişkileri veya kardeşler arasında psikolojik uyumun zayıflaması gibi sonuçlar oluşabilir (McHale, Updegraff ve Whiteman, 2012).

2.2.2. Kardeş İlişki Kalitesi

Kardeşler erken ve orta çocukluk dönemlerinde birbirleri ile daha fazla etkileşim içerisinde bulunurlar (ör; McHale ve Crouter, 1996, akt; Brody, 1998). Buna bağlı olarak, çocukların gelişimi incelenirken hayatlarında önemli bir rol oynayan kardeşleri ile olan ilişkilerinin kalitesine odaklanmak büyük bir önem arz etmektedir. Kardeş ilişkilerinin kalitesi incelenirken de çeşitli ilişki boyutları ele alınabilir. Örnek olarak; rekabet, sıcaklık, çatışma veya düşmanlık gibi çeşitli boyutlar kardeş ilişkilerinin açıklanmasında önemle ele alınabilirler. Aile içerisinde yaşanabilecek kriz durumlarında kardeşler birbirlerini destekleyebilirler (Goetting, 1986), fakat kardeş ilişkilerinde çatışma, yarış ve düşmanlık faktörleri de bulunabilir (Furman ve Buhrmester, 1992).

Yaşadıkları süreç boyunca kardeşler birbirleri için en önemli destek noktaları olabilirler. Gelişim dönemlerinde çocuklar arasında; arkadaşlık kurulması, duygusal desteğin sağlanması, küçük kardeşe bakım verme ve yardım etme gibi çeşitli gelişimsel görevlerin olduğu bir kardeşlik ilişkisinden bahsedilebilir (Goetting, 1986). Ebeveynlerini küçük kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz gördüklerinde veya onları duyarsız bulduklarında büyük kardeşler bir bakım verici rolünü üstlenebilirler. Aynı sırada, çocukluk yıllarında olan kardeş çatışmaları da beklenen bir durum olarak görülebilir. Kardeş çatışmaları, bireylerin

karşısındakinin bakış açısını anlaması ve tartışmayı veya farklılıkları çözümlenmeye çalışmayı öğrenmeleri açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kardeşler arasında orta düzeyde yaşanan bir çatışma, başarılı bir şekilde çözümlenmesi durumunda bireyleri akranları ve yaşamlarında bulunan diğer bireylerle ilişkilerine hazırlar. Fakat çatışma durumunda güçlü olan kardeş zayıf olana karşı fiziksel veya sözlü bir istismar olursa, bu uyumsuz bir kardeş ilişkisine dönüşür ve daha sonrası için ciddi derecede zarar verici olabilir (Cicirelli, 1995).

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşanan çatışmalarda genel olarak oyuncak veya televizyon gibi sahip oldukları ve ailede olan kaynaklar üzerindeki kontrolleri üzerine olur. Daha sonraki gençlik ve ergenlik dönemlerinde ise anlaşmazlıklar genellikle bir özel alan kazanma ve alanlarının veya eşyalarının izinsiz kullanılması üzerinden çatışmalar yaşanmaktadır (Raffaelli, 1992).

Kardeş ilişkileri sırasında olan çekişmeler, ılımlı ve arkadaşça bir yarış olabilir veya diğer kardeşe karşı nefret duygusunu veya zarar verme istemini de içerebilir. Ebeveynlerin sevgisini veya onayını kazanmak, onlar tarafından farkına varılmak gibi sebepler genellikle kardeş çatışmalarında görülmektedir (Bornstein, Davidson, Keyes ve Moore, 2003). Kardeş çekişmeleri genel olarak bir kardeşin diğerine göre başarı, görünüş ve performans gibi kriterlerde daha üstün durumda olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun aksine dostane bir kardeş ilişkisi ise ılıman bir yarış, öğrenme ortamı ve ilgi çekici bir çevre oluşması açısından kardeşlerin gelişimine katkıda bulunur (Mchale, 1995).

2.2.3. Kardeş İlişki Kalitesini Etkileyen Faktörler

Kardeş ilişkilerinin; yarışma, sıcaklık, çatışma ve düşmanlık faktörleri üzerinden incelenmesi önemlidir. Olumsuz durumlar karşısında kardeşler birbirlerini destekleyebilir ve yardımcı olabilir (Goetting, 1986) ve eş zamanlı olarak birbirleri ile çatışabilir, rekabet içinde olabilir veya birbirleri için düşmanlık besleyebilirler (Furman ve Buhrmester, 1992).

Kardeşler arasındaki yaş farkı, cinsiyet farklılığı gibi bireysel farklılıklar aynı durumlara maruz kalan kardeşlerin olayları farklı şekillerde algılamalarına yol açabilir. Ebeveynler arasında yaşanan çatışmalardan dolayı, çocukların suçluluk veya tehdit altında hissetmeleri gibi farklı kardeşlerin farklı tepkileri kardeşlerin içselleştirme farklarından doğar (Skoop ve ark., 2005). Kardeşler arasında oluşan uyum farklılıkları, yaş farkı, doğum sırası, ebeveynlerin ilişkisi ve ebeveyn-çocuk ilişkileri gibi çeşitli faktörlerden etkilenir ve şekillenir.

2.2.3.1. Kardeşler Arasındaki Yaş Farkı

Yaş farkı kardeşler arasındaki ilişkiler, kardeşlerin rolleri ve etkileşimleri açısından önemli bir etmendir ve kardeş ilişkisinin kalitesini doğrudan etkiler. Kardeşler arasında rekabete dayalı, çatışmalı, saldırganca ve düşmanca ilişkilerin daha çok üç ve daha az yaş farkı olan kardeşler arasında daha fazla olduğu araştırmacılarca savunulmuştur (Cornoldi ve Fattori, 1976, akt; Yu ve Gamble, 2008). Yapılan başka bir çalışmada da iki veya daha az yaş farkı olan kardeşlerin daha benzer aktiviteleri, arkadaşları veya ilgi alanları olduğunu göstermiştir, ancak bu benzerlik çatışma ve rekabet ortamını da doğurmaktadır (akt., Buhrmester ve Furman 1990).

Kardeş çiftleri arasında yaş farkı daha fazla olduğunda ise büyük olan kardeşin küçük kardeşin bakımına daha fazla katılımda bulunduğu gözlemlenmiştir (Buhrmester ve Furman, 1990). Kardeşlerin arasındaki yaş farkı az olduğunda (1-2 yaş) büyük kardeşler daha olumsuz ve saldırgan bir tutum sergilerlerken, yaş farkının artması durumunda (3-4 yaş) daha olumlu ve sıcak bir yaklaşım gösterdikleri tespit edilmiştir (akt., Buhrmester ve Furman 1990). Aralarındaki yaş farkı dört yaştan fazla olan kardeşlerde daha fazla yakınlık, olumlu sosyal davranışlar ve kardeş beğenisi Buhrmester ve Furman (1990) tarafından rapor edilmiştir. Bir diğer yandan, kardeşler arasında daha fazla yaş farkı olması aralarında daha az iletişime yol açtığı için ilişkilerinde yakınlık duygusunun da çatışmanın da daha az olmasına yol açmaktadır.

2.2.3.2. Doğum Sırası

Daha önce yukarıda işlenen Adler'in bakış açısı özellikle doğum sırasının etkileri üzerinde durmuştur. Doğum sırasının kardeş ilişkileri üzerindeki etkileri incelenirken; ilk kardeşin evde tek çocuk olma durumunun sona ermesi ve ebeveynlerin küçük kardeşle daha fazla ilgilenmesi gibi sosyal ve psikolojik süreçlerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Whiteman ve ark., 2011). Doğum sırasının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan çalışmalarında Minnett, Vandell ve Santrock (1983), yedi ve sekiz yaş aralığındaki çocuklar içerisinde ilk doğan çocukların kardeşlerine karşı daha olumlu davranışlar gösterdiklerini gözlemlenmişlerdir. Kardeşlerine daha sıcak davranmaları, onları övmeleri veya yeni bir şeyler öğretmeleri daha olası olmuştur (akt; Buhrmester ve Furman 1990) Fakat yapılan diğer çalışmalarda ise büyük kardeşlerin daha olumsuz ve yakınlık içermeyen tutumları gözlemlenmiştir (Stewart, Verbrugge, ve Beilfuss, 1998).

2.2.3.3. Kardeşlerin Ebeveynleri Arasındaki Evlilik İlişkisi

Aile sistemleri teorisinde de açıklandığı gibi aile içerisinde üç farklı alt sistem bulunmaktadır ve yayılma hipotezine de uygun olarak birbirlerini etkilerler (Whiteman ve ark., 2011). Bununla uyumlu olarak, yüksek düzeye evlilik çatışması yaşanan ailelerde kardeşler arasında daha fazla rekabet görülmüştür (Stocker ve Youngblade, 1999). Bir diğer yandan, kardeşler arasındaki olumlu ilişkiler ise ebeveynler arasındaki evlilik çatışmaları gibi olumsuz durumlarda çocukları koruyabilir. Jenkins ve Smith'in (1990) yaptığı bir çalışmada, olumlu seyreden bir kardeş ilişkisinin ailede yaşanan uyumsuzluklar sırasında kardeşleri koruduğu ve daha az etkilenmelerine yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Kardeşler arasında destekleyici bir ilişki olması, aile içerisinde yüksek çatışmalı bir ortam durumundan daha olumlu öz-saygılı ve sosyal yeterlilikleri daha yüksek bireyler olarak çıkmalarına yardımcı olmaktadır (Caya ve Liem, 1998).

2.2.3.4. Ebeveynlerin Farklılaşan Muameleleri

Ebeveynlerin çocukların ihtiyaç ve özelliklerine göre davranışlarını düzenlemesi ile duyarlı bir ebeveynlik sergilemelerine rağmen, kardeşlere uygulanan bu farklı muamele kardeşler arasında favori olmayan çocuk için olumsuz bir duruma yol açabilir (Kowal ve Kramer, 1997). Ebeveynlerinden gelen farklı muameleler sonucunda çocukların öz-saygılarının veya uyumlarının etkilendiği çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir (Feinberg ve Hetherington, 2000). Anne ve baba eşit bir şekilde muamele etmeye çalışsalar bile çocuklar bir eşitsizlik olduğunu algırlar ise olumsuz sonuçlar ile karşılaşılabilir, kardeşlerden birine uygulanan daha ayrıcalıklı davranışlar daha sonrasında kardeşler arasında kıskançlığa neden olabilir (Brody, 1998). Kardeşler arasında kıskançlık olan durumlarda, kardeşlerin birbirlerini birer destek kaynağı yerine potansiyel birer rakip veya düşman olarak gördükleri Crocker ve Park (2004) tarafından savunulmuştur.

2.3. Psikolojik Dayanıklılık

Psikolojik dayanıklılık kavramı; Latince “resiliens” veya İngilizce “resilience” kelimelerinden türetilmiş olup, bir nesnenin orijinal şeklini geri alabilme kapasitesi, esnekliği ve hızlı bir şekilde iyileşme kapasitesi anlamına gelmektedir (Doğan, 2015). “Resilience” kelimesinin Türkçe 'ye nasıl çevrileceği hususunda literatürde “yılmazlık”, “psikolojik sağlamlık” ve “stres durumu sonrası kendini toparlama gücü” gibi çeşitli tanımlamalar olmakla beraber bu kavram “psikolojik dayanıklılık” olarak da ifade edilmektedir (Terzi, 2008).

Benard (1991), psikolojik dayanıklılığı; kişinin yaşamında yüksek risk faktörlerine maruz kalmasına rağmen bu faktörelere başarılı bir şekilde uyum sağlamasına yarayan koruyucu özellikler olarak ifade etmektedir. Masten (2001), psikolojik dayanıklılık kavramını; kişinin zorlayıcı durumlarla karşılaştıktan sonra bu durumu en hafif etkiyle ve en kısa sürede atlatması ve seki haline başarılı şekilde dönebilmesi şeklinde tanımlar.

Psikolojik dayanıklılığı kişiler arası ve çevresel koruyucu mekanizmaların bir süreci şeklinde tanımlayan araştırmalarda, aile, grup, topluluk vb. sistemlerin, insanlara zorlu durumlarla baş etmede yardımcı olmada katkıları üzerinde durmaktadırlar. Bu yönüyle çevresel koruyucu unsurlardan olan okullarda; bireylerin zorlukları aşma ve yola devam etme gücünü geliştirmeyi sağlayan bireysel, içsel koruyucu özelliklerinin gelişmesine yönelik eğitimler olmalıdır (Özkan, 2019).

Psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin, yoğun stresli geçen yaşantılarına rağmen ruh sağlıklarını korumayı başardıkları görülmektedir. Bu bireyler, karşılaştıkları çeşitli olaylara etki ederek onları kontrol edebileceklerine inanırlar. Yaşamsal süreç içerisinde gelişimleri için farklı aktivitelere katılarak kendilerinde değişimi ihtiyaç olarak görürler. Herhangi bir zorlukla karşılaştıklarında bunu başarmak için gerekli içsel ve dışsal destek kaynaklarına ulaşma yeteneğine sahiptirler. Bu yönüyle psikolojik dayanıklılık bireyler için bir neticeden öte, yaşamsal koşullar içinde sabit kalma yerine, bu koşullara uyum sağlayarak başarılı olmayı gerektiren bir süreci ifade etmektedir (Connor ve Davidson, 2003).

2.3.1. Psikolojik Dayanıklılığı Etkileyen Faktörler

Bireylerde psikolojik dayanıklılığın oluşmasında kişinin bireysel özellikleri yanında dış faktörlerin de önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu yönüyle aileler çocukların psikolojik dayanıklılığını desteklemek için onların çevrelerinde meydana gelen değişimleri değerlendirmelerine zemin hazırlamalıdır. Çünkü çocukların psikolojik dayanıklılığının oluşmasında ilk ve en kritik ortam, aile ortamı ve anne-baba-çocuk ilişkisi olduğu tespit edilmektedir (Yalçın, 2013).

Psikolojik dayanıklılık ile ilgili literatürde yer alan tanımlar incelendiğinde; bireylerin günlük hayatlarında bazı stres durumlarına maruz kaldığında ve çeşitli riskler oluştuğunda, bunların olumsuz sonuçlarına uyum sağlayarak baş etmeyi öğrenmesini ve psikolojik dayanıklılığın oluşmasını sağlayan temel kriter olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle, psikolojik dayanıklılık kavramını etkileyen risk faktörlerinin (stres durumları) ve koruyucu faktörlerin

açıklanmasına ihtiyaç görülmektedir (Özkan, 2019).

2.3.1.1. Psikolojik Dayanıklılık ve Risk Faktörleri

Psikolojik dayanıklılığı etkileyen risk faktörleri bireyin gelişimini engelleyen, bireyi zorlayan negatif şartlardır. Risk faktörleri; kişi ile ilgili risk faktörleri, aile ile ilgili risk faktörleri ve toplumsal risk faktörleri olmak üzere üç grupta değerlendirilebilir (Güngüz, 2017).

1. **Kişi ile İlgili Risk Faktörleri:** Bireyin özgüven eksikliği göstermesi, problemlerle baş etme ve kendini kontrol etme becerilerinin yetersiz olması, genetik bozukluklar ve kronik rahatsızlıkları, uyumsuz davranışlar sergileme ve yer yer saldırgan kişilik davranışları sergilemesi gibi nedenleri içeren risk faktörleridir (Malak, 2011).

2. **Aile ile İlgili Risk Faktörleri:** Ebeveynlerinin boşanması, tek ebeveynin yanında kalma, aile içi şiddete maruz kalma, cinsel istismara uğrama, ailenin düşük sosyo-ekonomik düzeyde olması, ebeveynlerdeki kronik hastalıklar, aile içi diyalog eksikliği gibi sebepleri içeren risk faktörleridir (Özkan, 2019).

3. **Toplumsal Risk Faktörleri:** Ekonomik sorunlar, toplumsal şiddet ve ailevi sorunlar, doğal afetler, terör, savaş, göç, çevresel sorunlar, madde kullanımı ve zararlı alışkanlıklar, işsizlik ve şiddetin yaşandığı bir çevrede yaşama gibi nedenleri içeren risk faktörleridir (Terzi, 2008).

2.3.1.2. Psikolojik Dayanıklılık ve Koruyucu Faktörler

Koruyucu faktörler bireyin karşılaşabileceği riskli durumların oluşmasını engelleyen, olumsuz durumlar yaşandığında bireyin en az etkiyi alarak ve en kısa sürede toparlanmasını sağlayan şartlardır. Bireylerin zorlu yaşam olayları karşısında iyileşmesini sağlayan koruyucu faktörler; içsel ve dışsal faktörler olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir (Aydın ve Egemberdiyeva, 2018).

a) İçsel Faktörler

İçsel faktörler birey kaynaklı olup içgüdü ve kalıtım ile ilgili faktörlerdir. İçsel koruyucu faktörler, bireyin karşılaşabileceği olası riskleri önlemeye veya bu riskleri en az zararla atlmasına yardımcı olur. Benard (1991), bireylerin stres yaratan durumlarla karşılaştıkları zaman stresle baş etmelerinde etkili olan kişisel koruyucu özellikleri; sosyal yeterlik, problem

özme becerileri, bağımsızlık-özerklik, amaçlılık ve gelecek duygusu olarak sıralamıştır.

Çakar ve ark.(2014) koruyucu içsel faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

- 1.Zeka seviyesinin yüksek olması
- 2.Başkalarından yardım isteyebilme
- 3.Duyarlı olma
- 4.Maneviyata sahip olma
- 5.İyimserlik
- 6.Öz saygının yüksek olması
- 7.Kişinin geleceğe yönelik hedeflerinin olması
- 8.Bilinçli olma
- 9.Sorumluluk bilincinin olması
- 10.Üretkenlik
- 11.Girişimcilik
- 12.Mizah anlayışına sahip olma
- 13.Sorunlara çözüm odaklı yaklaşabilme
- 14.Bağımsızlık
- 15.Dışadönük yapıya sahip olma

b) Dışsal Faktörler

Dışsal faktörler; bireylerin aile, arkadaş ve sosyal çevresinde kurdukları ilişkilerde kendini gösteren koruyucu faktörlerdir. Bireylerin doğrudan müdahale edemediği kendileri dışında gelişen dışsal özellikler şu şekilde maddeleştirilebilir (Tümlü, 2012):

1. Anne- baba ve diğer yetişkinlerle olumlu ve yakın ilişkiye sahip olması
2. Aile fertleri ile aralarındaki güvene dayalı ilişkinin yüksekliği

3. Aile ortamında olumlu ve sıcak iklimin olması
4. Ev ortamının düzenli olması
5. Anne ve babanın eğitim seviyesinin yüksek olması
6. Ailenin eğitimi desteklemesi
7. Sosyo-ekonomik avantajların olması
8. Çevresindeki arkadaşlarının kurallara uyan sorumlulukta olması
9. Okulun etkili bir eğitime sahip olması
10. Sosyal organizasyonlara katılması
11. Toplumun güven ve saygı düzeyinin yüksek olması
12. Toplumda olumlu hizmetlerin destek bulması

2.3.2. Psikolojik Dayanıklılığa Sahip Bireylerin Özellikleri

Psikolojik dayanıklılığı yüksek olan bireylerin genetik kazanımlar ve yaşantısal kazanımlar ile elde ettikleri kişilik özellikleri şunlardır (Sarıkaya, 2015) :

1. Çevresiyle uyumlu bir kişilik yapısına sahip olmak
2. Çevresiyle olumlu yaklaşımlar kurmada yetenekli olmak
3. Çevresiyle sevecen diyalog kurmak
4. Herkesle iletişimi mükemmel olmak
5. Kendisini eleştirebilme becerisinin olması
6. Kimlik duygusunu başarıyla oluşturabilmek
7. Kendi başına yaşamada başarılı olmak
8. Olumsuz olaylardan kendisini koruyabilme
9. Kendisine gelecekle ilgili hedefler kurabilme (Sarıkaya, 2015).

2.3.3. Psikolojik Dayanıklılığın Sonuçları

Bireyin, yaşamında elde ettiği içsel ve dışsal koruyucu faktörler ile bireyin yaşamındaki risk faktörlerini aşması sonucunda kazanmış olduğu yeterlilikler ve olumlu sonuçlar şunlardır (Güngüz, 2017):

1. Bireyin gelişim görevlerini yerine getirmesi,
2. Akademik düzeyinde yükselme,
3. Sosyal yardım çalışmalarına katılması
4. Çevresiyle olan olumlu sosyal ilişki yeterliğinin olması,
5. Yaşamından keyif alması ve mutlu olarak devam ettirmesi
6. Suç olacak davranışları yapmaması,
7. Kurallara uygun olarak hareket etmesi,
8. Kendini kabul ederek kendi ile barışık olması,
9. Psikopatolojik düşüncelerin olmaması,
10. Duygusal problemlerin az olması,
11. Akranları tarafından kabul görmesi ve yakın arkadaşlık ilişkileri kurabilmesi,
12. İçsel iyilik hali göstermesi.

2.4. Bilişsel Yaklaşım

İnsanoğlunu oluşturan çeşitli unsurlar arasında olan düşünme ve düşündüğünü düşünebilme becerisi onun en önemli nitelikleri arasındadır. Bu nitelik, çok eskilere, eski Yunan felsefesine kadar uzanmaktadır. Fakat modern ruh bilimi içerisinde düşünceyi kuramsal hale getiren şüphesiz psikolog Albert Ellis'tir (Artukoğlu, 2016).

Bilişsel Terapi kuramının kurucusu olan Aaron Beck tıpkı Ellis gibi çalışmalarına psikanalitik yaklaşımla başlamış ancak kuramın bazı eksiklikleri, özellikle psikanalizin soyut ve karmaşık yapısı onu kendi yaklaşımını geliştirme yoluna itmiştir (Şirin, 2013). Her iki

kuramcı da düşünce, duygu, davranış üçlüsünün etkileşimini değerlendirmiş, bireyleri rahatsız eden duygu ve davranışların kaynağının çevredeki olaylar olmadığını, bireyin bu olaylara ilişkin geliştirdiği düşünceleri olduğunu ifade etmişler ve terapi seanslarında aktif, yönlendirici, yapılandırılmış ve kısa süreli bir teknik izlemişlerdir (Gökmenoğlu, Eret ve Kiraz, 2010). Ortak noktalarının olmasının yanı sıra Ellis ve Beck'in modellerinin farklılaştığı yerler vardır. Ellis'in modelinde terapist daha yönlendiricidir danışanın gerçekçi olmayan düşüncelerine yoğunlaşmasını sağlayarak bu düşünceleri terketmesi doğrultusunda danışana müdahale eder, Beck'in modelinde ise terapist danışana doğrudan müdahale etmez danışanın kendi seçeneklerini belirlemesini bekler(Turan, 2010).

Bilişsel terapi, 1960'lı yılların başında Aaron T. Beck tarafından Pensilvanya Üniversitesi'nde geliştirilmiştir(Molaei,2015). Bu terapi modülü, ilk olarak depresyonu tedavi etmek için geliştirilmiş olsa da, günümüzde pek çok psikiyatrik problemin çözümünde etkili olarak kullanılmaktadır (Türkçapar ve Sargın, 2012).

Aaron T. Beck psikoterapi alanındaki çalışmalarına, o yıllardaki çoğu psikiyatri asistanı gibi psikanaliz ile başlamıştır. 1958 senesinde Philadelphia Psikanaliz Enstitüsü'nden kişisel analizini tamamlayarak psikanalist olarak mezun olmuştur zamanla oluşan psikanalitik kuram hakkındaki şüpheleri arkadaşları tarafından direnç olarak tanımlanmıştır Beck, bu açıklamayı kabul etmiştir ve kendi analizi sırasında şüphelerini azaltarak psikanalist kurama bağlılık geliştirmiştir(Dinç, 2012).

1960'lı yıllarda psikanaliz deneysel temelleri olmaması sebebi ile psikoloji camiasında acımasızca eleştirilmeye başlanmıştır bunun üzerine Beck depresyon üzerine çalışmaya başlamıştır ve psikanalizin deneysel olarak desteklendiğini göstermek istemiştir ancak bir süre sonra kuramın soyut yapısı, Beck'i kuramın etkililiğini sorgulamaya itmiştir (Dinç, 2012).

Aaron Beck danışanları ile yaptığı seanslarda, danışanların otomatik düşüncelerinin olduğunu fark etmiştir (Şar, Barut, Koç, 2007).Bu bağlamda, anksiyete ve depresyon kavramlarını, bilişsel çarpıtmaları temel alarak tekrar formüle etme çalışmalarına başlamış ve danışanın hatalı düşüncelerini düzeltmeye yönelik sistemli uygulamalar geliştirmesine sebep olmuştur. Beck, Freud'un garip davranışların kökeninde sadece bilinçdışı dürtülerin olduğunu varsayarak, düşüncedeki çarpıtmaları göz ardı ettiğini savunmuştur. Bu şekilde, Beck Klasik Psikanalizden ayrılarak kendi kuramını ortaya koymuştur. Beck, kuramını geliştirirken davranışçı kuramın, terapi sürecini sistematik planlamasından etkili bir şekilde faydalanmış,

fakat davranışçı terapiyi, düşünceleri görmezden geldiği için sınırlı bulmuş ve eleştirmiştir (Patterson ve Watkins, 1996).

2.4.1. Bilişsel Model

Bilişsel terapi, bilişsel model temel alınarak kurulmuştur. Bu modele göre insanların duygu ve davranışları olayları yorumlama şekillerine göre değişkenlik gösterir. Bilişsel modele göre, bütün psikolojik rahatsızlıkların altında yer alan ortak mekanizma, danışanın ruh halini ve davranışlarını etkileyen fonksiyonel olmayan düşünceleridir. Fonksiyonel olmayan bu düşüncelerin değerlendirilerek değiştirilmesi rahatsızlık veren duyguların ve davranışların düzelmesini sağlayabilir. Düzelmenin kalıcı olabilmesi için gerçekçi olmayan temel inançların değiştirilmesi gerekmektedir (Beck, 2001).

Bilişsel modelin üzerinde durduğu üç temel bilişsel yapı vardır. Bunlar; Temel inançlar, ara inançlar ve otomatik düşüncelerdir.

2.4.1.1. Temel İnançlar

Temel inançlar; kişinin kendisi, çevresi ve dış dünyayla ilgili varsayımlarından oluşan geçmiş deneyimlerinden etkilenen bilişsel yapılarıdır (Özcan ve Gül Çelik, 2017). Katı, genelleyici ve dirençli olmanın yanı sıra en derinde olan zihinsel yapı taşlarındandır. Bireyin kendisine ve çevresindeki diğer kişilere yönelik geliştirilmektedir. Çoğunlukla bireyler olumlu temel inançlar geliştirip sürdürürken, olumsuz temel inançlar psikolojik rahatsızlık durumlarında gelişmekte ve sürmektedir.

Beck temel inançları üç grupta toplamıştır bunlar çaresizlik, değersizlik ve sevilmemedir. Yetersizlik temel inancı içerisinde yer alan bazı inançlar şunlardır: 'yetersizim, dayanıksızım, kolayca incinebilirim, yeteneksizim, dayanıksızım, baş edemem', değersizim temel inancı içerisinde yer alan bazı inançlar: 'değersizim, kabul edilemem, hiçim', sevilmem temel inancı içerisinde yer alan inançlar: 'sıkıcıyım, istenmiyorum, istenmiyorum, çirkinim' (Beck, 2005 akt., Hiçdurmaz ve Öz, 2011).

Bireylerin hepsinde bu inanç kategorilerinden olumlu ve olumsuz çiftler şeklinde bulunmaktadır. Örneğin, hem değerliyim hem değersizim temel inancı bireyde bir arada bulunabilir. Psikolojik olarak sağlıklı bireylerde olumlu temel inanç hakimdir. Kronik psikolojik rahatsızlığı olan veya kişilik bozukluğu olan bireylerde ise durum bundan farklıdır olumlu temel inanç zayıftır hatta yok denecek düzeylerde genel olarak olumsuz temel inanç hakimdir (Türkçapar, 2012).

İşlevsel olmayan bu inançların zamanla öğrenildiği, doğuştan gelmediği bundan dolayı değiştirilebileceği bilişsel terapistler yardımıyla danışana çeşitli tekniklerle gösterilmektedir (Beck, 2006). Temel inançlar kapsayıcı oldukları için otomatik düşüncelerden, kesin yargılar içerdikleri için ise ara inançlardan ayrılmaktadırlar(Özcan ve Gül Çelik, 2017).

2.4.1.2. Ara İnançlar

Ara inançlar; bireyin yaşadığı herhangi bir olayı nasıl kavradığını şekillendiren bireyin kendisi, çevresi ve yaşantısı ile ilgili kurallar bütünü ve varsayımlardan oluşur(Turan,2010). Bireyin algıları; düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını etkilemektedir. Ara inançlar, otomatik düşünceler kadar açık bir şekilde ortaya koyulmasalar da temel inançlara göre daha kolay değiştirilebilirler. Kişide varsayımlara yol açarak onun ne düşündüğünü, ne algıladığını ve nasıl tepki verdiğini şekillendirmektedirler (Kılınç, 2005).

Ara inançlar; genel anlamda oturmuş davranışlar, düzenler ve algılamalardan ortaya çıkan ve gelişen temel inançlar yoluyla belirlenen düşüncelerdir. Bu düşünceler, bireyin herhangi bir hali ve olayı nasıl algıladığını belirlemektedir. Bu algılar vasıtasıyla fikirler, duygular ve tutumlara ışık tutmaktadır (Beck, 2001).

2.4.1.3. Otomatik Düşünceler

Otomatik düşünceler; bireylerin yaşadıkları olaylardan sonra zihinlerinden geçirdikleri tekrar eden otomatik ifadelerdir, bu ifadeler çabaya gerek duymadan hızlı ve kendiliğinden ortaya çıkmaktadır(Yavuzer ve Karataş, 2012). Olumsuz duygulardan oluşan otomatik düşüncelerin ortaya çıkışında bilişsel çarpıtmalar etkilidir(Oruç, 2013). Bilişsel davranış terapistler olumsuz otomatik düşünceleri belirlemeye çalışırlar, düşüncenin farkedilmediği zamanlarda duyguya odaklanarak ulaşılmaya çalışırlar(Özcan ve Gül Çelik, 2017). Otomatik düşünceleri açığa çıkarmak adına terapist tarafından genellikle ‘O anda aklından tam olarak ne geçiyordu?’ sorusu sorulur.

2.4.2. Bilişsel Çarpıtmalar

Bilişsel çarpıtmalar; bireyin kendisine ve çevresine dair rasyonel olmayan değerlendirmeleri ve işlevsel olmayan düşünce tarzları nedeniyle oluşan bilişsel önyargıdır(Özparlak, 2020). Beck’in bilişsel modeline göre, kişiler çocukluk evrelerinden itibaren öğrenme ile temel inançlar ve düşünceler geliştirirler, bu inançlar ve düşünceler şema olarak isimlendirilmektedir. Beck bilişsel çarpıtmaların kişinin işlevsel olmayan

düşüncelerinden ve şemalarından oluştuğunu belirtir(Yıldız,2019).Tüm kişilerde belirli ölçülerde olabilmekle beraber bilişsel çarpıtmalar, kişilik bozukluğu olan veya psikolojik sorunları olan bireylerde sistematik olarak daha sık görülmektedir (Türkçapar, 2012). Fair (1986)'e göre bilişsel çarpıtma; bireyin hem kendisini hem de çevresini algılamasındaki gerçekdışı değerlendirmeleri ve otomatik düşünceleri kapsamaktadır bununla birlikte kişinin yaşadığı düşünsel, davranışsal ve duygusal problemleri de açıklamaktadır (akt., Ardaniç, 2017).

Literatürde yaygın olarak kullanılan bilişsel çarpıtmalar şunlardır:

Felaketleştirme: Olması daha muhtemel sonuçları dikkate almadan gerçeği ve geleceği olumsuz şekilde öngörmektir. “Çok mutsuz olacağım veya bunu da başaramayacağım” şeklinde düşünmek bu bilişsel çarpıtma türüne örnektir (Beck, 1995 akt., Yıldız, 2019).

Kutuplaşmış Düşünce(Ya Hep Ya Da Hiç):Kişinin olayların sonucunu iki kategoride değerlendirmesidir. Kişi durumları ya hep ya da hiç tarzına indirgerek arada kalan olasılıkları görmezden gelir. Örneğin ‘Eğer bu sınavı geçemezsem başarısız bir insanımdır’(Beck, 1995 akt., Yıldız, 2019).

Etiketleme: Gerçeğe daha uygun değerlendirmeler yapmayı tercih etmek yerine kişinin hem kendisine hem de diğerlerine yönelik etiketlemeler yapması ve genel olarak tüm durumu bu etiketlemeler niteliğinde değerlendirmesidir. Bir annenin ders çalışmıyor oluşundan oğlunun tembel oluşunu düşünmesi veya herhangi bir işte başarılı olamayan birisinin beceriksiz olduğunu düşünmesi bu bilişsel çarpıtma türüne örnektir (Türkçapar, 2018).

Aşırı genelleme: Kişinin yaşanan olayın kapsamı dışına çıkarak oluşturduğu genel bir kurala inanması ve negatif bir sonuca varmasıdır(Beck, 2015 akt., Caner, 2020). Aldatılan bir kadının ‘tüm erkekler aynı hiçbir erkeğe güvenilmez’ şeklinde düşünmesi aşırı genellemeye örnek olarak verilebilir.

Meli, malı ifadeleri: Birey kendini şartlandırarak-meli,-malı ifadeler kullanır. Şartlandığı durumu yapmadığında cezalandırılması gerektiğine inanır. Bundan dolayı üzerinde baskı hisseder(Beck ve ark.,1979 akt., Hiçdurmaz ve Öz, 2011).

Zihinsel filtreleme: birey resmin tamamını görmek yerine olumsuz olan ayrıntıya yoğunlaşır. Seçici soyutlama olarak da adlandırılmaktadır(Beck, 2015 akt., Caner, 2020). İş yerinde projesinin sunan kişinin sunum sonrası birçok kişi tarafından beğenilmesine rağmen bir kişinin eleştirmesi sonucunda sürekli bunu düşünerek üzülmeye buna örnektir.

Kişiselleştirme: Bireyin kendisi ile ilgili olmayan ya da kendisiyle çok nadir ilgili olan herhangi bir olayı kendisi ile ilişkili görmesi ve bu olayla ilgili olumsuz sonuçlardan kendisini sorumlu görmesidir(Beck, 1995 akt., Yıldız, 2019). Örneğin ‘Kötü bir şey yaptığım için öğretmen bugün sinirli’.

2.4.3. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar

Jones ve Stanton (1988) literatürde 1980’li yıllardan itibaren kişiler arası ilişkilerdeki bilişsel faktörlerin rolü üstünde durulduğunu, ilişkilerle ilgili inanç ve düşüncelerin kişiler arası ilişkiler üzerinde etkili olduğunu belirtmektedirler (Hamamcı, 2002).

Kişilerin başkalarıyla olan ilişkilerinde işlevsel olmayan duyguların ve davranışların olması ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların sonucu olabilir bu bilişsel çarpıtmalar mantığa aykırı, abartılı ve katı düşünce şablonları içerir (DiGiuseppe ve Zee, 1986, akt., Akın, 2010). İnanç sistemleri ve kişinin yetiştirilme şekliyle yakından alakalı olan ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar kişinin diğer kişilerle sağlıklı ilişkiler kurmasına engel olur ve kişilerarası ilişkilerde yanlış anlaşılmalara sebebiyet verir zaman geçtikçe bu durum bilişsel çarpıtmalara sahip kişinin ruh sağlığına zarar vereceğinden çarpıtmalardan kurtulmak kişinin duygusal yapısının dengeli olmasını sağlayacaktır (Leung ve Poon, 2001, akt., Akın, 2010).

Koydemir ve Demir (2008)’e göre ilişkilerde olumsuz değerlendirilme korkusu, reddedilme, ilişkileri hatalı yorumlama gibi değişkenler ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarla ilgilidir. Hamamcı ve Büyüköztürk (2004)’ün çalışmalarında bireylerin diğer insanlarla ilişkilerinde çatışma yaşamaya eğilimli olduğunun bulunması, bu kişilerin sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirmede güçlük yaşadığını göstermektedir. Bu konuda üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalarda, öğrencilerin %21`nin diğer insanlarla ilişki kurmada, %14`nün aileleriyle %25`nin ise karşı cinsle ilişkilerinde problemlerle karşılaştıkları belirlenmiştir (Kılıç, 1994).

İlişkilerle ilgili inançlar kişilerin bir ilişkinin nasıl olması gerektiğine dair fikirleri, olayları algılama biçimleri ve ilişki beklentilerinden meydana gelmektedir (Sullivan ve Schwebel, 1995). İlişkilerle ilgili inançlar gerçekçi ve fonksiyonel olmadığı zaman kişilerin bireylerarası ilişkilerinde sorunlarla karşılaşma ihtimali artmaktadır (Whisman ve Friedman, 1998).

Bilişsel terapinin teorik temellerinde de kişinin kendisine ve diğerlerine ilişkin

geliştirdikleri varsayımlar açıklanmaktadır. Örnek olarak, Beck (2001) tarafından tanımlanan “ben sevilmeyen biriyim” temel inanç kategorisi veya “dünya tehlikelerle dolu bir yerdir” gibi temel inançlar da kişilerin ilişkilerini olumsuz biçimde etkileyebilir. Safran (1990) ise bilişsel terapiyi kişilerarası yaklaşımla bütünleştirme girişiminde kişilerarası şema kavramını savunmaktadır. Kişilerarası şema kişinin ilişkilerini devam ettirmesine dair bilgileri içeren ve kişinin bağlanma figürleriyle erken yaşantıları üzerine temellenen genel bilgi yapıları olarak görülmektedir. İlişkileri sürdürmeye ilişkin bir program olarak da tanımlanabilen bu şemalar, kişilerin bireylerarası ilişkilerini algılamalarını şekillendirmekte ve ilişkilerinde farklı strateji ve davranışlar kullanmalarını sağlamaktadır. Safran'a göre eğer kişi bireylerarası ilişkilerle ilgili katı inançlara sahipse, ilişkilerle ilgili rol repertuarı oldukça sınırlı olacak ve fonksiyonel olmayan bir bireylerarası döngü gösterecektir.

2.4.4. İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtmalara İlişkin Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Bilişsel davranışçı yaklaşım, bireylerin ilişkilerine taşıdıkları inanç ve beklentilerinin, bireylerin duygularını, düşüncelerini, davranışlarını ve doyumlarını etkilediğini savunmaktadır (Sullivan ve Schwebel, 1995). Bu bağlamda yapılan araştırmalara bakıldığı zaman, bilişsel dair iki yaklaşım ile karşılaşılmaktadır. Bu yaklaşımlardan biri, bireylerin ilişkilerini işlevsel, sağlıklı ve doyum sağlayan inanç, tutum ve beklentilerini incelemek (Stackert ve Bursik, 2003) şeklinde iken diğer yaklaşım bireyi kültürel olarak paylaşılan ilişki ile bilgilerin yorumlanmasına, etkinliklere geçirilmesine yön veren şemaları araştırmaktır (Metts ve Cupach, 1990).

Evli bireyler ile 1970'lerden itibaren yürütülen araştırmalarda, çiftlerin evlilik davranışlarıyla, bireylerin algıları ve gözlemcilerin algıları arasında farklar görülmüş; böylece evlilikte bilişle ilgili araştırmalar yapma ve evlilikte biliş ölçme ihtiyacı doğmuştur (Finchman ve Bradbury,1990).

“İlişkide İnanç Envanteri” kullanılarak yapılan araştırmada, ilişkiye yönelik inançlarla, evlilik doyumunu arasında negatif, evlilikte mutsuzluk arasında ise pozitif yönde bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Finchman ve Bradbury,1990).

Çiftler üzerinden yapılan bir araştırmada, çiftlerin ilişkiye dair akılcı olmayan inançlarının evlilik uyumu ile negatif bir korelasyon olduğu görülmüştür (DeBord, Romans ve Krieschok, 1996). Genç yetişkin bireylerde ilişki beklentilerini, doyumlarını ve ilişkiye dair

akılcı olmayan inançlarının incelendiği bir çalışmada da bireylerin ilişkiye dair akılcı olmayan inançları, ilişkilerde stres, sorunlar yaşamalarına, hayal kırıklıklarına ve çiftler arasında çatışmaya yol açabileceği görülmüştür. Buna ek olarak, bireylerin ilişki süreci boyunca ilişki doyumlarının sürekli artacağı beklentisine göre davrandıkları saptanmıştır (Sullivan ve Schwebel, 1995).

305 evli çift üzerinden Türkiye’de yapılan bir çalışmada evlilikte problem zm ve ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaların evlilik doyumunu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda gerçekçi olmayan ilişki beklentileri ile ilgili bilişsel çarpıtmalar ve evlilik doyumunu, problem zm arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Güven, 2005). Yakınlıktan kaçınma ve zihin okuma ise evlilik doyumunu ile ilişkili bulunmamıştır. İlişki ile ilgili inançların evlilik uyumu ile bağlantısının incelendiği bir araştırmada da ikisi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Düzgün, 2009).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerde kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemleri altında yer alan betimsel ve ilişkisel tarama modelleri kullanılmıştır. Betimsel tarama modeli geçmişte ya da günümüzde var olan bir durum ya da olgunun araştırmacı tarafından müdahalede bulunmadan olduğu hali ile tanımlanmasının amaç edinildiği bir yaklaşımdır. Araştırmacı tarafından tanımlanması ve öğrenilmesi istenen olgunun var olduğu bilinmekte olup, gerekli biçimde gözlemlenerek betimlemesi yapılmaktadır (Karasar, 2012). İlişkisel tarama modeli ise bir ya da daha fazla değişkenin yer aldığı durumlarda bu değişkenlerin birlikte olan değişimlerinin belirlenmesi, yön ve şiddeti hakkında bilgi edinilmesinin amaçlandığı bir tarama modelidir (Karasar, 2012).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni Gaziantep ilinde ikamet eden opiyat ve methamfetamin kullanan bireyler ile herhangi bir madde kullanım öyküsü bulunmayan bireylerden oluşmaktadır. Buna göre araştırmanın amacına ulaşılabilmesi adına Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesi'ne bağlı Amatem kliniğine başvuran madde kullanım bozukluğu tanısı almış opiyat ve methamfetamin kullanan 150 birey ile daha önce madde kullanım öyküsü bulunmayan 150 bireyden tesadüfi olmayan şekilde kolayda örnekleme tekniğiyle seçilerek 300 kişilik örneklem oluşturulmuştur. Kolayda örnekleme yöntemi araştırmacının amaca uygun olarak tesadüfi olmayan yöntemlerle örneklem kriterlerini sağlayan birimleri araştırmaya dahil etmesi yolunun uygulandığı örnekleme yöntemidir (Robson, 2002).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu 4 bölümden oluşmaktadır.

1- Kişisel Bilgi Formu

2-Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği

3-Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

4-İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği

3.3.1. Ölçekler

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuğa sahip olma durumu, sahip olunan çocuk sayısı, yaşanılan yer, meslek durumu, kardeş sayısı, ailedeki çocuk sırası, kronik/psikolojik rahatsızlığa sahip olma durumu, ailede kronik rahatsızlık olma durumu, kullanılan madde, maddeye başlama yaşı, maddeye başlama nedeni, maddeye başlama biçimi ve ailede madde kullanan bireyin varlığı açısından bilgi toplamayı hedefleyen sorulardan oluşmaktadır.

Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği: Ölçek Riggia (2000) tarafından kişilerin yetişkinlik ve çocukluk süreçlerinde kardeşlerine yönelik olan ilişki durumlarının belirlenmesi için geliştirilmiştir. Ölçek Öz Soysal ve ark.(2016) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanma çalışması Dokuz Eylül Üniversitesi'nde pedagojik formasyon eğitimi alan ve Eğitim Fakültesi'nin çeşitli bölümlerine devam eden dördüncü sınıf öğrencileri olan toplam 510 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Ölçek toplamda 48 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipi derecelendirme ile değerlendirilmiş olup, 6,13,19,25,27,28,38,42 nolu maddeler ters kodlanmıştır. Ölçeğin alt boyutları "Yetişkin Duyguları (1-8 arası)", "Yetişkin Davranışları (9-16 arası)", "Yetişkin Bilişselliği (17-24 arası)", "Çocukluk Duyguları (25-32 arası)", "Çocukluk Davranışları (33-40 arası)", "Çocukluk Bilişselliği (41-48 arası) " şeklindedir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda $\chi^2/df=3,23$; RMSEA=0,07; NFI=0,96; CFI=0,97 şeklinde bulunmuş olup, ölçeğin yapı geçerliliği sağlanmıştır. Ölçeğin test tekrar test çalışması sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı 0,950 olarak bulunmuş ve istatistiksel bakımdan anlamlı olduğu görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,960 olarak tespit edilmiş olup, yetişkinlik duyguları 0.90, yetişkinlik davranışları 0.87, yetişkinlik bilişselliği 0.90, çocukluk duyguları 0.83, çocukluk davranışları 0.80 ve çocukluk bilişselliği boyutları için ise 0.89 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada yer alan katılımcıların değerlendirmelerine göre Yetişkin Duyguları 0.903, Yetişkin Davranışları 0.904, Yetişkin Bilişselliği 0.924, Çocukluk Duyguları 0.841, Çocukluk Davranışları 0.866, Çocukluk Bilişselliği 0.895 olarak Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir. Ayrıca ölçeğin genelinin güvenilirlik katsayısı 0,913 olarak tespit edilmiştir.

Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği: Basım ve Çetin (2011) tarafından

geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılarak 350 öğrenci ve 262 çalışan örneklem gruplarına uygulanarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek toplamda 33 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte 1-3-4-8-11-12-13-14-15-16-23-24-25-27-31-33 nolu ifadeler ters kodlanmıştır. Ölçek için yapılan keşfedici faktör analizi neticesinde özgün ölçekle alt boyutların uyuşum halinde olduğu görülmüştür. Buna göre ölçeğin alt boyutları "Kendilik algısı (1-7-13-19-28-31)", "Gelecek algısı (2-8-14-20)", "Yapısal stil(3-9-15-21)", "Sosyal yeterlilik (4-10-16-22-25-29)", "Aile uyumu (5-11-17-23-26-32)" ve "Sosyal kaynaklar(6-12-18-24-27-30-33)" şeklindedir. Ölçeğin iyi uyum değerleri " $\chi^2=1104$, $df=480$, $\chi^2/df=2,3$; RMSEA=0,055; TLI=0,90; CFI=0,91" şeklinde bulunmuş olup, yapı geçerliliğinin sağlandığı görülmüştür. Ölçeğin benzer ölçeklerle karşılaştırmasının yapıldığı ölçüt geçerliliği çalışması sonucunda ölçeğin yüksek korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 0,66-0,81 arasında değişmektedir. Ölçeğin test tekrar test güvenilirlik katsayıları ise 0,68-0,81 arasında farklılık göstermektedir. Ölçekte alınan puanların fazla olması bireyin psikolojik dayanıklılığının olduğu anlamına gelmektedir. Bu araştırmada yer alan katılımcıların değerlendirmelerine göre Kendilik Algısı 0.678, Gelecek Algısı 0.768, Yapısal Stil 0.740, Sosyal Yeterlilik 0.701, Aile Uyumu 0.764, Sosyal Kaynaklar 0.729 olarak Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir. Ayrıca ölçeğin genelinin güvenilirlik katsayısı 0,901 olarak tespit edilmiştir.

İlişkilerle İlgili Bilissel Çarpıtmalar Ölçeği: Ölçek Hamamcı ve Büyüköztürk (2003) tarafından kişilerin bireyler arası ilişkilerde sergilemiş oldukları çarpıtmaları tespit etmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları içeren 19 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 5'li likert tipi derecelendirme ile değerlendirilmiş olup, ölçekte ters kodlaması yapılmış olan madde bulunmamaktadır. Ölçeğin alt boyutları "Yakınlıktan Kaçınma (1-2-3-4-10-12-13-19)", "Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi (5-9-11-14-15-16-17-18)" ve "Zihin Okuma (6-7-8)" şeklindedir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında ölçekte yer alan maddelerin madde toplam korelasyon katsayıları 0,20-0,49 arasında tespit edilmiştir. Ölçeğin genelinin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,670 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları 0,66-0,73 arasında değişmektedir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı 0,74 olarak tespit edilmiştir. Bu araştırmada yer alan katılımcıların değerlendirmelerine göre Yakınlıktan Kaçınma 0.813, Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi 0.770, Zihin Okuma 0.709 olarak Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları elde edilmiştir. Ayrıca ölçeğin genelinin güvenilirlik katsayısı 0,798 olarak tespit edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmanın verilerinin analizinde IBM SPSS 20 istatistik programı kullanılmıştır. Araştırmanın verilerinin analizinde %95 güven düzeyi referans alınmıştır. Araştırmada yer alan madde kullanım bozukluğu olan/olmayan bireylerin tanıttıcı özelliklerinin dağılımı yüzde frekans ile gösterilmiştir. Katılımcıların ölçeklerin alt boyutlarından aldıkları puanların normal dağılıma uyma durumları basıklık ve çarpıklık değerleri ile incelenmiştir. Alan yazında basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ve +2 arasında olması halinde verilerin normal dağıldığı varsayıldığı belirtilmektedir (Ak,2009). Katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanların madde kullanımına göre farklılık gösterme durumlarının araştırılmasında bağımsız örneklem için t testi kullanılmıştır. İstatistiksel bakımdan anlamlı çıkan ilişkilerin etki büyüklüğünün hesaplanmasında Cohen's d kullanılmıştır. Etki büyüklüğü 0.20-küçük, 0.50-orta, 0.80 ise büyük etki büyüklüğü olarak değerlendirilmiştir(Cohen,1988). Araştırmada katılımcıların madde kullanan ve kullanmayanlar ayrı olmak üzere ölçeklerden almış oldukları puanların birbiri arasındaki ilişkinin incelenmesinde Pearson Korelasyon analizi kullanılmış olup, ilişki katsayıları aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir (Kalaycı,2012):

r	ilişki
0,00-0,25	Çok zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok yüksek

3.5. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması:

Çalışmaya başlanması için öncelikle çalışmada uygulanacak olan ölçekleri uyarlayan/oluşturan bireylerden ve Gaziantep İl Sağlık Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Madde kullanım bozukluğu olan bireylere Gaziantep 25 Aralık Devlet Hastanesine bağlı Amatem Kliniği üzerinden ulaşılmıştır ve gönüllülük esas alınmıştır. Ölçekler madde kullanım bozukluğu olan bireylere anket formunda uygulanmıştır ve uygulama süresi ortalama 30 dakika sürmüştür. Madde kullanım bozukluğu olmayan bireylere ise online olarak ulaşılmıştır. Veriler daha sonra analize uygun hale getirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Katılımcıların Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan/olmayan bireylerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri Dağılımı

Tanıtıcı Özellikler		Madde Kullanan (n=150)		Madde Kullanmayan (n=150)		Toplam	
		n	%	n	%	n	%
Cinsiyet	Kadın	10	6,7	98	65,3	108	36,0
	Erkek	140	93,3	52	34,7	192	64,0
Yaş	18-25 yaş	53	35,3	65	43,3	118	39,3
	26-33yaş	72	48,0	69	46,0	141	47,0
	34-41 yaş	18	12,0	11	7,3	29	9,7
	42 yaş ve üzeri	7	4,7	5	3,3	12	4,0
Eğitim Durumu	Okuryazar	3	2,0	1	0,7	4	1,3
	İlkokul	39	26,0	2	1,3	41	13,7
	Ortaokul	74	49,3	8	5,3	82	27,3
	Lise	23	15,3	1	0,7	24	8,0
	Önlisans/Lisans	9	6,0	105	70,0	114	38,0
	Lisansüstü	1	0,7	32	21,3	33	11,0
Doktora	1	0,7	1	0,7	2	0,7	
Medeni Durum	Evli	66	44,0	47	31,3	113	37,7
	Bekar	76	50,7	100	66,7	176	58,7
	Boşanmış	8	5,3	3	2,0	11	3,7
Çocuğa Sahip Olma Durumu	Var	58	38,7	27	18,0	85	28,3
	Yok	92	61,3	123	82,0	215	71,7
Sahip Olunan Çocuk Sayısı	Hiç	92	61,3	123	82,0	215	71,7
	1 çocuk	18	12,0	22	14,7	40	13,3
	2 çocuk	24	16,0	5	3,3	29	9,7
	3 çocuk	10	6,7	-	-	10	3,3
	4 çocuk	4	2,7	-	-	4	1,3
	5 çocuk ve üzeri	2	1,3	-	-	2	0,7
Yaşanılan Yer	Ev	70	46,7	100	66,7	170	56,7
	Aile İle	80	53,3	50	33,3	130	43,3

Çalışma Durumu	Çalışıyor	67	44,7	108	72,0	175	58,3
	Çalışmıyor	83	55,3	42	28,0	125	41,7
Meslek Durumu	Özel Sektör Çalışanı	9	6,0	38	25,3	47	15,7
	Kamu Personeli	-	-	53	35,3	53	17,7
	İşçi	30	20,0	8	5,3	38	12,7
	Esnaf	12	8,0	10	6,7	22	7,3
	Diğer	99	66,0	41	27,3	140	46,7
Kardeş Sayısı	1-2 kardeş	20	13,3	48	32,0	68	22,7
	3-4 kardeş	63	42,0	73	48,7	136	45,3
	5 kardeş ve üstü	67	44,7	29	19,3	96	32,0
Ailedeki Çocuk Sırası	İlk	23	15,3	54	36,0	77	25,7
	İkinci	50	33,3	53	35,3	103	34,3
	Üçüncü	36	24,0	23	15,3	59	19,7
	Dördüncü	20	13,3	10	6,7	30	10,0
	Beşinci	21	14,0	10	6,7	31	10,3
Kronik/Psikolojik Rahatsızlığa Sahip Olma Durumu	Evet	5	3,3	14	9,3	19	6,3
	Hayır	145	96,7	136	90,7	281	93,7
Ailede Kronik Rahatsızlık Olma Durumu	Evet	15	10,0	29	19,3	44	14,7
	Hayır	135	90,0	121	80,7	256	85,3

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %93,3'ü erkek, %48,0'i 26-33 yaş arasında, %49,3'ü ortaokul mezunu, %50,7'si bekar, %61,3'ünün çocuğu bulunmamakta, %53,3'ü ailesi ile birlikte yaşamakta, %55,3'ü çalışmamakta, %66,0'sı diğer meslek gruplarında, %44,7'si 5 kardeş ve üzerinde kardeşe sahip, %33,3'ü ailenin ikinci çocuğu, %96,7'si kronik/psikolojik rahatsızlığa sahip değil ve %90,0'ının ailesinde kronik rahatsızlığa sahip bir birey bulunmamaktadır.

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin %65,3'ü kadın, %46,0'sı 26-33 yaş arasında, %70,0'i önlisans/lisans mezunu, %66,7'si bekar, %82,0'si çocuk sahibi değil, %66,7'si kendisinin kaldığı evde yaşamakta, %72,0'si çalışmakta, %35,3'ü kamuda yer alan mesleğe sahip, %48,7'si 3-4 kardeşe sahip, %36,0'sı ailenin ilk çocuğu, %90,7'si kronik/psikolojik rahatsızlığa sahip değil ve %80,7'si ailesinde kronik hastalığa sahip birey bulunmamaktadır.

4.2. Madde Kullanım Bozukluğu Olan Katılımcıların Madde Kullanımı İle İlgili Alışkanlıklarının Dağılımı

Araştırmaya katılım gösteren madde bağımlılarının madde kullanımları ile ilgili alışkanlıklarının ve özelliklerinin dağılımı Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılım Gösteren Madde Bağımlılarının Madde Kullanımı İle İlgili Özelliklerinin Dağılımı (n=150)

Madde Kullanımı İle İlgili Bilgiler		n	%
Kullanılan Madde	Eroin	65	43,3
	Methamfetamin	85	56,7
Maddeye Başlama Yaşı	Ortalama±ss	Min	Maks
	19,20±5,28	12	36
Maddeye Başlama Nedeni	Arkadaş/Çevre Ortamı	47	31,3
	Merak	48	32,0
	Ailevi Sorunlar	17	11,3
	Psikolojik Sorunlar	34	22,7
	Diğer	4	2,7
Maddeye Başlama Biçimi	Arkadaş/Çevre Ortamı- Önerisi	132	88,0
	Kendi İsteği İle	18	12,0
Ailede Madde Kullanan Bireyin Varlığı	Evet	4	2,7
	Hayır	146	97,3

Araştırmadaki madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların %56,7'sinin methamfetamin ve %43,3'ünün eroin maddelerine bağımlılığının olduğu belirlenmiştir. Madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların maddeye başlama yaş ortalamasının 19,20±5,28 olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların maddeye başlama nedenleri arasında merak (%32,0), arkadaş/çevre ortamı (%31,3), psikolojik sorunlar (%22,7), ailevi sorunlar (%11,3) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada yer alan madde bağımlılarının %88,0 arkadaş/çevre ortamındaki önerilerle başladığını ve %12,0'sinin ise kendi isteği madde kullanımına başladığı, %97,3'ünün ailesinde madde kullanan bireyin bulunmadığı saptanmıştır.

4.3. Katılımcıların Ölçeklerden Aldıkları Puanların Dağılımı

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanan ve kullanmayan bireylerin Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği Alt Boyutlarından Alınan Puanların Dağılımı

Alt Boyutlar	Madde Kullanma Durumu	N	Ort.	Standart Sapma	Basıklık	Çarpıklık
Yetişkin Duyguları	Evet	150	3,32	1,01	-0,324	-0,814
	Hayır	150	4,17	0,79	-1,123	1,389
Yetişkin Davranışları	Evet	150	2,82	1,07	0,092	-1,190
	Hayır	150	3,72	1,02	-0,789	-0,229
Yetişkin Bilişselliği	Evet	150	3,18	1,12	-0,176	-1,136
	Hayır	150	4,08	0,95	-1,033	0,288
Çocukluk Duyguları	Evet	150	3,43	0,82	-0,356	-0,269
	Hayır	150	3,88	0,91	-0,966	0,488
Çocukluk Davranışları	Evet	150	3,04	0,95	-0,033	-0,941
	Hayır	150	3,60	0,98	-0,536	-0,630
Çocukluk Bilişselliği	Evet	150	3,26	0,93	-0,211	-0,947
	Hayır	150	3,76	1,02	-0,586	-0,639

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların Yetişkin Duyguları alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,32\pm 1,01$; Yetişkin Davranışları alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $2,82\pm 1,07$; Yetişkin Bilişselliği alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,18\pm 1,12$; Çocukluk Duyguları alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,43\pm 0,82$; Çocukluk Davranışları alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,04\pm 0,95$; Çocukluk Bilişselliği alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,26\pm 0,93$ olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin Yetişkin

Duyguları alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $4,17\pm0,79$; Yetişkin Davranışları alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,72\pm1,02$; Yetişkin Bilişselliği alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $4,08\pm0,95$; Çocukluk Duyguları alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,88\pm0,91$; Çocukluk Davranışları alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,60\pm0,98$; Çocukluk Bilişselliği alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,76\pm1,02$ olarak tespit edilmiştir.

Araştırmada yer alan madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların olan ve olmayan bireylerin Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ve $+2$ arasında olduğu tespit edildiğinden alt boyutlardan alınan puanların normal dağılıma uyduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanan ve kullanmayan bireylerin Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Alt Boyutlarından Alınan Puanların Dağılımı

Alt Boyutlar	Madde Kullanma Durumu	N	Ort.	Standart Sapma	Basıklık	Çarpıklık
Kendilik Algısı	Evet	150	3,37	0,83	-0,045	-0,446
	Hayır	150	3,80	0,76	-0,809	1,041
Gelecek Algısı	Evet	150	3,10	1,06	-0,060	-0,848
	Hayır	150	3,92	0,91	-1,085	1,062
Yapısal Stil	Evet	150	3,06	0,90	0,153	-0,385
	Hayır	150	3,67	0,82	-0,076	-0,670
Sosyal Yeterlilik	Evet	150	3,02	0,85	0,039	-0,580
	Hayır	150	3,65	0,86	-0,244	-0,675
Aile Uyumu	Evet	150	3,35	0,92	-0,502	-0,193
	Hayır	150	3,76	0,82	-0,797	0,753
Sosyal Kaynaklar	Evet	150	3,18	0,82	0,095	0,087
	Hayır	150	3,95	0,71	-0,271	-0,966

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan Kendilik Algısı alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,37\pm 0,83$; Gelecek Algısı alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,10\pm 1,06$; Yapısal Stil alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,06\pm 0,90$; Sosyal Yeterlilik alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,02\pm 0,85$; Aile Uyumunu alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,35\pm 0,92$; Sosyal Kaynaklar alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,18\pm 0,82$ olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin Kendilik Algısı alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,80\pm 0,76$; Gelecek Algısı alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,92\pm 0,91$; Yapısal Stil alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,67\pm 0,82$; Sosyal Yeterlilik alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,65\pm 0,86$; Aile Uyumunu alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,76\pm 0,82$; Sosyal Kaynaklar alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,95\pm 0,71$ olarak tespit edilmiştir.

Araştırmada yer alan madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerin Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ve +2 arasında olduğu tespit edildiğinden alt boyutlardan alınan puanların normal dağılıma uyduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların ortalama, standart sapma, basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 6'te gösterilmiştir.

Tablo 6. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği Alt Boyutlarından Alınan Puanların Dağılımı

Alt Boyutlar	Madde Kullanma Durumu	N	Ort.	Standart Sapma	Basıklık	Çarpıklık
Yakınlıktan Kaçınma	Evet	150	3,25	0,79	-0,216	-0,169
	Hayır	150	2,49	0,76	0,788	0,820
Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	Evet	150	3,19	0,79	-0,003	-0,432
	Hayır	150	2,80	0,78	0,329	0,115
Zihin Okuma	Evet	150	3,13	0,97	-0,247	-0,679
	Hayır	150	3,41	0,89	-0,448	-0,277

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan bireylerin Yakınlıktan Kaçınma alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,25\pm 0,79$; Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,19\pm 0,79$; Zihin Okuma alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,13\pm 0,97$ olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin Yakınlıktan Kaçınma alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $2,49\pm 0,76$; Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $2,80\pm 0,78$; Zihin Okuma alt boyutundan aldıkları puanların ortalaması $3,41\pm 0,89$ olarak tespit edilmiştir.

Araştırmada yer alan madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ve +2 arasında olduğu tespit edildiğinden alt boyutlardan alınan puanların normal dağılıma uyduğu belirlenmiştir.

4.4. Madde Kullanan/Kullanmayan Bireylerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Madde Kullanma Durumuna Göre Farklılaşma Durumlarının İncelenmesi

Araştırmaya katılım gösteren bireylerin Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların madde kullanma durumlarına göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonuçları Tablo 7 gösterilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin Alt Boyutu Puanlarının Madde Kullanma Durumlarına Göre Farklılaşma Durumları

Alt Boyutlar	Madde Kullanma Durumu	N	Ort.	Standart Sapma	t	p	Cohen's d
Yetişkin Duyguları	Evet	150	3,32	1,01	8,088	0,000	0,96
	Hayır	150	4,17	0,79			
Yetişkin Davranışları	Evet	150	2,82	1,07	7,402	0,000	0,85
	Hayır	150	3,72	1,02			
Yetişkin Bilişselliği	Evet	150	3,18	1,12	7,449	0,000	0,87
	Hayır	150	4,08	0,95			

Çocukluk Duyguları	Evet	150	3,43	0,82	4,456	0,000	0,51
	Hayır	150	3,88	0,91			
Çocukluk Davranışları	Evet	150	3,04	0,95	5,006	0,000	0,58
	Hayır	150	3,60	0,98			
Çocukluk Bilişselliği	Evet	150	3,26	0,93	4,413	0,000	0,51
	Hayır	150	3,76	1,02			

Araştırmada yer alan bireylerin Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların madde kullanma durumlarına göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonucunda ölçeğin bütün alt boyutlarından alınan puanların %95 güven düzeyinden madde kullanma durumuna göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre madde kullanımı olan bireylerin "Yetişkin Duyguları", "Yetişkin Davranışları", "Yetişkin Bilişselliği", "Çocukluk Duyguları", "Çocukluk Davranışları" ve "Çocukluk Bilişselliği" alt boyutlarından aldıkları puanların madde kullanımı olmayan bireylerden daha düşük olduğu bulunmuştur. Etki büyüklüğü "Yetişkin Duyguları", "Yetişkin Davranışları", "Yetişkin Bilişselliği" alt boyutları için yüksek ve "Çocukluk Duyguları", "Çocukluk Davranışları", "Çocukluk Bilişselliği" alt boyutları için orta bulunmuştur.

Araştırmaya katılım gösteren bireylerin Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği 'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların madde kullanma durumlarına göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonuçları Tablo 8 gösterilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği 'nin Alt Boyutu Puanlarının Madde Kullanma Durumlarına Göre Farklılaşma Durumları

Alt Boyutlar	Madde Kullanma Durumu	N	Ort.	Standart Sapma	t	p	Cohen's d
Kendilik Algısı	Evet	150	3,37	0,83	4,640	0,000	0,53
	Hayır	150	3,80	0,76			
Gelecek Algısı	Evet	150	3,10	1,06	7,183	0,000	0,84
	Hayır	150	3,92	0,91			

Yapısal Stil	Evet	150	3,06	0,90	6,168	0,000	0,71
	Hayır	150	3,67	0,82			
Sosyal Yeterlilik	Evet	150	3,02	0,85	6,366	0,000	0,73
	Hayır	150	3,65	0,86			
Aile Uyum	Evet	150	3,35	0,92	3,995	0,000	0,46
	Hayır	150	3,76	0,82			
Sosyal Kaynaklar	Evet	150	3,18	0,82	8,873	0,000	0,90
	Hayır	150	3,95	0,71			

Araştırmada yer alan bireylerin Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların madde kullanma durumlarına göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonucunda ölçeğin bütün alt boyutlarından alınan puanların %95 güven düzeyinden madde kullanma durumuna göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre madde kullanımı olan bireylerin "Kendilik Algısı", "Gelecek Algısı", "Yapısal Stil", "Sosyal Yeterlilik", "Aile Uyum" ve "Sosyal Kaynaklar" alt boyutlarından aldıkları puanların madde kullanımı olmayan bireylerden daha düşük olduğu bulunmuştur. Etki büyüklüğü "Sosyal Kaynaklar", "Gelecek Algısı" alt boyutları için yüksek; "Kendilik Algısı", "Yapısal Stil", "Sosyal Yeterlilik" alt boyutları için orta ve "Aile Uyum" alt boyutu için düşük bulunmuştur.

Araştırmaya katılım gösteren bireylerin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların madde kullanma durumlarına göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonuçları Tablo 9 gösterilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin Alt Boyutu Puanlarının Madde Kullanma Durumlarına Göre Farklılaşma Durumları

Alt Boyutlar	Madde Kullanma Durumu	N	Ort.	Standart Sapma	t	p	Cohen's d
Yakınlıktan Kaçınma	Evet	150	3,25	0,79	8,857	0,000	0,99
	Hayır	150	2,49	0,76			

Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	Evet	150	3,19	0,79	4,337	0,000	0,50
	Hayır	150	2,80	0,78			
Zihin Okuma	Evet	150	3,13	0,97	2,563	0,011	0,29
	Hayır	150	3,41	0,89			

Araştırmada yer alan bireylerin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların madde kullanma durumlarına göre farklılaşma durumlarının incelenmesi için yapılan bağımsız örneklemeler için t testi sonucunda ölçeğin bütün alt boyutlarından alınan puanların %95 güven düzeyinden madde kullanma durumuna göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($p < 0,05$). Buna göre madde kullanımı olan bireylerin "Yakınlıktan Kaçınma" ve "Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi" alt boyutlarından aldıkları puanların madde kullanımı olmayan bireylerden daha yüksek; madde kullanımı olan bireylerin "Zihin Okuma" ve alt boyutundan aldıkları puanların madde kullanımı olmayan bireylerden daha düşük olduğu bulunmuştur. Etki büyüklüğü "Yakınlıktan Kaçınma" alt boyutu için yüksek "Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi" ve "Zihin Okuma" alt boyutları için orta bulunmuştur.

4.5. Madde Kullanan/Kullanmayan Bireylerin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Birbiri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmada yer alan ve madde kullanan bireylerin Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların birbiri arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 10 gösterilmiştir.

Tablo 10. Madde Kullanan Bireylerin Ölçeklerden Almış Oldukları Puanların Birbiri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yetişkin Duyguları	Yetişkin Davranışları	Yetişkin Bilişselliği	Çocukluk Duyguları	Çocukluk Davranışları	Çocukluk Bilişselliği	Kendilik Algısı	Gelecek Algısı	Yapısal Stil	Sosyal Yeterlilik	Aile Uyumu	Sosyal Kaynaklar	Yakınlıktan Kaçınma	Gerçekçi Olmayan İlişki	Zihin Okuma
Yetişkin Duyguları	r	1	,712**	,877**	,547**	,614**	,669**	,463**	,356**	,387**	,350**	,511**	,486**	-,331**	,105	,098
	p		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,202	,234
Yetişkin Davranışları	r		1	,783**	,327**	,627**	,608**	,462**	,467**	,392**	,329**	,472**	,511**	-,345**	,151	,049
	p			,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,065	,551
Yetişkin Bilişselliği	r			1	,523**	,588**	,678**	,481**	,421**	,456**	,330**	,551**	,587**	-,363**	,141	,083
	p				,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,084	,312
Çocukluk Duyguları	r				1	,491**	,601**	,311**	,180*	,256**	,156	,209*	,211**	,004	,134	,247**
	p					,000	,000	,000	,028	,002	,056	,010	,010	,961	,102	,002
Çocukluk Davranışları	r					1	,761**	,314**	,289**	,275**	,300**	,261**	,191*	-,125	,055	,199*
	p						,000	,000	,000	,001	,000	,001	,019	,129	,507	,015
Çocukluk Bilişselliği	r						1	,325**	,226**	,238**	,240**	,286**	,238**	-,175*	,145	,137
	p							,000	,005	,003	,003	,000	,003	,032	,077	,095
Kendilik Algısı	r							1	,584**	,564**	,361**	,566**	,502**	-,318**	,087	,219**
	p								,000	,000	,000	,000	,000	,000	,288	,007
Gelecek Algısı	r								1	,488**	,437**	,446**	,532**	-,283**	,225**	,277**
	p									,000	,000	,000	,000	,000	,006	,001
Yapısal Stil	r									1	,291**	,374**	,450**	-,282**	,103	,112
	p										,000	,000	,000	,000	,211	,171
Sosyal Yeterlilik	r										1	,273**	,474**	-,199*	,112	,096
	p											,001	,000	,015	,172	,243
Aile Uyumu	r											1	,681**	-,362**	,288**	,184*
	p												,000	,000	,000	,024
Sosyal Kaynaklar	r												1	-,354**	,175*	,015
	p													,000	,032	,856
Yakınlıktan Kaçınma	r													1	,276**	,200*
	p														,001	,014
Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	r														1	,174*
	p															,034
Zihin Okuma	r															1
	p															

**p<0,01 ; * p<0,05

Araştırmada madde kullanan bireylerin Yetişkin Duyguları alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,463$); Gelecek Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,356$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,387$); Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,350$); Aile Uyumunu alt boyutu puanları arasında orta ve pozitif yönlü ($r=0,511$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,486$); Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,331$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Yetişkin Davranışları alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,462$); Gelecek Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,467$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,392$); Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,329$); Aile Uyumunu alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,472$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında orta ve pozitif yönlü ($r=0,511$); Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,345$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Yetişkin Bilişselliği alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,481$); Gelecek Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,421$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,456$); Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,330$); Aile Uyumunu alt boyutu puanları arasında orta ve pozitif yönlü ($r=0,551$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında orta ve pozitif yönlü ($r=0,587$); Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,363$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Çocukluk Duyguları alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,311$); Gelecek Algısı alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,180$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,256$); Aile Uyumunu alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,209$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,211$); Zihin Okuma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü

($r=0,247$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Çocukluk Davranışları alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,314$); Gelecek Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,289$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,275$); Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,300$); Aile Uyumu alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,261$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,191$); Zihin Okuma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,199$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Çocukluk Bilişselliği alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,325$); Gelecek Algısı alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,226$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,238$); Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,240$); Aile Uyumu alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,286$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,238$); Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,175$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Kendilik Algısı alt boyutu puanları ile;

Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,318$); Zihin Okuma alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,219$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Gelecek Algısı alt boyutu puanları ile;

Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,283$); Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,225$); Zihin Okuma alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,277$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Yapısal Stil alt boyutu puanları ile Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,282$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları ile Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,199$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Aile Uyumu alt boyutu puanları ile;

Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,362$); Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,288$); Zihin Okuma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,184$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanan bireylerin Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları ile Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,354$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada yer alan ve herhangi bir madde kullanmayan bireylerin Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ve İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği'nin alt boyutlarından almış oldukları puanların birbiri arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 11 gösterilmiştir.

Tablo 11. Madde Kullanmayan Bireylerin Ölçeklerden Almış Oldukları Puanların Birbiri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		Yetişkin Duygular	Yetişkin Davranışları	Yetişkin Bilişselligi	Çocukluk Duyguları	Çocukluk Davranışları	Çocukluk Bilişselligi	Kendilik Algısı	Gelecek Algısı	Yapısal Stil	Sosyal Yeterlilik	Aile Uyum	Sosyal Kaynaklar	Yakınlıktan Kaçınma	Gerçekçi Olmayan İlişki	Zihin Okuma
Yetişkin Duyguları	r	1	,645**	,811**	,682**	,610**	,649**	,362**	,139	,183*	,250**	,566**	,325**	-,193*	-,168*	,050
	p		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,091	,025	,002	,000	,000	,018	,040	,546
Yetişkin Davranışları	r		1	,853**	,532**	,692**	,671**	,134	,056	,155	,083	,490**	,350**	-,026	-,172*	-,090
	p			,000	,000	,000	,000	,101	,492	,058	,315	,000	,000	,756	,036	,274
Yetişkin Bilişselligi	r			1	,659**	,715**	,736**	,293**	,117	,216**	,171*	,548**	,329**	-,080	-,169*	-,032
	p				,000	,000	,000	,000	,154	,008	,037	,000	,000	,328	,038	,698
Çocukluk Duyguları	r				1	,748**	,799**	,271**	,186*	,289**	,129	,399**	,312**	-,165*	-,095	,102
	p					,000	,000	,001	,023	,000	,116	,000	,000	,044	,246	,213
Çocukluk Davranışları	r					1	,906**	,164*	,109	,189*	,088	,447**	,295**	-,044	,011	,071
	p						,000	,045	,185	,021	,284	,000	,000	,591	,897	,390
Çocukluk Bilişselligi	r						1	,249**	,181*	,180*	,128	,471**	,322**	-,112	-,001	,138
	p							,002	,027	,027	,118	,000	,000	,172	,989	,093
Kendilik Algısı	r							1	,556**	,248**	,369**	,362**	,433**	-,406**	-,229**	,245**
	p								,000	,002	,000	,000	,000	,000	,005	,003
Gelecek Algısı	r								1	,456**	,337**	,272**	,442**	-,312**	-,101	,235**
	p									,000	,000	,001	,000	,000	,218	,004
Yapısal Stil	r									1	-,004	,313**	,307**	,043	-,220**	,104
	p										,965	,000	,000	,599	,007	,203
Sosyal Yeterlilik	r										1	,242**	,468**	-,349**	,309**	,044
	p											,003	,000	,000	,000	,592
Aile Uyum	r											1	,587**	-,189*	-,163*	,041
	p												,000	,020	,046	,616
Sosyal Kaynaklar	r												1	-,336**	-,043	,018
	p													,000	,602	,830
Yakınlıktan Kaçınma	r													1	,109	,092
	p														,183	,262
Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	r														1	,159
	p															,052
Zihin Okuma	r															1
	p															

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Yetişkin Duyguları alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,362$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,183$); Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,250$); Aile Uyumunu alt boyutu puanları arasında orta ve pozitif yönlü ($r=0,566$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,325$); Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,193$); Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,168$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Yetişkin Davranışları alt boyutu puanları ile;

Aile Uyumunu alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,490$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,350$); Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,172$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Yetişkin Bilişselliği alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,293$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,216$); Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,171$); Aile Uyumunu alt boyutu puanları arasında orta ve pozitif yönlü ($r=0,548$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,329$); Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,169$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Çocukluk Duyguları alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,271$); Gelecek Algısı alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,186$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,289$); Aile Uyumunu alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,399$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,312$); Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,165$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Çocukluk Davranışları alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,164$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,189$); Aile Uyumu alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,447$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,295$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Çocukluk Bilişselliği alt boyutu puanları ile;

Kendilik Algısı alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,249$); Gelecek Algısı alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,181$); Yapısal Stil alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,180$); Aile Uyumu alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,471$); Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları arasında zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,322$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Kendilik Algısı alt boyutu puanları ile;

Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,406$); Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,229$); Zihin Okuma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,245$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Gelecek Algısı alt boyutu puanları ile;

Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,312$); Zihin Okuma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=0,235$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Yapısal Stil alt boyutu puanları ile Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,220$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Sosyal Yeterlilik alt boyutu puanları ile;

Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,349$); Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü

($r=0,309$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Aile Uyumunu alt boyutu puanları ile;

Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,189$); Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi alt boyutu puanları arasında çok zayıf ve pozitif yönlü ($r=-0,163$) ilişki tespit edilmiştir.

Araştırmada madde kullanmayan bireylerin Sosyal Kaynaklar alt boyutu puanları ile Yakınlıktan Kaçınma alt boyutu puanları arasında zayıf ve negatif yönlü ($r=-0,336$) ilişki tespit edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

İnsanlar, doğa ile bir araya gelmek ve birbirine entegre olmak için çevresindeki doğal kaynakları gereksinimleri doğrultusunda kullanmaya başlamıştır. En temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi adına süreç doğadaki bitkileri ve bu bitkilerden çeşitli amaçlarla (duygu durum değişimi, tedavi vb.) kullanımının keşfi ile devam etmiştir. Başlangıçta maddelerin etkileri hakkında tam tanımlamaların yapılması mümkün olmamış olsa da takip eden süreçlerde maddelerin pek çok bakımdan olumsuz özellikleri ortaya konulmuştur (Beyazyürek ve Şatır, 2000). Bu çalışmada madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerde kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın örneklemini iki gruptan oluşmaktadır: madde kullanım bozukluğu olan bireyler ve madde kullanmayan bireyler. Madde kullanımının fiziksel etkileri olabildiği gibi olumsuz yönde psikolojik ve sosyal etkileri de olabilmekte, kişileri sosyal hayattan uzaklaştırabilmekte, ilişkilerini çeşitli koşullarda çarpıtabilmekte ve özellikle kendi aile bireyleri ile bağlarının zayıflamasına sebep olabilmektedir (Gürkan,2006). Bireyde görülen bu değişimler zamanla onun çevresini de olumsuz yönde etkileyebilir. Toplumsal bir sorun haline gelen madde kullanımının ülkemizde giderek yaygınlaşmasından dolayı ve sorunun çözümü için yapılacak en uygun hareketin önleme ve müdahale çalışmaları olmasından dolayı (Albayrak ve Balcı, 2014) madde kullanım bozukluğu olan bireyler örneklem olarak seçilmiştir. Madde kullanan bireylerin kardeş ilişkilerinin, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma durumlarının ortaya konulabilmesi adına daha önce madde kullanım öyküsü olmayan, hayatın olağan akışı içinde rutinlerine devam eden bireylerle karşılaştırılmaları uygun görülmüştür.

Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın problem durumu ve önemi, problem cümlesi, araştırmanın varsayım ve sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırmanın ikinci bölümünde kurumsal çerçeve yer almakta olup, madde kullanımı ile ilgili genel bilgiler, kardeş ilişkileri, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar değişkenlerine dair kuramsal ve kavramsal açıklamalar yer almaktadır. Üçüncü bölüm araştırmanın yöntem kısmını oluşturmakta olup araştırmanın modeli, veri toplama araçları, evren ve örneklem ve verilerin analizi ile ilgili açıklamalardan oluşmaktadır. Dördüncü bölümde istatistik programı yardımı

ile araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan çeşitli analizler bulunmaktadır. Bu bölümde ise araştırmadan elde edilen bulgular tartışılacak ve çıkarımlar yapılacaktır.

5.1. Madde kullanan bireylerin demografik özelliklerinin değerlendirilmesi

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %93,3'ü erkektir. Evren ve diğerlerinin (2003) yapmış oldukları çalışma İstanbul ilinde kurulmuş olan AMATEM'de yapılmış ve madde bağımlılarının çoğunluğunun erkeklerden oluştuğu görülmüştür. Işıklı (2002)'nin toplamda 72 ilde yapmış olduğu çalışmasında erkekler arasındaki madde kullanım yaygınlığının kadınlardan daha fazla olduğu belirlenmiştir. Zorlu ve diğerlerinin (2011) çalışmasında denetimli serbestlik uygulaması sürecinde olan ve tedavi alan madde bağımlılarının %99,5'i erkektir. Çifçi (2019)'nin yapmış olduğu çalışmada eroin bağımlıları arasında erkeklerin kadınlardan sayıca iki kat fazla olduğu belirlenmiştir. Derin (2017)'in çalışmasında Ankara ilindeki AMATEM'de madde bağımlıları ile ilgili araştırma yapılmış ve katılımcıların %93,0'ünü erkek olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmadaki bulgular ile literatürdeki bulgular benzerlik göstermektedir. Buna göre toplum içerisindeki cinsiyet rollerinde erkeklerin daha farklı roller üstlenmesi, cinsiyet bağlamında özgürlük düzeyinin değişkenlik göstermesi sebebiyle erkeklerde madde kullanımının daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada madde kullanımı olan bireylerin %49,3'ü ortaokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Derin (2017)'in gerçekleştirmiş olduğu araştırmada madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %56,4'ü ilköğretim mezunudur. Asan ve diğerlerinin (2015) araştırmasında AMATEM'de tedavi gören madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %59,6'sı ilköğretim mezunudur. Onyenko ve diğerlerinin (2018)'nin çalışmasında yer alan madde kullanım bozukluğu olan kişilerin %32,7'si orta eğitim kurumundan mezun olmuştur. Nebioğlu ve diğerlerinin (2013) yapmış olduğu çalışmada eroin bağımlısı tanısı almış olan 84 hastanın %73,8'i dokuz yılın altında eğitim hayatına sahip olup, %60,7'si ise eğitimini tamamlamamıştır. Bulut ve diğerlerinin (2006) Gaziantep ilinde madde ve alkol kullanımı olan 17-25 yaş arasındaki bireylerle yapmış oldukları çalışmada yer alan bireylerin %40,5'nin eğitimlerini tamamlamadığı veya ilkokul mezunu olduğu, %27,0'sinin ise ortaokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda bu çalışmada madde bağımlılarının eğitim seviyesi ile ilgili olan bulgunun literatür ile benzerlik taşıdığı belirtilebilir. Buna göre bireyin eğitim ortamında olamamasının madde bağımlılığında bir etken olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada madde kullanımı olan bireylerin %50,7'sinin bekar olduğu belirlenmiştir. Avşar ve diğerlerinin (2015) yapmış oldukları çalışmada madde bağımlılığı ile ilgili tedavi sürecinde olan bireylerin %85,0'inin medeni durumunun bekar olduğu belirlenmiştir. Asan ve diğerlerinin (2015) yapmış olduğu çalışmada madde bağımlılığı tedavisi gören bireylerin %59,3'ünün bekar olduğu belirlenmiştir. Eğilmez ve diğerlerinin (2019)'nin çalışmasında Adıyaman ilinde madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %81,3'ünün bekar olduğu görülmüştür. Onyenko ve diğerlerinin (2018) çalışması Nijerya'da yürütülmüş olup, madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların %59,5'ini bekar olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada elde edilen bulgular literatür ile kısmen benzerlik göstermekte olup, evli ve bekar dağılımın eşit olduğu görülmüştür.

Araştırmada madde kullanımı olan bireylerin %55,3'ünün çalışmamakta olduğu belirlenmiştir. Evren ve Çakmak (2002)'in gerçekleştirmiş oldukları çalışmalarında madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %75,9'unun devamlı bir şekilde gelir elde edilebilen işlerde çalışmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Nebioğlu ve diğerlerinin (2013) gerçekleştirmiş oldukları çalışmada 84 kişilik madde bağımlısı çalışma grubunun %51,2'sinin işsiz olduğu belirlenmiştir. Evren ve Ögel (2003)'in çalışmasında ise madde bağımlılarının %70'inin bir işte faal olarak çalışmadıkları belirlenmiştir. Avşar ve diğerlerinin (2015) gerçekleştirmiş oldukları çalışmada madde bağımlılığı tanısı almış bireylerin %33,0'ünün bir işte çalışmadığı belirtilmiştir. Onyenko ve diğerlerinin (2018) yapmış olduğu çalışmada madde bağımlısı olanların %24,8'inin bir işte çalışmadıkları belirlenmiştir. Taylor (2009)'un yapmış olduğu çalışmada tam zamanlı çalışan madde bağımlılarının sayısı yarı zamanlı çalışanlardan daha az olduğu bulunmuştur. Bu durumda araştırmadaki bulgular literatür ile benzerlik taşımaktadır. Madde bağımlılığının kişilerin sosyal hayatın gereklerinde olan gelir getirici bir işte devamlılık sağlayamadıkları ifade edilebilir.

Araştırmada madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %53,3'ünün ailesi ile birlikte yaşamakta olduğu görülmektedir. Mohammadpoorasl ve diğerlerinin (2014) çalışmasında yalnız yaşayan bireylerin madde kullanımlarının daha fazla olduğu belirtilmiştir. İlhan ve diğerlerinin (2009) çalışmasında evde yalnız başına hayatı sürdüren bireylerin madde kullanım risklerinin artış gösterdiği ifade edilmiştir. Araştırmada bireylerin yarısında biraz fazlasının ailesi ile birlikte yaşadığı tespiti yapılmış olup, yalnızlık durumunda tam olarak bulunmamaktadırlar.

Araştırmada madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %44,7'si 5 kardeş ve üzerinde

kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir. Ailede yer alan kardeş sayısı ile madde kullanımı arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu belirten çalışmalar mevcuttur (Nazlıcan ve diğerleri, 2018). Bu araştırmada da madde bağımlılarının oldukça büyük bir kısmı kalabalık ailede yetişmiştir. Bu durumun gerekçesi olarak anne ve babanın çocuklar ile yeterli zaman aralıklarında ilgi gösterememesi, şefkat ve olumlu anlayış ve yaklaşımlarda bulunamaması ile ifade edilebilir.

5.2. Madde kullanan bireylerin madde kullanım alışkanlıkları ile ilgili özelliklerinin değerlendirilmesi

Araştırmadaki madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların %56,7'sinin methamfetamin ve %43,3'ünün eroin maddelerine bağımlılığının olduğu belirlenmiştir. United Nations Office on Drugs and Crime (2016)'un belirttiğine göre dünya genelinde 15-64 yaş arasında toplamda 247 milyon kişinin uyuşturucu madde kullandığı belirtilmiştir. Aynı raporda belirtildiğine göre opiyat (eroin vb.) kullanımının kannabisten hemen sonra en sık kullanılan uyuşturucu madde olduğu belirtilmiştir.

Madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların maddeye başlama yaş ortalamasının $19,20 \pm 5,28$ olduğu tespit edilmiştir. Ege Üniversitesi Bağımlılık Araştırma Merkezi (2005)'nin araştırmasına göre madde bağımlısı bireylerin bağımlılık yaşları ortalamasının 16,2 olduğu belirlenmiştir. Bulut ve diğerlerinin (2006)'nin çalışmasında madde kullanmaya başlama yaşının 12-20 yaş arasına düştüğü belirtilmiştir. Buna göre araştırmada elde edilen bulgular literatür ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan bireylerin maddeye başlama nedenleri arasında merak (%32,0), arkadaş/çevre ortamı (%31,3), psikolojik sorunlar (%22,7), ailevi sorunlar (%11,3) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada yer alan madde bağımlılarının %88,0 arkadaş/çevre ortamındaki önerilerle başladığını ve %12,0'sinin ise kendi isteği madde kullanımına başladığı, %97,3'ünün ailesinde madde kullanan bireyin bulunmadığı saptanmıştır. Erdem ve diğerlerinin (2006) yapmış olduğu çalışmada kişilerin madde kullanan arkadaşlara sahip olmasının maddeye başlama riskini artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca adı geçen çalışmada madde kullananların %50,2'sinin yine madde kullanan arkadaşına sahip oldukları buna karşılık madde kullanmayanların %15,2'sinin arkadaşının madde kullandığı belirtilmiştir. Tektaş Soy (2019)'un yapmış olduğu çalışmada madde kullanımında başlama sebebi olarak çevrenin etkin olduğu belirtilmiştir. Ergenç (2007)'in yapmış olduğu çalışmada yaşıt baskısının ve yakın arkadaş çevresinin etkili olduğu ifade edilmiştir. Ögel (2014)'in

çalışmasında kişilerin ergenlik süreçlerinde maddeye başlangıç yapma gerekçeleri olarak arkadaş ortamında yaşanan ısrarlar olarak gösterilmiştir. U.S. Department of Health and Human Services (2012)'in yapmış olduğu çalışmada arkadaş ortamındaki unsurların madde kullanımına motive ettiği ifade edilmiştir. McVicar ve Polanski (2014)'nin İngiltere'de ergen bireyler üzerinde yaptıkları çalışmalarında tütün, madde veya alkole başlanmasında arkadaş etkisinin oldukça önemli bir yer tuttuğu belirtilmiştir. Bu çalışmada elde edilen sonuçların literatür ile benzerlik taşıdığı görülmektedir. Ulukoca ve diğerleri (2013) bireylerin rol model alacakları kişilerin eksikliklerinin, arkadaş ve akran etkisinin ve merakın madde bağımlılığında etken olduğunu belirten çalışmaların literatürde sıklıkla yer aldığını belirtmişlerdir.

5.3. Bireylerin kardeşleri ile olan ilişkileri madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmada madde bağımlısı bireylerin yetişkinlik dönemindeki kardeşlerine karşı olan duygu, davranış ve bilişleri ile çocukluk dönemindeki kardeşlerine karşı olan duygu, davranış ve bilişlerinin madde bağımlısı olmayanlardan daha az seviyede olduğu görülmüştür. Voorpostel ve diğerlerinin (2012)'nin çalışmasında sigara, alkol veya uyuşturucu kullanarak kötü hayat koşullarını yaratan bireylerin kardeşleri ile birbirlerine gösterdikleri destek unsurlarının az olduğu ve birbirleri arasında çeşitli çarpıtmalar yaşadıkları bulunmuştur. Howard ve diğerlerinin (2010)'nin çalışmasında madde bağımlısı olmayan kardeşlerin madde bağımlısı olan kardeşlerine yönelik olarak çeşitli boyutlarda üzüntüler duydukları ve ilişkilerine yönelik umutsuzluk taşıdıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Komter ve diğerlerinin (2011)'nin çalışmasında madde bağımlısı bireylerin aileleri tarafından kabul edilme düzeylerinin daha az olduğu ve aile fertleri (kardeş vb.) ile iyi ilişkiler kuramadıkları belirtilmiştir. Buna göre madde kullanımını olan bireylerin kardeşleri ile olan ilişkilerinin olumsuz etkilendiği, hem çocukluk hem de şu anki kardeş ilişkisinin uyumunun daha olumsuz olduğu ve madde bağımlılığı ile yetersiz geliştirilen kardeş ilişkisi arasında bir ilişkinin olduğu ifade edilebilir.

5.4. Bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmada madde bağımlısı bireylerin madde bağımlısı olmayan bireylere nazaran daha az kendilik algılarının olduğu, geleceğe yönelik bakış açılarının daha az olumlu olduğu, yaşama biçimlerinin daha az motive edici, sosyal yeterliliklerinin daha az, aile ile uyumlarının daha az ve etrafındaki sosyal kaynaklarının daha az ve verimsiz olduğu tespit edilmiştir. Gökçen (2015)'in çalışmasında madde kullanan ve kullanmayan bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin madde kullanma durumuna göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Fadardi ve diğerlerinin (2010) İran'da gerçekleştirdikleri çalışmada madde bağımlılık durumu ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiş olup, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin artışı ile madde bağımlılığı ve kullanımının azaldığı belirtilmiştir. Çataloğlu (2011)'nin İzmir İlinin Bornova ilçesinde yürütülen çalışmasında madde kullanan bireylerin diğerlerine göre sorun çözme ve aile işlevselliğinin daha düşük olduğu ve daha düşük psikolojik dayanıklılık düzeyine sahip oldukları belirtilmiştir. Buna göre madde kullanımının bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerine olumsuz yönde etkisinin olduğu belirtilebilir.

5.5. Bireylerin ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtma yaklaşımları madde kullanım durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

Araştırmada madde bağımlısı bireylerin madde bağımlısı olmayan bireylere nazaran toplumda yer alan diğer bireylerden yakın olmaktan daha fazla kaçındıkları ve toplumda ilişki kurduğu bireylerden gerçekçi olmayan beklentiler içerisine daha fazla girdikleri görülmüştür. Ayrıca araştırmada madde bağımlısı olan bireylerin diğerlerine nazaran diğer insanların düşünce ve niyetlerini madde bağımlısı olmayanlara göre daha az sezindiklerini belirttikleri tespit edilmiştir. Terrett ve diğerlerinin (2017) çalışmasında eroin kullanımı ile ilintili olarak bireylerde bilişsel bozulmaların oluştuğuna dair bulgulara ulaşılmıştır. Charles-Walsh ve diğerleri(2016) eroin bağımlısı olan bireylerin bilişsel kontrol düzeylerinde azalmalar olduğu ifade edilmiştir. Gruber ve diğerlerinin (2007) çalışmasında kronik veya akut eroin kullanımı durumlarında bireylerin sosyal ilişkilerinde olumsuz etkilenme yaşandığı vurgulanmıştır. Ögütçü Zeman ve diğerlerinin (2019)'nin çalışmasında eroin kullanımı olan bireylerin kaçınma davranışları sergiledikleri, olumsuz duygu/düşüncelere sahip oldukları, toplumla uyumsuz hale geldikleri bulunmuştur. Buna göre maddelerin bireyleri yalnızlaştırdığı, sosyal hayatı anlamaktan uzaklaştırdığı ve toplumdan zaman içinde kopuş yaşattığı ifade edilebilir.

5.6. Madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerde kardeş ilişkisi, psikolojik dayanıklılık, ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasında ilişki var mıdır?

Araştırmada madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerde kardeş ilişkileri alt boyutlarıyla psikolojik dayanıklılık alt boyutları arasında zayıf ve orta düzeylerde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Yalçın (2013)'e göre psikolojik dayanıklılığın oluşmasında ilk ve en kritik ortam kişinin yetiştiği ev ortamıdır. Aydın ve Egemberdiyeva (2018)'in çalışmasına göre kardeş sayısının psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yordayıcıları arasında olduğu bulunmuştur. Kılıç(2014)'in üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada kardeş sayısı ve psikolojik dayanıklılık arasında ilişki olduğunu tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında kardeş ilişkisinin olumlu düzeyde gelişim göstermesinin psikolojik dayanıklılığı artırdığını söyleyebiliriz.

Araştırmada madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerde kardeş ilişkileri alt boyutları ile ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar alt boyutları arasında çok zayıf ve negatif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır. Karabacak ve ark.(2015) çalışmasına göre kardeş ilişkisi ve bilişsel çarpıtmalar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Oruç (2013) çalışmasına göre kardeş sayısı ve sayısı değişkenleriyle bilişsel hatalar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Kardeş ilişkisi ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar üzerine yorum yapabilmek için daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerde psikolojik dayanıklılık alt boyutları ile ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma alt boyutları arasında zayıf derecede ve negatif yönde ilişki bulunmuştur. Geyik Koç(2020)'a göre psikolojik dayanıklılık arttıkça bilişsel esneklik artmaktadır. Psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaların ilişkisine dair yorum yapabilmek için daha çok çalışma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.Sonuçlar

Bu araştırmada madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerde kardeş ilişkileri, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkiler ve bu iki gruba göre bu kavramların farklılık gösterme durumları incelenmiştir.

1. Yapılan frekans analizine göre araştırmadaki madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %93,3'ü erkek, %49,3'ü ortaokul mezunu, %50.7'sinin bekar, %55,3'ünün herhangi bir işte çalışmadığı, %53,3'ünün ailesi birlikte yaşadığı, %44.7'sinin 5 kardeş ve üzerinde kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir.

2.Yapılan frekans analizine göre araştırmadaki madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların %56,7'sinin methamfetamin ve %43,3'ünün eroin maddelerine bağımlılığının olduğu belirlenmiştir. Madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların maddeye başlama yaş ortalamasının $19,20 \pm 5,28$ olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılım gösteren madde kullanım bozukluğu olan bireylerin maddeye başlama nedenleri arasında merak (%32,0), arkadaş/çevre ortamı (%31,3), psikolojik sorunlar (%22,7), ailevi sorunlar (%11,3) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada yer alan madde bağımlılarının %88,0 arkadaş/çevre ortamındaki önerilerle başladığını ve %12,0'sinin ise kendi isteği madde kullanımına başladığı, %97,3'ünün ailesinde madde kullanan bireyin bulunmadığı saptanmıştır.

3.Yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre madde kullanım bozukluğu olan bireylerin yetişkinlik dönemindeki kardeşlerine karşı olan duygu, davranış ve bilişleri ile çocukluk dönemindeki kardeşlerine karşı olan duygu, davranış ve bilişlerinin madde bağımlısı olmayan bireylere göre daha az olumlu olduğu görülmüştür.

4.Yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre madde kullanım bozukluğu olan bireylerin madde kullanım bozukluğu olmayan bireylere göre daha az kendilik algılarının olduğu, geleceğe yönelik bakış açılarının daha az olumlu olduğu, yaşama biçimlerinin daha az motive edici olduğu, sosyal yeterliliklerinin daha az olduğu, aile ile uyumlarının daha az olduğu ve etrafındaki sosyal kaynaklarının daha az ve verimsiz olduğu tespit edilmiştir.

5.Yapılan bağımsız örneklem t testi sonucuna göre madde kullanan bireylerin madde kullanmayan bireylere göre toplumda yer alan diğer bireylerle yakın olmaktan daha fazla

kaçındıkları ve toplumda ilişki kurduğu bireylerden gerçekçi olmayan beklentiler içerisine daha fazla girdikleri görülmüştür. Ayrıca madde kullanan bireyler diğer insanların düşünce ve niyetlerini madde kullanmayanlara göre daha az sezindiklerini belirttikleri tespit edilmiştir.

6.Yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre madde kullanan bireylerin genel olarak yaşam boyu kardeşlik ilişkileri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında zayıf ve orta düzeylerde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca madde kullanan bireylerin kardeşleri ile olan ilişkileri ile ilişkileriyle ilgili bilişsel çarpıtma durumları arasında negatif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

7. Yapılan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre madde kullanmayan bireylerin genel olarak yaşam boyu kardeşlik ilişkileri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında zayıf ve orta düzeylerde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte madde kullanmayan bireylerin yaşam boyu kardeşlik ilişkileri ile ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtma düzeyleri arasında çok zayıf derecede ve negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına göre literatür ile de paralel olacak biçimde geliştirilen öneriler şu şekildedir:

1.Alanyazında çeşitli örneklem gruplarının kullanıldığı kardeş ilişkileri, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarla ilgili çalışmalar olsa da bu değişkenleri birlikte inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmada madde kullanım bozukluğu olan ve olmayan bireylerde bu değişkenlerin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Farklı örneklem gruplarıyla ve daha fazla kişi sayısıya yeni çalışmalar yapılabilir.

2.Araştırmada madde kullanım bozukluğu olan bireylerin %49,3'ünün ortaokul mezunu olduğu, %26'sının ilkokul mezunu olduğu madde kullanmayan bireylerin ise %70'inin lisans mezunu olduğu, %21.3'ünün lisansüstü eğitim aldığı tespit edilmiştir. Öztürk, Kırhoğlu ve Kıracı (2015)'in bağımlılık risk faktörlerini inceledikleri çalışmada düşük eğitim düzeyinin risk faktörü olduğu belirlenmiştir. Yalçın ve ark.,(2009)'nın yaptıkları çalışmada okul başarısı kötü olan bireylerin okul başarısı orta ve iyi düzeyde olanlara göre risk grubunda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Madde kullanımını önleme çalışmalarında eğitim üzerinde durularak ailelerin bu konuda bilinçlendirilmesi sağlanabilir. Çocuk ve gençlerin eğitim ortamından uzaklaşmamasına yönelik çalışmalar desteklenebilir.

3. Araştırmada madde kullanımı olan bireylerin %55,3'ünün çalışmadığı madde kullanım bozukluğu olmayan bireylerin %72'sinin çalıştığı belirlenmiştir. Karataş (2020)'in yapmış olduğu çalışmada madde kullanım bozukluğu olan bireyler, maddeye başlamayı engelleyecek faktörler sorusuna “iyi bir işimin olması” cevabını da vermişlerdir. Bu noktada madde kullanım bozukluğu tedavisi almış bireylerin ilgili sivil toplum kuruluşlarına ve kurumlara yönlendirilmesi tedaviyi koruma aşamasında fayda sağlayabilir.

4. Araştırmada madde kullanım bozukluğu olan katılımcıların maddeye başlama yaş ortalamasının $19,20 \pm 5,28$ olduğu tespit edilmiştir. Yüncü ve ark.,(2014)'nin yaptıkları çalışmada madde kullanan bireylerin tedaviye başvuru yaşı düşmüştür fakat maddeye başlama yaşı diğer yıllara göre yükselmiştir. Bunun bilinçlenen toplumun tedaviye olumlu bakmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Bu doğrultuda ilkokul/ortaokul/lise düzeyinde olan öğrencilere/öğrencilerin ailelerine madde kullanım bozukluğu ve madde tedavisini anlatan çalışmalar düzenlemek erken yaşta madde kullanımının önüne geçebilir.

5. Araştırmada madde kullanan bireylerin yetişkinlik dönemindeki kardeşlerine karşı olan duygu, davranış ve bilişleri ile çocukluk dönemindeki kardeşlerine karşı olan duygu, davranış ve bilişlerinin daha az olumlu olduğu görülmüştür. Voorpostel ve ark.,(2012)'nin, çalışmasında madde kullanan bireylerin kardeşleri ile birbirlerine gösterdikleri destek unsurlarının az olduğu bulunmuştur. Bu noktada bireylerin küçük yaşlardan itibaren kardeşlik bağlarının güçlendirilmesi için eğitim kurumlarında eğitimler düzenlenebilir ve aileler kardeşler arasındaki dayanışmayı teşvik etmesi için bilinçlendirilebilir. Madde bağımlılığı tedavisinde yapılan anne-baba görüşmelerine kardeş görüşmeleri eklenerek tedavi kapsamı genişletilebilir.

6. Araştırmada madde kullanan bireylerin madde kullanmayan bireylere kıyasla psikolojik dayanıklılığın alt boyutlarında daha az puan aldıkları görülmüştür. Kendilik algılarının daha düşük, geleceğe yönelik bakış açılarının daha az olumlu, yaşama biçimlerinin daha az motive edici, sosyal yeterliliklerinin ve aile uyumlarının daha az, sosyal kaynaklarının daha verimsiz olduğu tespit edildiğinden madde kullananların rehabilitasyon süreçlerinde geleceğe yönelik farkındalık yaratılması, kendilerinin farkına varacak girişimlerde bulunulması, motivasyonlarını yükseltecek faaliyetlerin yapılması fayda sağlayabilir. Fadardi ve ark. (2010)'nin yaptıkları çalışmada psikolojik dayanıklılık düzeyinin artması sonucunda madde kullanımının azaldığı tespit edilmiştir. Gürgan (2006)'nin özellikle üniversite öğrencileri için geliştirmiş olduğu “Yılmazlık Eğitimi Grup Programı” madde kullanım bozukluğu olan

bireylere uygun hale getirilerek bireylerin psikolojik sağamlık seviyelerinde iyileştirilme sağlanabilir.

7. Araştırmada madde kullanan bireylerin madde kullanmayan bireylere kıyasla toplumda yer alan diğer bireylerden yakın olmaktan daha fazla kaçındıkları ve toplumda ilişki kurduğu bireylerden gerçekçi olmayan beklentiler içerisine daha fazla girdikleri tespit edilmiştir. Öğütçü Zeman ve ark.(2019)'nın çalışmasına göre madde kullanımı olan bireylerde madde kullanmayan bireylere kıyasla bilişsel hataların daha fazla olduğu görülmüştür. Madde kullanım bozukluğu olan bireylerin tedavi süreçlerinde toplumla entegresi için çeşitli çalışmalar yapılması tedavi sürecine fayda sağlayabilir. Bunun yanında tedavi sürecinde ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalara yönelinmesi ilişkiler açısından aşama kaydedilmesini sağlayabilir.

8. Araştırma sonucunda kardeş ilişkileri, psikolojik dayanıklılık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar madde kullanım durumuna göre farklılık göstermiştir. Bu farklılıklarının sebeplerinin araştırılmasında daha küçük gruplarla nitel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ak, B. (2008). *Verilerin düzenlenmesi ve gösterimi*. (Ş. Kalaycı (Ed.)) SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri içinde (s. 3-42). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Akbaba, T. (2011). *Kartal-Kadıköy bölgesi çocuk suçluluğu profili*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akbulut, İ. (1997). Ülkemizde uyuşturucu maddeler sorunu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 55(3), 111-142.
- Akdoğan, B. (2017). *Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve çatışma çözme davranışlarının öznel iyi oluşlarını yordaması*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Akın, A. (2010). Self-compassion and interpersonal cognitive distortions öz-duyarlık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39.
- Aktaş, E. (2016). *Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılık İle Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Albayrak, S. ve Balcı, S. (2014). Gençlerde madde bağımlılığının önlenmesi. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi (HEAD)*, 11(2), 30-37.
- Altıntaş, E. (1992). Alfred Adler ve bireysel psikoloji. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1).
- Amatem.(2016).*Madde bağımlılığı*. <http://www.amatem.org/bagimlilik/%EF%BB%BF-madde-bagimlilik>.(30.12.2020).
- Amerikan Psikiyatri Birliği.(2013).*Ruhsal bozuklukların tanımsal ve sayımsal el kitabı dsm-5, tanı ölçütleri başvuru el kitabı*.(5.Baskı). Ankara: Hekimler Birliği Yayınları.
- Ardanış, P. (2017). *Bilişsel çarpıtmalar ölçeğinin türkiye uyarlanması geçerlilik ve güvenilirlik çalışması*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Artukoğlu, F.G. (2016). *Psikoloji öğrencilerinin evliliğe ilişkin tutumlarının yordayıcısı olarak ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları*. Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Asan Ö., Tıkır B., Okay İ.T., Göka E. (2015). Bir AMATEM birimine başvuran alkol ve madde kullanım bozukluğu olan hastaların sosyodemografik ve klinik özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 16 (1), 1-8.
- Association, A. P. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®)*, American Psychiatric Pub.

- Avşar G., Koç F. ve Aslan G. (2015). Madde bağımlısı hastalarda sosyal destek ve benlik saygısı. *ACU Sağlık Bilim Dergisi,1*, 44-49.
- Aydın, M. ve Egemberdiyeva, A.(2018). Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(1), 37-53.
- Aytekin, H. (2019). *İnsan ilişkileri ve iletişim*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bandura, A. (1997). A Social Cognitive Theory Of Personality. In L. Pervin and O. John (Ed.), *Handbook of personality* (2nd ed., pp. 154-196). New York: Guilford Publications.(Reprinted in D. Cervone & Y. Shoda [Eds.], *The coherence of personality*. New York.
- Barış, İ. (2008). *Sokakta yaşayan çocuklar ve aileleri (İstanbul Örneği)*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Bascoe, S. M., Davies, P. T. and Cummings, E. M. (2012). Beyond warmth and conflict: the developmental utility of a boundary conceptualization of sibling relationship processes. *Child Development*, 83(6), 2121-2138.
- Basım, N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22, 1-12.
- Bayrak, B. (2018). *Opiyat kullanım bozukluğu olan bireyler ve yakınlarına uygulanan grup danışmanlığının bireylerin remisyon süreleri ve sosyal destek algıları ile birey ve yakınlarının öz yeterlik ve umutsuzluk düzeylerine etkisi*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beck, J. (2001). *Bilişsel terapi: temel ilkeler ve ötesi*. (N. Hisli Şahin, Çev.). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Beck, J. (2006). *Bilişsel terapi: temel ilkeler ve ötesi*.(N. Şahin, Çev.).Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Beck, J. S. (2020). *Bilişsel davranışçı terapi: temelleri ve ötesi* (M. Şahin ve I. T. Cömert, Çev. 2. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Benard, B. (1991). *Fostering Resiliency in Kids: Protective Factors in the Family, School, and Community*. Portland, Ore.: Western Center for Drug-Free Schools and Communities.
- Beyazyürek, M. ve Şatır, T. T.(2000). Madde kullanım bozuklukları. *Psikiyatri Dünyası*, 4(2), 50-56.
- Bornstein, M. H., Davidson, L.,Keyes, C. L., and Moore, K. A. (2003). Well-being: Positive Development across the Life Course, NJ: *Psychology Press*, 205- 220.
- Bölek, S. (2013). *Opiyat bağımlılığı tedavisinin madde kullanımı, yaşam kalitesi ve işlevsellik üzerine etkilerinin incelenmesi*. Tıpta uzmanlık tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp

Fakültesi,Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.

- Brett, C. (1997). *Understanding Life: An introduction to the psychology of alfred adler*, England: Oneworld Publications.
- Brody, G. H. (1998). Sibling relationship quality: its causesand consequences. *Annual Review of Psychology*, 49(1),1-24.
- Brody, G. H., Stoneman, Z. and Mccoy, J. K. (1994). Forecasting sibling relationships in early adolescence from child temperaments and family processes in middle childhood. *Child Development*, 3(65),771-784.
- Buhrmester, D. and Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61(5),1387-1398.
- Buist, K. L., Deković, M. and Prinzie, P.(2013). Sibling relationship quality and psychopathology of children and adolescents: a meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 1(33),97-106.
- Bulut, M., Savaş, H.A., Cansel, N., Selek, S., Kap, Ö., Yumru, M. ve Vırit, O. (2006). Gaziantep Üniversitesi alkol ve madde kullanım bozuklukları birimine başvuran hastaların sosyodemografik özellikleri.*Bağımlılık Dergisi*,7(2),65-70.
- Caner, M. (2020). *Kadınlarda cinsel işlev niteliği, cinsel mitler ve bilişsel çarpıtmaların sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü,Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Caroll, K.M. and Raunsavilla, B.J. (1995). Psycho-social treatment. *Washington DC: American Psychiatric Press*,14(5),127-149.
- Caya, M. L. and Liem, J. H. (1998). The role of sibling support in high-conflict families. *American Journal of Orthopsychiatry*, 2(68),327-333.
- Charles-Walsh K., Upton DJ, and Hester R. (2016). Examining the interaction between cognitive control and reward sensitivity in substance use dependence. *Drug Alcohol Depend*,166,235-242.
- Cicirelli, V. G. (1995). *Sibling Relationships across the Life Span*, NY: Plenum Press. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/978-1-4757-6509-0>
- Cohen, J. (1988). The t test for means. *Statistical Power Analysis For The Behavioural Sciences*,2.
- Cole, A. and Kerns, K. A. (2001). “Perceptions of sibling qualities and activities of early adolescents”. *The Journal of Early Adolescence*, 2(21),204-227.
- Connor K. M. and Davidson J.R. (2003). Development of a new resilience scale: the connor-davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and Anxiety*, 18(2),76-82.

- Cotton, N. S. (1979). The familial incidence of alcoholism: a review. *Journal of studies on alcohol*, 40(1), 89-116.
- Crocker, J. and Park, L. E.(2004). The costly pursuit of self-esteem. *Psychological Bulletin*,3(130), 392- 414.
- Çakar, F., S., Karatai, Z. ve Çakır, M., A. (2014). Yetişkin Yılmazlık Ölçeği: Türk kültürüne uyarlanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 22-39
- Çataloğlu, B. (2011). *Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Çetin, F., Yeloğlu, H. O. ve Basım, H. N. (2015). psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92.
- Çetin, Y. (2013), *Madde bağımlılığı ve yalova ölçeğinde madde bağımlılığı algısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Çifçi, A.(2019). *Adölesan eroin bağımlılarında çocukluk çağı travmaları, stresle başa çıkma tutumları ve aile işlevlerinin tanımlanması*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- DeBord, J., Romans, J. S., and Krieschok, T. (1996). Predicting dyadic adjustment from general and relationship-specific beliefs. *The Journal of psychology*, 130(3), 263-280.
- Demiral, D. (2007). Madde kullanımını önleme klavuzu. İstanbul.
- Derin, M. (2017). *Madde bağımlısı bireylerin sosyal dışlanma algıları: ankara Amatem örneği*.Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Dick, D. M. and Agrawal, A. (2008). The genetics of alcohol and other drug ependence. *Alcohol Research & Health*, 31(2), 111.
- Dinç, M. (2012). Eleştirel düşüncenin peşinden yaratıcı bir psikoterapi kuramına.*Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*,1(2012) 70-76.
- Dinçer, E.S.(2015). *Kardeş ilişkileri, anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemlerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara.
- Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeğinin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102.
- Doğan, Y. B. ve İlhan, İ. Ö. (2014), *Madde kullanımı ve bozuklukları, ruh sağlığı ve hastalıkları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları.

- Düzgün, G. (2009). *Evli kişilerde depresyon, ilişkiye ilişkin inanç, kendini ayarlama düzeyinin evlilik uyumu ile ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eğilmez, O.B., Örum, M. H. ve Kara, M. Z. (2019). Adıyaman İli AMATEM verilerinin değerlendirilmesi: 2018 yılı verileri. *Bağımlılık Dergisi*, 20(2), 88-96.
- Ekiz, Ş. (2020). *Erişkinlerin yaşadıkları yer algılarının ve doğayla ilişkilerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri üzerindeki ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Eminağaoğlu, N. (2006). *güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık (sağlamlık)*. Doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Erdem, G., Eke C.Y., Ögel K. ve Taner S. (2006). Lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 1, 19-25.
- Ergenç G. ve Yıldırım E. (2007). *Madde Kullanımı Önleme Kılavuzu*. İstanbul, 11-30
- Erginoğlu, E.S. (2015). *Kardeş ilişkileri, anne-baba tutumları, davranış ve uyum problemlerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara.
- Eslek, A. (2019). *Amfetamin, bağımlılık; tanı, tedavi, önleme*. İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Evren, C. (2004), Alkol/madde kullanım bozukluğunda kişilik bozukluğu ek tanısı bir gözden geçirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7, 111-119.
- Evren, C. ve Çakmak D. (2002). Damar yolu ile eroin kullananlarda enjektör paylaşımı ve ilişkili özellikler. *Bağımlılık Dergisi*, 3(1), 21-26.
- Evren, C. ve Ögel, K. (2003). Alkol/madde bağımlılarında dissosiyatif belirtiler ve çocukluk çağı travması, depresyon, anksiyete ve alkol/madde kullanımı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4, 30-37
- Evren, C., Ögel, K., Tamar, D., Çakmak, D. (2003). Uçucu madde kullanıcılarının özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 2(2), 57-60.
- Evren, E.C., Saatçioğlu Ö., Evren B., Yancar C., Eken B. ve Çakmak D. (2003). Madde kullanım bozukluğunda cinsiyet farklılığı: Amatem'de yatan hasta verilerinin incelenmesi . *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 16, 132-138.
- Fadardi, J. S., Azad, H., and Nemati, A. (2010). The relationship between resilience, motivational structure, and substance use. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 5, 1956-1960.
- Feinberg, M. E. and Hetherington, E. M. (2000). Sibling differentiation in adolescence:

- implications for behavioral genetic theory. *Child Development*, 71(6),1512-1524.
- Finchman F.D. and Bradbury, T.N. (Ed.). (1990). *The Psychology of Marriage: Basic Issues & Applications*. New York: The Guilford Press.
- Furman, W. and Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology*, 21(6),1016-1024.
- Furman, W. and Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63(1),103-115.
- Geyik Koç, G. (2020). *Bilişsel esneklik ve psikolojik dayanıklılık ile stresle başa çıkma arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Sakarya.
- Goetting, A. (1986). The developmental tasks of siblingship over the life cycle. *Journal of Marriage and The Family*, 48 (4),703-714.
- Gökçen, G. (2015). *Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Gökmenoğlu, T., Eret, E. ve Kiraz, E. (2010). Krizler, Reformlar ve bilimsel ilerlemeler: son iki yüzyılda davranışçılık. *İlköğretim Online*, 9(1).
- Görmez, V. (2016). Bilişsel davranışçı terapide temel kavramlar: bir teknisyen olarak terapistin malzeme çantasına genel bakış. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 23(2).
- Gruber, S.A., Silveri, M.M. ve Yurgelun-Todd, D.A.(2007). Neuropsychological consequences of opiate use. *Neuropsychol Rev*, 17, 299-315
- Guliyev, C. (2012). *Opiyat bağımlılığı tedavisinin erken dönemdeki başarısını öngören faktörlerin belirlenmesi*. Tıpta uzmanlık tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi,Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Güloğlu B. ve Kararımak Ö.(2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. *Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11,73-88.
- Gümüş, Ö., Şahin, E. ve Şerif Top M. (2002), Alkol ve eroin bağımlılarının ailelerindeki psikososyal ve ekonomik zorlukların araştırılması. *Bağımlılık Dergisi*, 3(3), 146-154.
- Güngüz, S. (2017). *Ortaöğretim öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzları, kontrol odağı ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Gürkan, U. (2006). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Güvaç, A. Z. (2019). *Madde kullanım bozukluğu tedavisi gören bireylerin bağımlılık profili ve tedavi motivasyonlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara.
- Güven, N. (2005). *İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve evlilikte problem çözme becerilerinin evlilik doyumunu ile ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hamamcı, Z. (2002). Bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş psikodramanın temel inançlar üzerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 19 (2), 7-13.
- Hamamcı, Z. ve Büyüköztürk, Ş. (2003) İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ölçeği, ölçeğin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 107-111.
- Hiçdurmaz, D. ve Öz, F. (2011). Benliğin bilişsel yaklaşımla güçlendirilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Nursing Journal*, 18(2).
- Howard, K.N., Heston, J., Key, C.M., McCrory, E., Serna-McDonald, C., Smith, K.R. and Hendrick, S.S. (2010). Addiction, the sibling, and the self. *Journal of Loss and Trauma*, 15, 465-479.
- Işık, M. (2013). *Türkiye'nin madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele politikasının stratejik iletişim yaklaşımı çerçevesine değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Işıklı, S. ve Irak, M. (2002). Türkiye'de madde kullanımı ve bağımlılığı profili araştırması: 2002 yılı madde kullanımı geniş alan araştırması. Nihai rapor. *Türk Psikologlar Derneği*, 55-65.
- İçli, T.G. (1999). *Kriminoloji* (3. Baskı). Ankara: Semih Ofset Matbaası.
- İçli, T.G. (2007). *Kriminoloji* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İlhan, İ.Ö., Yıldırım, F., Demirbaş, H. ve Doğan, Y.B. (2009). Prevalance and sociodemographic correlates of substance use in a university student sample in Turkey. *Int J Public Health*, 54, 40-44.
- Jenkins, J. M. and Smith, M. A. (1990). "factors protecting children living in disharmonious homes: maternal reports". *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 29(1), 60-69.
- Kalaycı, Ş. (2012). *SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. (5. Baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kalyoncu, Ö. A. (2012), *Plastik düşler: bağımlılık hakkında gerçekler, yeni bilgiler, yeni tedaviler, yeni umutlar*. (1. Baskı). İstanbul: Kapital Yayıncılık.

- Karabacak, A., Yıldırım, N., Adıgüzel, E. ve Kurt, E. (2016). Üniversite öğrencilerinin bilişsel çarpıtma ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin aile ile ilgili değişkenler açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2).
- Karakuş, G., Evlice, Y. E. ve Tamam, L. (2012). Psikiyatri kliniğinde yatan hastalarda alkol ve madde kullanım bozukluğu sıklığı. *Cukurova Medical Journal*, 37(1).
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (26. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, Z. (2020). Madde kullanım bozukluğu olan yetişkinlerin sorunlarının açıklanmasında aile işlevleri ve çeşitli demografik değişkenlerin rolü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(1), 70-105.
- Karataşoğlu, S. (2009), *Yerel sosyal politikalar çerçevesinde madde bağımlısı gençlerin sosyal rehabilitasyonu: Karapürçek ilçesi sosyal rehabilitasyon merkezi projesi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kaylı, D. Ş. (2016). Sosyal hizmet açısından bağımlılık polikliniğine yönlendirilen madde bağımlısı bireylerde denetimli serbestlik sürecinin etkinliği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 179-197.
- Kılıç, M. (1994).*Üniversite Gençlerinin Psikolojik Sorunları*. Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresinde Sunuldu, Ankara .
- Kılıç, Ş. D. (2014). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kılınç, H. (2005). *Ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkinin incelenmesi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kim, J. Y., Mchale, S. M., Wayne Osgood, D. and Crouter, A. C. (2006). “longitudinal course and family correlates of sibling relationships from childhood through adolescence”.*Child Development*, 77(6),1746-1761.
- Koçanlı, M., (2005). *Uyuşturucu madde bağımlılığında ailenin etkisi ve bağımlı sayısının azaltılmasında jandarmanın etkinliği: İstanbul’da bir uygulama*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi,Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Komter, A., Voorpostel, M. and Pels, T. (2011). Not accepted by the family: ‘Being difficult’ or ‘being different’?. *Journal of Family Issues*, 32(2), 237-263.
- Kowal, A. and Kramer, L. (1997). Children's understanding of parental differential treatment. *Child Development*, 68(1),113-126.

- Koydemir, S. ve Demir, A. (2008). Shyness and cognitions: An examination of Turkish university students. *The Journal of Psychology*, 142(6), 633–644.
- Köroğlu E. (2001). *Amerikan Psikiyatri Birliği: Psikiyatride hastalıkların tanımlaması ve sınıflandırılması el kitabı*, yeniden gözden geçirilmiş dördüncü baskı (DSM-IV-TR). Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- Kutlu, Y. (2011). Kadının madde kullanımı ve bağımlılığı. *Journal of Psychiatric Nursing*, 2(2), 90-93.
- Malak, K. (2011). *Üniversite öğrencilerinin kendini toplarlama gücü ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-228.
- McHale, J. P. (1995). Coparenting and triadic interactions during infancy: The roles of marital distress and child gender. *Developmental psychology*, 31(6), 985.
- Mchale, S. M., Updegraff, K. A., Whiteman, S. D. (2012). “Sibling relationships and influences in childhood and adolescence”. *Journal of Marriage and Family*, 74(5), 913-930.
- McVicar, D. and Polanski, A. (2014). Peer effects in UK adolescent substance use: never mind the classmates?. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 76(4), 589–604.
- Metts, S. and Cupach, W.R. (1990). The influence of relationship beliefs and problem-solving responses on satisfaction in romantic relationships. *Human Communication Research*, 17 (1), 170-185.
- Mohammadpoorasl, A., Abbasi, A., Allahverdipour, H., Augner, C. (2014). Substance abuse in relation to religiosity and familial support in Iranian college students. *Asian J Psychiatr.* 9, 41-44.
- Molaei, B. (2015). *Birey odaklı grupla psikolojik danışmanın gestalttemas engelleri ve fonksiyonel olmayan tutumları üzerine etkisi*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Morris, C. (2013). *Psikolojiyi Anlamak: Psikolojiye Giriş*. (H. B. Ayvaşık ve M. Sayıl, Çev.) Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Morrison, J. (2016). *DSM-5'i Kolaylaştıran “Klinisyenler İçin Tanı Rehberi”*(1). (H. Uğur Kural, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2014).
- Nazlıcan, E., Ersoy, Ö , Akbaba, M. ve Kurt, B . (2018). Kahramanmaraş il merkezindeki lise son sınıf öğrencilerinde madde kullanımı ve etkileyen faktörler . *Sakarya Tıp Dergisi* ,

8 (2) , 235-246 .

- Nebioğlu, M., Yalınız, H., Guven, F. M. ve Gecici, O. (2013). Relationships between using other substances and socio-demographic characteristics in opiate dependents. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12,35-42.
- Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi, yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. (11. Baskı).Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Onyencho, V.C., Pindar S.K., Ibrahim A.W., Umeh C., Mshelia A.A., Jidda M.S., Musami U.B., Wakil M.A. and Mshelia I.A. (2018). Demographic characteristics as predictors of psychoactive substance use disorders. *Addiction & Drug Abuse Open Access Journal*, 1(1), 100-104.
- Oruç, T. (2013). *Üniversite öğrencilerinde psikososyal değişkenlere göre yalnızlık ile otomatik düşünceler ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu maddeler ve bağımlılık*.(1. Baskı).İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Ögel, K. (2002).*Bağımlılığı önleme: anne-babalar öğretmenler için kılavuz*.(2. Baskı).İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. (2014). *Sigara alkol ve madde bağımlılığı tedavi programı(SAMBA)- Uygulayıcılar İçin Kaynak Kitapçık*.(2. Baskı).İstanbul, Yeniden Yayınları.
- Ögel, K. (2017). *Bağımlılık tedavisi ve temel kitabı*.(1. Baskı).İstanbul:IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. ve Erol, B. (2005). *Çocuklarda sigara, alkol ve madde bağımlılığı*. İstanbul:Morpa Yayınları.
- Ögel, K., Çorapçioğlu, A., Tot, Ş., Doğan, O., Sır, A., Bilici, M., ... ve Tamar, M. (2003). Türkiye’de ortaöğretim gençliği arasında ecstasy kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 4(2), 67-71.
- Öğütçü Zeman, H., Çelikay Söyler, H., Ender Altıntoprak, A. (2019). Madde kullanım geçmişli bireylerin olumsuz otomatik düşünceleri ve öğrenilmiş çaresizlik örüntülerinin incelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(1), 22-30.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki.*Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4),420-440.
- Öz Soysal, F. S., Yurdabakan, İ., Uz Baş, A. ve Aysan, F. (2016). Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeğinin genç yetişkinlerde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5351-5361.
- Özcan Demir, N.(2006), Ailedeki madde bağımlılığının ergenin sapsmış davranışlara

- yönelmesindeki etkisi: lise son sınıf gençliği örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23(1), 119-129.
- Özcan, Ö. ve Çelik, G. G. (2017). Bilişsel davranışçı terapi. *Türkiye Klinikleri J. Child Psychiatry-Special Topics*, 3(2), 115-120.
- Özcan, V. (2015), Avrupa ve Türkiye’de madde kötüye kullanımı ve bağımlılık. *Türk Eczacıları Birliği Yayını Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 35, 7-16.
- Özkan, L. (2019). *Lise öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Özparlak, A. (2020). *Lise öğrencilerinde internet aktiviteleri ve internet bağımlılığının bilişsel çarpıtmalar ile ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Antalya.
- Öztürk, M., Ögel, K., Evren, C. ve Bilici R. (2019). *Bağımlılık tanı, tedavi, önleme*, İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Öztürk, Y. E., Kırılıoğlu, M. ve Kıracı, R. (2016). Alkol ve madde bağımlılığında risk faktörleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 18(2), 97-118.
- Öztürk, Y. E., Kırılıoğlu, M. ve Kıracı, R. (2016). Alkol ve madde bağımlılığında risk faktörleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 18(2), 97-118.
- Patterson, C.H. and Watkins, E.C. (1996). *Theories of Psychotherapy*. (5. Edition). Texas: Harper Colins College Publishers.
- Raffaelli, M. (1992). Sibling conflict in early adolescence. *Journal of Marriage and The Family*, 54(3), 652-663.
- Rees, C. D. and Wilborn, B. L. (1983). “Correlates of drug abuse in adolescents: a comparison of families of drug abusers with families of nondrug users”. *Journal of Youth and Adolescence*, 12, 55-63.
- Riggio, H. R. (2000). Measuring attitudes toward adult sibling relationships: The lifespan sibling relationship scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 707- 728.
- Robson, C. (2002). *Real world research: a resource for social scientists and practitioner-researchers* (2nd ed.). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Safran, J. D. (1990). Towards reformation of cognitive therapy in light of interpersonal therapy. *Clinical Psychology Review*, 10, 87-105.
- Sakarya D. ve Güneş C. (2012). Van depremi sonrasında travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin psikolojik dayanıklılık ile ilişkisi. *Kriz Dergisi*, 21, 25-32.

- Sarıkaya, A. (2015). *14 - 18 Yaş arası ergenlerin benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.
- Savaşır, I. ve Batur, S. (2003). *Depresyonun bilişsel-davranışçı tedavisi*. (I. Savaşır, G. Soygüt ve E. Kabakçı (Eds.)) *Bilişsel-Davranışçı Terapiler* (3. Baskı) içinde (ss. 17-46). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Selvi, K. (2018). Narsisistik kişilik bozukluğunun, Adler'in aşağılık ve üstünlük kompleksleri açısından analizi: bir olgu çalışması. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 1-20.
- Skoop, N. A., McDonald, R., Manke, B. and Jouriles, E. N. (2005). Siblings in domestically violent families: experiences of interparent conflict and adjustment problems. *Journal of Family Psychology*, 19(2), 324-333.
- Stackert, R.A. and Bursik, K. (2003). Why I am unsatisfied? adult attachment style, gendered irrational relationship beliefs, and young adult romantic relationship satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 34 (8), 1419-1429.
- Stewart, R. B., Verbrugge, K. M. ve Beilfuss, M. C. (1998). "Sibling relationships in early adulthood: a typology", *Personal Relationships*, 5(1), 59-74.
- Stocker, C. M., Youngblade, L. (1999). "Marital conflict and parental hostility: links with children's sibling and peer relationships". *Journal of Family Psychology*, 13(4), 598-609.
- Stocker, C., Dunn, J. ve Plomin, R. (1989). *Sibling relationships: links with child temperament, maternal behavior, and family structure*. *Child Development*, 715-727.
- Sullivan, B. F. and Schwebel, A. I. (1995). Relationship beliefs and expectations of satisfaction in marital relationships: Implications for family practitioners. *The Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families*, 3, 298-305.
- Şahin N. H., Koçak, D. Y. ve Büyükkayacı Duman, N. (2015). Alkol ve sigara bağımlılığı, kadın sağlığına etkileri ve hemşirelik girişimleri. *Literatür Sempozyum Dergisi*, 1(5).
- Şahin, Ö. (2017). *Madde bağımlılığı tanısı almış kişilerde benlik saygısı ile sosyal fobi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şar, H.A., Barut, Y. ve Koç, M. (2007). Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı grupla psikolojik danışmanın son çocukluk çağı (7-11 yaş) depresyonuyla baş etmeye etkisi. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 18-32.
- Şirin, T. (2013). *Bilişsel davranışçı psikoterapi yaklaşımıyla bütünleştirilmiş dini danışmanlık modeli*. Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Tamar, D. ve Ögel, K. (1997), Ergenlik döneminde madde kullanımı, ergenlikte ruhsal

- sorunlara yaklaşım, *Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 2(4) İstanbul.
- Taylan, H.H. (2018). *Madde bağımlılığı sürecinde ailenin rolü*.(1.Baskı).Ankara: Akademisyen Kitapevi.
- Taylor, E. (2009). *Are psychosocial factors mediators of ses and health connections?: A progress report and blueprint for the future*. Annals of the New York Academy of Sciences, s. 109-127.
- Tektaş Soy, İ. (2019). *Madde bağımlılığı tanısı almış bireylerde benlik saygısı ve sosyal dışlanma alguları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Terrett, G., Lyons, A. and Henry, J.D. (2017). Acting with the future in mind is impaired in long-term opiate users. *Psychopharmacology (Berl)*,234, 99-108.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 297-306.
- Thatcher, D. L., and Clark, D. B. (2008). Adolescents at risk for substance use disorders: Role of psychological dysregulation, endophenotypes, and environmental influences. *Alcohol Research & Health*, 31(2), 168.
- Thorthon, A., and Freedman, D. (1982). Changing attitudes toward marriage and single life. *Family Planning Perspectives*, 14 (6), 297-303.
- Toker Uğurlu, T., Balcı Şengül, C. ve Şengül, C. (2012). Bağımlılık psikofarmakolojisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 37-50.
- Tomanbay, İ. (2018). *Madde bağımlılığı ve sosyal hizmet*.İstanbul Üniversitesi AUZEF Ders Kitabı, İstanbul.
- Topaloğlu, G., (2011). *Otizimli çocukların kardeş ilişkisinde annenin rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi,Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı,İstanbul.
- Tosun, H. (2020). *Madde bağımlılığı rehabilitasyonunda psikososyal destek ve ilaçsız tedavi: Isparta Uyuşturucu, Bağımlılıklarla Ve Alkolizmle Mücadele Derneği örneği*.Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, A. F. (2010). *Üniversite öğrencilerinin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarını yordamada yalnızlık, benlik saygısı, yaş, cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumunun rolü*. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Eskişehir.
- Turan, A. F. (2010). *Üniversite öğrencilerinin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarını yordamada yalnızlık, benlik saygısı, yaş, cinsiyet ve romantik ilişki yaşama durumunun rolü*. Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tümlü, G. Ü. (2012). *Psikolojik dayanıklılık düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin temas*

- engellerinin incelenmesi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Türkçapar, H. M. (2018). *Bilişsel davranışçı terapi: temel ilke ve uygulama*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Türkçapar, M. H. (2007). *Bilişsel terapi: Temel ilkeler ve uygulamalar içinde*. Ankara: HYB Basım Yayın.
- Türkçapar, M. H. (2012). *Bilişsel terapi*. (6. Baskı). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Türkçapar, M.H. ve Sargın, E.A. (2012). Bilişsel davranışçı psikoterapiler: tarihe ve gelişim. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 7-14.
- U.S. Department of Health and Human Services. (2012). *Principles of Drug Addiction Treatment 3*, 14-15
- Ulukoca, N., Gökgöz, Ş. ve Karakoç, A. (2013). Kırklareli Üniversitesi öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım sıklığı. *Fırat Tıp Dergisi*, 18(4), 230-234.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC,2016). World drug report 2016. *United Nations publication, Sales No. E.16.XI.7*.
- Uzbay, T. (2009).Beyin nasıl bağımlı olur?. *Türk Eczacıları Birliği Yayını Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21(22), 34-48.
- Uzbay, T. (2015). Bonzai sorununu nasıl görmeliyiz?. *Türk Eczacıları Birliği Yayını Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 35, 37-41.
- Volkow, N. D. (2010). Drugs, brains, and behavior: The science of addiction. *Retrieved on March, 23, 2011*.
- Volling, B. L. and Belsky, J.(1992).“The contribution of mother-child and father-child relationships to the quality of sibling interaction: a longitudinal study”. *Child Development*, 63(5),1209-1222.
- Voorpostel, M., Van der Lippe, T. and Flap, H. (2012). For better or worse: Negative life events and sibling relationships. *International Sociology*,27(3),330–348.
- Wand, G. (2008). The influence of stress on the transition from drug use to addiction. *Alcohol Research & Health*, 31(2), 119.
- Whisman, M.A. and Friedman, M.A. (1998). Interpersonal problem behaviors associated with dysfunctional attitudes. *Cognitive Therapy and Research*, 22 (2),149-160.
- Whiteman, S. D., Mchale, S. M. and Solı, A.(2011) “Theoretical perspectives on sibling relationships”,*Journal of Family Theory & Review*, 3(2), 124-139.
- Wilsnack, R. W., Wilsnack, S. C., Gmel, G., and Kantor, L. W. (2018). Gender differences in binge drinking: Prevalence, predictors, and consequences. *Alcohol research: current*

- reviews, 39(1), 57.
- Yalçın, M., Eşsizoglu, A., Akkoç, H., Yaşan, A. ve Gürgen, F. (2009). Dicle Üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımını belirleyen risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri*, 12, 125-133.
- Yalçın, S. (2013). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile stres, psikolojik dayanıklılık ve akademik iyimserlik arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yavuzer, Y. ve Karataş, Z. (2012). Ergenlerde otomatik düşünceler ile fiziksel saldırganlık arasındaki ilişkide öfkenin aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 24.
- Yazgan, İ. B., Yerlikaya, E. (2010). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, O. ve Sezer, Ö.(2018). Üniversite öğrencilerinin algılanan anne baba tutumlarına göre kendilerini değerlendirmelerinin ve kardeş ilişkilerinin incelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1) , 86-117.
- Yıldız, F. (2019). *Üniversite öğrencilerinde bilişsel çarpıtmaların problemleri internet kullanımı üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Bayburt.
- Yılmaz, M., Balcı Çelik, S., Şanlı, E. ve Gençoglu, C. (2011). *Samsun yazılı basınında yer alan bilişsel çarpıtmalar*. Tarama Çalışması, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Yu, J. J. and Gamble, W. C. (2008). "Pathways of influence: marital relationships and their association with parenting styles and sibling relationship quality". *Journal of Child and Family Studies*, 17(6), 757-778.
- Yüncü, Z. ve Kardaş, Ö. (2019). *Opiyatlar, bağımlılık; tanı, tedavi, önleme*. İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Yüncü, Z., Aydın, C., Coşkunol, H., Altıntoprak, E. ve Bayram, A. T. (2006). Çocuk ve ergenlere yönelik bir bağımlılık merkezine iki yıl süresince başvuran olguların sosyodemografik değerlendirilmesi. *Journal of Dependence*, 7, 31-37.
- Yüncü, Z., Bayram, A.T., Altıntoprak, E., Akgür, S.A., Coşkunol, H., Aydın, C. ve Tamar, M. (2008). Bir ergen bağımlılık tedavi merkezine başvuran olguların yıllara göre madde tercihlerinin değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 9(2), 78-83.
- Yüncü, Z., Saatçioğlu, H., Aydın, C., Özbaran, B., Altıntoprak, E. ve Köse, S. (2014). Bir şehir efsanesi: Madde kullanmaya başlama yaşı düşüyor mu?. *Literatür Sempozyum*, 1(4), 43-50.
- Zastrow, C. (2014), *Sosyal hizmetlere giriş*. 4. Basım, (A. Aykara, A. Beyazova, B. Yakut-

Çakar, C. Evren, Ç. Karaca, D. B. Çiftci, E. Yıldırım, E. Bahşi, G. Albayrak, M. S. Birdal, S. Yağcıoğlu, S. Kurukafa, V. Yılmaz Çev.). Nika Yayınevi, Ankara.

Zorlu, N., Türk, H., Manavgat, A.Ş., Karadağ, B. ve Gülseren,Ş. (2011). Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında başvuran hastalarda sosyodemografik, klinik özelliklerin ve alkol kullanım bozukluğu sıklığının geriye dönük değerlendirilmesi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(4).

EKLER

Ek 1.Kişisel Bilgi Formu

1-Cinsiyetiniz:

2-Yaşınız:

3-Medeni Durumunuz:

Evli Bekar Boşanmış

Diğer ise belirtiniz:

4-Çocuğunuz var mı? Varsa sayısını belirtiniz:

5-Nerede kalıyorsunuz?

Ev Yurt Aileyle birlikte

Diğer ise belirtiniz:

6-Eğitim durumunuz:

Okur-yazar değil Okur-yazar İlköğretim Ortaokul Üniversite

Yüksek Lisans Doktora

7-Şuanda çalışıyor musunuz?

Çalışıyorum Çalışmıyorum

8-Çalışıyorsanız, mesleğiniz nedir?

-.....

9-Anne babanız:

Evli Boşanmış

10-Kaç kardeşiniz? Varsa sayısını belirtiniz:

Tek çocuğum 1-2 3-4 4 ve üstü

11-Siz kaçınıcı çocuksunuz?

Birinci İkinci Üçüncü Dördüncü Beşinci

12-Herhangi bir kronik/psikiyatrik rahatsızlığınız var mı? Varsa belirtiniz:

-.....

13-Ailenizde kronik/psikiyatrik rahatsızlığı olan birisi var mı? Varsa hastalığını ve kim olduğunu belirtiniz:

-.....

14-Madde kullanıyor musunuz?

Evet Hayır

15-Madde kullanmaya başladığınızda kaç yaşındaydınız?

-.....

16-Madde kullanmaya neden başladınız?

-.....

17-Madde kullanmaya nasıl başladınız?

-.....

18-Kullanıyorsanız hangi maddeyi kullanıyorsunuz?

-.....

19-Ailede madde kullanan var mı? Varsa kim olduğunu belirtiniz:

-.....

Ek 2. Yaşam Boyu Kardeş İlişkileri Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ölçekte yer alan her bir ifadeyi cevaplayınız. Sadece aklınıza ilk geleni işaretleyiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. İfadelerin yorumları bireylere göre değişebilir. Teşekkürler.

	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1-Kardeşim beni mutlu eder.					
2-Kardeşimin duyguları benim için önemlidir.					
3-Kardeşimle olan ilişkimden keyif alırım.					
4-Kardeşimle gurur duyuyorum.					
5- Kardeşimle birlikte çok eğleniriz.					
6- Kardeşim beni çoğunlukla çok kızdırır.					
7. Kardeşime hayranım.					
8- Kardeşimle zaman geçirmekten hoşlanırım.					
9- Kardeşimle halen çok zaman geçiriyorum.					
10- Kardeşimi çok sık telefonla ararım.					
11- Kardeşimle sırlarımızı paylaşırız.					
12- Kardeşimle birlikte birçok şey yaparız.					
13- Kardeşimle problemlerim hakkında asla konuşmam.					
14- Kardeşimle birbirimizden birçok şeyi ödünç alırız.					
15- Kardeşimle birlikte dışarıya çıkarız.					
16- Kardeşim bana kişisel problemlerini anlatır.					
17-. Kardeşim iyi bir arkadaş.					
18- Kardeşim yaşamımda çok önemli.					
19- Kardeşimle çok yakın değiliz.					
20- Kardeşim en iyi arkadaşlarımdan birisidir.					
21- Kardeşimle birçok ortak noktamız var.					
22- Kardeşim için çok önemli olduğuma inanıyorum.					
23-Kardeşimin en iyi arkadaşlarımdan biri olduğumu biliyorum.					
24- Kardeşim benimle gurur duyar.					

25- Çocukluğumuzda kardeşim beni rahatsız ederdi.					
26- Çocukluğumuzda kardeşimi çok sevdiğimi hatırlıyorum.					
27- Çocukluğumuzda kardeşim beni çok mutsuz ederdi.					
28- Çocukluğumuzda kardeşim çoğu zaman beni çok kızdırırdı.					
29- Çocukluğumuzda kardeşimle gurur duyardım.					
30- Çocukluğumuzda kardeşimle keyifli zaman geçirirdim.					
31-Çocukluğumuzda kardeşimle çok yakın olduğumuzu hatırlıyorum.					
32-Çocukluğumuzda kardeşimle çok eğlendiğimizi hatırlıyorum.					
33-Çocukluğumuzda genellikle kardeşimle aynı arkadaşlara sahiptik.					
34- Çocukluğumuzda kardeşimle sırlarımızı paylaşırdık.					
35- Çocukluğumuzda kardeşimle birbirimize yardım ederdik.					
36-Çocukluğumda kardeşim bana (ya da ben kardeşime) bakardı.					
37-Çocukluğumuzda kardeşimle birlikte sık sık oyun oynardık.					
38-Çocukluğumuzda kardeşimle birlikte çok fazla zaman geçirmezdik.					
39-Çocukluğumuzda kardeşimle okul sonrası birlikte zaman geçirirdik.					
40-Çocukluğumda kardeşime problemlerimle ilgili konuşurdum.					
41- Çocukluğumuzda kardeşim ile ben çok yakın dosttuk.					
42-Çocukluğumuzda kardeşim benimle oyun oynamaktan hoşlanmazdı.					
43- Çocukluğumuzda kardeşim ile ben çok yakındık.					
44-Çocukluğumuzda kardeşim ile ben birbirimiz için çok önemliydik					
45- Kardeşim, çocukluğumda önemli ve olumlu bir etkisi vardı.					
46- Çocukluğumuzda kardeşim benimle ilgili her şeyi bilirdi.					
47-Çocukluğumuzda kardeşimle ben aynı şeylerden hoşlanırdık					
48- Çocukluğumuzda kardeşimle bir çok ortak noktamız vardı.					

Ek 3. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Yetişkinler İçin Dayanıklılık Ölçeği

1. Beklenmedik bir olay olduğunda...										
Her zaman bir çözüm bulurum										Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
2. Gelecek için yaptığım planların...										
Başarılması zordur										Başarılması mümkündür
3. En iyi olduğum durumlar şu durumlardır...										
Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda										Tam bir günlük boş bir vaktim olduğunda
4. ...olmaktan hoşlanıyorum										
Diğer kişilerle birlikte										Kendi başıma
5. Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı...										
Benimkinden farklıdır										Benimkiyle aynıdır
6. Kişisel konuları ...										
Hiç kimseyle tartışmam										Arkadaşlarımla/Aile-üleriyle tartışabilirim
7. Kişisel problemlerimi...										
Çözmem										Nasıl çözebileceğimi bilirim
8. Gelecekteki hedeflerimi...										
Nasıl başaracağımı bilirim										Nasıl başaracağımdan emin değilim
9. Yeni bir işe/projeye başladığımda ...										
İleriye dönük planlama yapmam, derhal işe başlarım										Ayrıntılı bir plan yapmayı tercih ederim
10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak										
Önemli değildir										Çok önemlidir
11. Ailemle birlikteyken kendimi ... hissederim										
Çok mutlu										Çok mutsuz
12. Beni ...										
Bazı yakın arkadaşlarım/aile üyelerim cesaretlendirebilir										Hiç kimse cesaretlendiremez
13. Yeteneklerim...										
Olduğuna çok inanırım										Konusunda emin değilim
14. Geleceğimin ... olduğunu hissediyorum										
Ümit verici										Belirsiz
15. Şu konuda iyiyimdir...										
Zamanımı planlama										Zamanımı harcama
16. Yeni arkadaşlık konusu ... bir şeydir										
Kolayca yapabildiğim										Yapmakta zorlandığım

17. Ailem şöyle tanımlanabilir ...	Birbirinden bağımsız	☐	☐	☐	☐	☐	Birbirine sıkı biçimde kenetlenmiş
18. Arkadaşlarımın arasındaki ilişkiler ...	Zayıftır	☐	☐	☐	☐	☐	Güçlüdür
19. Yargılarıma ve kararlarıma ...	Çok fazla güvenmem	☐	☐	☐	☐	☐	Tamamen güvenirim
20. Geleceğe dönük amaçlarım ...	Belirsizdir	☐	☐	☐	☐	☐	İyi düşünülmüştür
21. Kurallar ve düzenli alışkanlıklar ...	Günlük yaşamımda yoktur	☐	☐	☐	☐	☐	Günlük yaşamımı kolaylaştırır
22. Yeni insanlarla tanışmak ...	Benim için zordur	☐	☐	☐	☐	☐	Benim iyi olduğum bir konudur
23. Zor zamanlarda, ailem ...	Geleceğe pozitif bakar	☐	☐	☐	☐	☐	Geleceği umutsuz görür
24. Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında...	Bana hemen haber verilir	☐	☐	☐	☐	☐	Bana söylenmesi bir hayli zaman alır
25. Diğerleriyle beraberken	Kolayca gülerim	☐	☐	☐	☐	☐	Nadiren gülerim
26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem şöyle davranır:	Birbirlerini desteklemez biçimde	☐	☐	☐	☐	☐	Birbirlerine bağlı biçimde
27. Destek alırım	Arkadaşlarımdan/aile üyelerinden	☐	☐	☐	☐	☐	Hiç kimseden
28. Zor zamanlarda ... eğilimim vardır	Her şeyi umutsuzca gören bir	☐	☐	☐	☐	☐	Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey bulma
29. Karşılıklı konuşma için güzel konuların düşünülmesi, benim için ...	Zordur	☐	☐	☐	☐	☐	Kolaydır
30. İhtiyacım olduğunda ...	Bana yardım edebilecek kimse yoktur	☐	☐	☐	☐	☐	Her zaman bana yardım edebilen birisi vardır
31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar (ile) ...	Başa çıkmaya çalışırım	☐	☐	☐	☐	☐	Sürekli bir endişe/kaygı kaynağıdır
32. Ailemde şunu severiz ...	İşleri bağımsız olarak yapmayı	☐	☐	☐	☐	☐	İşleri hep beraber yapmayı
33. Yakın arkadaşlarım/aile üyeleri ...	Yeteneklerimi beğenirler	☐	☐	☐	☐	☐	Yeteneklerimi beğenmezler

Ek 4. İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği

Bu ölçek insanların kişilerarası ilişkilerle ilgili olarak benimsedikleri bazı düşünceleri içermektedir. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyup, bu düşüncelere ne derece katıldığınızı aşağıdaki şıkları dikkate alarak belirtiniz.

1. Hiç katılmıyorum
2. Çok az katılıyorum
3. Kısmen katılıyorum
4. Oldukça katılıyorum
5. Tamamen katılıyorum

Her düşünce katılma derecenizi hemen yanındaki cevap formu üzerine (X) koyarak belirtiniz. Okuduğunuz her bir ifade için tek bir işaretleme yapmaya özen gösteriniz.

1. İnsanlarla fazla samimi olmak genellikle sorun yaratır.
(1) (2) (3) (4) (5)
2. İnsanlar beni hiç anlamıyor.
(1) (2) (3) (4) (5)
3. Çevremdeki insanlara gerçek duygu ve düşüncelerimi ifade edersem onlar tarafından reddedileceğime inanıyorum.
(1) (2) (3) (4) (5)
4. Bu hayatta gerçek dost yoktur.
(1) (2) (3) (4) (5)
5. İlişki kurduğum herkesin tüm duygu ve düşüncelerini benimle paylaşmasını isterim.
(1) (2) (3) (4) (5)
6. Bir insanın gözünden nasıl bir insan olduğunu anlarım.
(1) (2) (3) (4) (5)
7. Karşımdaki kişiler ifade etmeseler de onların ne düşündüğünü anlarım. (1)
(2) (3) (4) (5)
8. Karşımdaki kişi ben ifade etmesem de benim ne düşündüğümü anlayabilmelidir.
(1) (2) (3) (4) (5)
9. Kendimi iyi hissedebilmem için başkalarının benim hakkımdaki duygu ve düşünceleri olumlu olmalıdır.
(1) (2) (3) (4) (5)
10. İnsanlar verdiği sözleri yerine getirmezler.

(1) (2) (3) (4) (5)

11. Her zaman bir sosyal bir grupta yer almalıyım

(1) (2) (3) (4) (5)

12. Sosyal ortamlarda insanların beni olduğum gibi kabul etmeyeceğini düşünüyorum.

(1) (2) (3) (4) (5)

13. Çevremizdeki insanlara karşı sürekli tetikte olmakta yarar var.

(1) (2) (3) (4) (5)

14. Çevremdeki insanları üzmemek için hep kendimden ödün vermeliyim

(1) (2) (3) (4) (5)

15. İlişkilerimde insanları hoşnut kılmak için onların istediği gibi davranmalıyım.

(1) (2) (3) (4) (5)

16. Her zaman çevremde birilerinin olmasını isterim.

(1) (2) (3) (4) (5)

17. İnsanlar bana daima anlayışlı davranmasını isterim.

(1) (2) (3) (4) (5)

18. İlişkilerde insanlar birbirlerinin tüm beklentilerini karşılamalıdır.

(1) (2) (3) (4) (5)

19. İnsanlarla ilişkilerle yüzeysel tutmakta her zaman yarar vardır.

(1) (2) (3) (4) (5)